

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra biblických věd

Miroslava Smékalová

**Misie apoštola Pavla v Korintu v
dějinném kontextu**

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Jaroslav Brož, Th.D., S.S.L.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Ve Žďáře nad Sázavou, 30. 3. 2013

Bc. Miroslava Smékalová

Bibliografická citace

Misie apoštola Pavla v Korintu v dějinném kontextu [rukopis] : Diplomová práce / Bc. Miroslava Smékalová; vedoucí práce: ThLic. Jaroslav Brož, Th.D., S.S.L. -- Praha, 2013. -- 89. s.

Anotace

Diplomová práce „Misie svatého apoštola Pavla v Korintu” si klade za úkol stručně a přehledně představit postavu apoštola Pavla a to na základě biblických a dostupných historických zpráv. Popisuje jeho život, obrácení a hlásání křesťanství na misijních cestách, zvláště v Korintu. Zabývá se životem lidí v tehdejší době a uspořádáním antické společnosti. Pozornost věnuje zejména historickému hledisku, ale také související misijní činnosti v Korintu. Všímá si v souvislostech vztahu svatého Pavla k židovství a jiným pohanským kulturám. Součástí je také přehledný teologický rozbor listů svatého Pavla do Korintu. Práci doplňují mapy archeologických vykopávek v Korintu, zobrazující tehdejší uspořádání města a obydlí, kde se shromažďovali první křesťané. Pozornost je věnována také křesťanské obci v Korintu, jejím každodenním problémům řešeným v listech apoštola Pavla.

Klíčová slova

Svatý Pavel, Korint, Bible, křesťané, listy, Skutky apoštolů

Abstract

„The Mission of the Apostle Paul in Corinth and Its Historical Background”. This thesis aims to present the figure of the Apostle Paul on the basis of biblical and historical reports are available. It describes his life, conversion and preaching Christianity on his mission trips, especially in Corinth. It deals with the life of people at the time and the arrangement of the ancient society. In particular, attention is focused on the historical aspect but also related missionary activities in Corinth. It pays attention to the context of his relationship to Judaism and other pagan cultures. Also included is a clear theological analysis of his letters to Corinth. The work is complemented by maps, archeological excavations from Corinth, showing the layout of the city and dwelling, where early Christians gathered. Attention is also paid to the Christian community in Corinth and everyday problems solved in the letters of the Apostle Paul.

Keywords

Saint Paul, Corinth, Bible, Christians, the letters, Acts of the Apostles

Počet znaků (včetně mezer): 133 810.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat ThLic. Jaroslavu Brožovi, Th.D., S.S.L. za vedení při psaní této práce. Také chci poděkovat své rodině, za podporu při studiu.

Obsah

Obsah	5
Úvod.....	7
1. Svatý Pavel.....	9
1.1. Život Svatého Pavla	9
1.2. Apoštol Pavel v Bibli	13
1.3. Apoštol Pavel z historického pohledu.....	15
2. Misijní cesty.....	22
2.1. První misijní cesta.....	22
2.2. Druhá cesta misijní.....	24
2.3. Třetí misijní cesta.....	25
3. Misijní působení v Korintu	26
3.1. Korint	26
3.2. Působení svatého Pavla v Korintu podle Skutků apoštolů.....	35
3.3. Pobyt svatého Pavla v Korintu podle jeho listů	37
3.4. Listy apoštola Pavla do Korintu.....	40
3.5. První list Korintským	45
3.6. Druhý list Korintským	58
Závěr	63
Seznam zkratk:	65
Seznam literatury	67
Přílohy:.....	70

Úvod

Při své návštěvě Řecka před patnácti lety jsem navštívila také město Korint. Velmi silně na mě zapůsobilo svým průplavem, malebnou krajinou, ale zejména prohlídkou vykopávek starobylého města. Procházet se uličkami a dívat se na Akrokorint a okolí stejně jako kdysi apoštol Pavel byl pro mě silný duchovní zážitek. Něco podobného jsem zažila snad až později, když jsem navštívila svatou zemi Izrael. V Korintu jsem si představovala, jak zde asi svatý Pavel žil, s kým se stýkal, kudy chodil a kde pracoval.

Zatímco zbytek naší početné turistické výpravy tehdy v klidu místní hospůdky konzumoval ledovou kávu, já jsem v úmorném horku běhala po městě a ve zbytku času daného průvodcem hledala památník, kde je vytesaný známý Pavlův hymnus lásky, čtený snad na každém svatebním obřadu. Ještě dnes si pamatuji, s jakým respektem jsem si jej fotografovala. Tehdy mě ještě ani nenapadlo, že někdy v budoucnu budu moci tuto vzácně získanou fotografii použít.

A stalo se. Stojím téměř na konci šestiletého studia na Katolické teologické fakultě a píši diplomovou práci. Nabízela se mi i zajímavá témata, pro mě možná i jednodušší, ale rozhodla jsem se nakonec napsat o svatém Pavlovi a jeho pobytu v Korintu. Ale až po prostudování množství literatury a publikací a článků jsem si vlastně uvědomila, proč píši právě o něm.

Není prakticky možné, abych přinesla nové archeologické, teologické, historické a jinak vědecké objevy a poznatky. Jak jsem zjistila, o životě svatého Pavla a jeho poselství již bylo napsáno a uspořádáno mnoho odborných vědeckých prací. Psali je opravdoví odborníci, profesionální historici i významní teologové. Já jsem tuto práci napsala hlavně pro sebe a kvůli sobě.

Poznala jsem tak více podrobností o životě ve starém městě Korintu, poznala jsem osobnost Pavla z Tarsu nejen jako světce, ale i jako obyčejného člověka, který bojuje svůj každodenní život podobně jako ostatní lidé a přece chce přinést především ostatním i něco navíc. Nespokojuje se s přítomností, ale hledí dál do budoucnosti a věří v ni, věří, že tento každodenní zápas má smysl. To je povzbuzení a poselství, které já osobně a se mnou určitě i mnoho dalších lidí potřebuje slyšet.

Žiji se svou rodinou ve Žďáře nad Sázavou, který je součástí brněnské diecéze. Sídlní katedrála našeho biskupa ThLic. Vojtěcha Cikrleho je zasvěcena knížatům apoštolů, svatým Petru a Pavlovi. Tak i touto prací mohu přispět svou malou troškou do pomyslného duchovního mlýna povzbuzení ve víře. Dnes již emeritní papež Benedikt XVI. vyhlásil rok svatého Pavla 29. 6. 2008 až 2009. Chtěla bych, aby z této práce o svatém Pavlu vyzařovalo moje přesvědčení o jeho misijním poslání jako apoštola Národů. „Vím, komu jsem uvěřil“ (2 Tim 1,12). Tato slova vytryskla z jeho srdce při druhém žalářování v Římě. Ze žaláře nám každému svatý Pavel píše, „Proto také tohle trpím“.

Ve své práci jsem se tedy snažila představit apoštola Pavla jako skutečnou dějinnou osobnost, působící v konkrétním městě a v konkrétních situacích, odpovědět na otázku. Kdo byl svatý Pavel a co říká právě mně?

V této diplomové práci nejdříve uvádím Pavlův životopis, jak jej známe z dostupných pramenů, abychom si udělali představu, co všechno ovlivňovalo jeho službu v hlásání evangelia a co jej k tomuto úmyslu vedlo. Také jsem se snažila přehledně uvést místa, kde se konkrétně mluví o Pavlově místu pobytu v Bibli. Osobnost svatého Pavla je nevyčerpatelnou studnicí, protože on sám čerpá z Krista a napodobuje ho (1 Kor 11,1). Uvádím zde některé archeologické poznatky, ale také zažitě církevní tradice a legendy o jeho smrti, protože se bohužel nezachovaly žádné historicky doložené zprávy.

Dále jsem pozornost zaměřila na jeho misijní cesty, při kterých zakládal četné křesťanské obce v různých částech Středomoří. Pro lepší přehlednost jsem doplnila výklad mapou jednotlivých misijních cest, a také jednou mapou souhrnnou, sloužící k lepšímu porovnání.

Hlavní částí práce je seznámení s městem Korint a to z hlediska historického, geografického, archeologického i náboženského. Pobyt apoštola Pavla je zde shrnut v rámci dochovaných zpráv z Bible a to ze Skutků a z jeho listů. Pomocí poznatků z života lidí v tehdejší Řecku jsem se snažila utvořit souvislejší obraz o životě v tehdejší Korintu, o složení obyvatelstva, o uspořádání domácností a fungování tehdejší křesťanské obce. Uvádím i přehlednou tabulku o pravděpodobném časovém pobytu v Korintu.

Poslední část jsem věnovala obsahu a členění Pavlových listů do Korintu a jejich teologickému významu.

Osobnost, činnost i texty svatého Pavla jsou natolik bohaté, že málokdo z nás může tvrdit, že apoštola Pavla opravdu dobře poznal. Nejde o to přesně poznat, co tento misionář misionářů přesně dělal, kde všude byl a co se mu zde konkrétně přihodilo. Mnohem důležitější je poznávat, proč to všechno dělal a u koho čerpal sílu. Cítím, že také nestačí popsat Pavlovy listy, ale důležitější bude nechat jimi prostoupit náš duchovní život a hlavně jejich myšlenkovým bohatstvím obohatit život křesťanský.

1. Svatý Pavel

1.1. Život Svatého Pavla

O Pavlově životě z doby jeho narození až do chvíle, kdy se objevil v Jeruzalémě jako člověk, který pronásledoval křesťany, je nám k dispozici jen velmi málo informací [Obr. 1]

Vše se dozvídáme především z biblických zpráv, a to ze Skutků apoštolů a jeho listů, kde nacházíme Pavlovy autobiografické poznámky.

Apoštol Pavel se narodil ve městě Tarsos, hlavním městě východní Cilicie (Kilikie).¹ Některé tradice tvrdí, že Pavlova rodina přišla do Tarsu z galilejské Gischaly (Sk 21,39).

Pavlova rodina věrně zachovávala všechny židovské tradice. Pocházela z kmene Benjamin (Flp 3,5; 2 Kor 11,12; Řím 11,1) a jejich syn Saul byl od mládí horlivým farizeem (Sk 23,6; Flp 3,5). Lze usuzovat, že si udržovala i znalost hebrejského a aramejského jazyka (Flp 3,5). Z listů víme, že Pavel ovládal dobře obecnou řečtinu své doby.

Jeho rodina měla v řecko-římském světě pevné postavení, o čemž svědčí i Pavlova hodnost římského občana (Sk 22,26–29). Na toto dvojí občanství ukazuje přijmutí dvou jmen. Hebrejské Saul (Šavel), podle prvního krále Izraele a Pavel (římského původu lat. Paulus, znamená malý).

Některé prameny uvádějí, že jméno Pavel přijal až po svém obrácení, ale jméno Saul používá ještě i po svém obrácení (Sk 9; 13,1.2.7.), teprve od Sk 13,9 ho autor uvádí jménem Pavel. Je možné, že jméno Pavel upřednostnil v nastupující misijní činnosti v tehdy řecky mluvícím světě.

Časové údaje v Bibli ve Skutcích apoštolů jsou velmi neurčité a nejednoznačné,² přesto můžeme Pavlovo narození datovat někdy kolem roku 5 – 10 n. l., k tomuto datu se přiklání i většina odborných publikací.

První vzdělání Pavlovo bylo asi řecké. Židovské získal v Jeruzalémě, jako žák Gamaliela³ (Sk 22,3), který ho připravoval na úřad zákoníka (rabína). Byl to vlastně odborný bohoslovecký i právní vykladač Zákona. Zároveň se také mladý Saul vyučil řemeslu „jako stanář“, protože rabíni za své rady v té době nesměli brát odměny. Příspěvky brali pouze od žáků, které soustavně vyučovali, jinak se „živil vlastní prací. Mladík Saul se formoval jako pravověrný Žid a tomuto ideálu v tomto období svého života podřizuje veškeré úsilí. Již v mládí byl Saul pověřen, aby se ujal pronásledování

1 NOVOTNÝ, A. Biblický slovník, Praha: Kalich, 1992. „Cilicie (Kilikia) za starověku to bylo jméno přímořské provincie na jihovýchodu Malé Asie. V apoštolské době tam bylo značné množství židů (Sk 6,9)“, s. 92.

2 „Není zcela jasné, zda se tři léta Ga 1,18 mají přičíst ke čtrnácti podle Ga 2,1, nebo je do nich zahrnout“. Tamtéž, s. 599.

3 „Gamaliel byl slavný učitel zákona, farizeus, člen synedria. Známý svojí mírností a tolerancí. Například v provádění zákona o rozluce hleděl pomoci bezprávné ženě a nabádal k laskavosti k pohanům“. Tamtéž, s. 184.

křesťanů, a jako člen jeruzalémské synagogy, čili velerady, měl plnou moc je uvěznit a nechat zabít (Sk 26,10).

Pavel byl horlivým vyznavačem farizejského směru. V době Ježíšova veřejného působení, jak se obecně předpokládá, Pavel v Palestině nebyl. Nemáme o tom alespoň žádné zprávy. To, že příslušel ke straně farizejů, a jeho velká horlivost při dodržování zákona způsobily, že se ostře postavil proti křesťanům jako tehdy nevídané a nebezpečné herezi.

Ukřižování Ježíše jako Mesiáše bylo v té době pro židovství něco nepředstavitelného. Potupná smrt představovala v židovském smýšlení zaručené prokletí Boží. Představa Mesiáše jako někoho, kdo patří ke spodním vrstvám obyvatel, se také neztotožňovala s židovskou naukou.

Ježíš dokonce nepatřil ani k vůdcům Izraele, což se pro Mesiáše, který spasí lid, přirozeně předpokládalo. Také zákonická přesnost jeho učedníků nebyla vždy zcela podle přepisů a byla tím spíše pochybná. Ježíšovo učení se nesetkalo u židů s pochopením a bylo chápáno spíše jako protiklad Zákona a jako nebezpečná hereze.

Pavel pronásledoval křesťany důsledně, zúčastnil se i kamenování Štěpána a vypravil se i do Damašku, kam ho vyslali jeruzalémské představitelé. Jeruzalémské synedrium bylo uznáváno za náboženskou autoritu a mohlo zasahovat do dění v židovských obcích i mimo palestinské území.

Na cestě do Damašku však Pavel, tehdy ještě v Bibli nazýván Saul, zažil událost, která zcela změnila jeho život. Vypravuje se o ní podrobně v knize Skutků.

(9,1–9; 22,6–16; 26,12–18). Sám Pavel o ní píše ve svých listech.

(Ga1,12.15–16; 1 Kor 9,1; 15,8, Flp 3,5–6). Toto zjevení pokládá za rovnocenné s ostatními zjeveními zmrtevýchvstalého Ježíše (1 Kor 15,5–10).

Pavel se setkává s Ježíšem Kristem a dostává od něj úkol zvěstovat evangelium, a to zvláště mimoizraelským národům [Obr. 6].

„Na cestě, když už byl blízko Damašku, zazářilo kolem něho náhle světlo z nebe.

Padl na zem a uslyšel hlas: „Saule, Saule, proč mne pronásleduješ?“

Saul řekl: „Kdo jsi, Pane?“ On odpověděl: „Já jsem Ježíš, kterého ty pronásleduješ.

Vstaň, jdi do města a tam se dovíš, co máš dělat.“

Muži, kteří ho doprovázeli, zůstali stát a nebyli schopni slova; slyšeli sice hlas, ale nespatriili nikoho.

Saul vstal ze země, otevřel oči, ale nic neviděl. Museli ho vzít za ruce a dovést do Damašku.

Po tři dny neviděl, nic nejedl a nepil.

V Damašku žil jeden učedník, jménem Ananiáš. Toho Pán ve vidění zavolal: „Ananiáši!“

On odpověděl: „Zde jsem, Pane.“

Pán mu řekl: „Jdi hned do ulice, která se jmenuje Přímá, a v domě Judově vyhledej Saula z Tarsu. Právě se modlí

a dostalo se mu vidění, jak k němu vchází muž jménem Ananiáš a vkládá na něj ruce, aby opět viděl.“

Ananiáš odpověděl: „Pane, mnoho lidí mi vyprávělo o tom člověku, kolik zla způsobil bratřím v Jeruzalémě.

Také zde má od velekněží plnou moc zatknout každého, kdo vzývá tvé jméno.“

Pán mu však řekl: „Jdi, neboť on je mým nástrojem, který jsem si zvolil, aby nesl mé jméno národům i králům a synům izraelským.

Ukáži mu, co všechno musí podstoupit pro mé jméno.“

Ananiáš šel, vstoupil do toho domu, vložil na Saula ruce a řekl: „Saule, můj bratře, posílá mě k tobě Pán – ten Ježíš, který se ti zjevil na tvé cestě; chce, abys opět viděl a byl naplněn Duchem svatým.“

Tu jako by mu z očí spadly šupiny, zase viděl a hned se dal pokřtít.

Pak přijal pokrm a síla se mu vrátila. S damašskými učedníky zůstal Saul několik dní²⁰ a hned začal v synagógách kázat, že „Ježíš je Syn Boží.“⁴

Pavel často zmiňuje toto setkání se vzkříšeným Ježíšem, aby potvrdil své apoštolské postavení a obhájil v budoucnu svoji misijní činnost, kterou, stejně jako apoštolové,⁵ prováděl. Po tomto zjevení oslepne a uzdraví se, až na něj vztáhne ruku Ananiáš⁵ v Damašku (Gal 1,17).

V Damašku pobyl Pavel tři roky a zvěstoval zde evangelium. Při tom uplatňoval svoje znalosti zákona a zároveň dokazoval i Ježíšovo zmrtvýchvstání (Sk 9,22). U lidí vzbuzoval nejdříve údiv, ale časem proti němu povstal prudký odpor. Tamní židé jej chtěli zabít, a proto ho učedníci spustili z hradeb v koši a on uprchl do Jeruzaléma (Gal 1,18).

V Jeruzalémě měl těžkou pozici kvůli dřívějšímu pronásledování křesťanů. Zpočátku mu nevěřili, ale Barnabáš vystoupil na jeho obhajobu. Později ale znovu přišel do sporu s židy a uprchl do Tarsu (Sk 9,30). Pavel sám se již nezmiňuje o druhé cestě do Jeruzaléma, ale uvádějí ji Skutky apoštolů (Sk 11,29).

V Kilikii lze předpokládat, že zvěstoval Ježíše Krista. Po Damašku to bylo druhé misijní středisko působení svatého Pavla.

Protože se zřejmě osvědčil, byl poslán asi po 11 až 14 letech do Antiochie v Sýrii (Ga 2,1; Sk 11,20).

Antiochie bylo hlavní město římské provincie v Sýrii. Bylo zde mnoho křesťanů a po Jeruzalému to bylo druhé největší středisko prvotní církve. Křesťanství se zde šířilo i mezi nežidovským obyvatelstvem. Křesťanská obec vyslala Pavla a Barnabáše na první misijní cestu (Sk 13 – 14). Jako pomocník jel s nimi Jan Marek, ten se ale vrátil z poloviny cesty zpět.

Pavel se zaměřoval na významná městská střediska. Svoji činnost zahajoval vždy v místních židovských synagógách. Zde zvěstoval Ježíše jako pravého Mesiáše a to sice Izraelského, jehož spasení ale není omezeno pouze na izraelský národ. To ovšem opět vzbuzovalo odpor Židů, kteří si dělali jako jediný vyvolený národ nárok na spásu. Pavel se pak obracel se svojí zvěstí k pohanům (Sk 13,45–50).

4 Bible, Ekumenický překlad, Praha: Česká Katolická Charita, 1987.

5 NOVOTNÝ, A. Biblický slovník. „Podle tradice byl biskupem v Damašku a zemřel mučednickou smrtí“ s. 27.

V knize Skutků se dovídáme, že Pavel podnikl společně s pomocníky tři misijní cesty, při nichž navštěvoval židovské obce v diaspoře, i ve městech mimo Izrael. Kázal zde evangelium a zakládal nové křesťanské obce.

Rozdělení a uspořádání těchto jeho cest je dílem autora knihy Skutků apoštolů. V letech 50–52 žil Pavel v Korintu, v letech 52–54 a v roce 56 v Efezu, roku 57 přišel do Jeruzaléma, kde byl zatčen v chrámě (Sk 21,30–36). Před davem jej zachránili římsí vojáci. Pavel se obhajoval poté před veleradou (S 23,1–6). Byl poslán do Cesareje k prokurátorovi Felixovi, kde byl ponechán ve vazbě dva roky (Sk 24). Když nastoupil nový prokurátor Festus (Sk 24,27), odvolal se Pavel jako římský občan do Říma (Sk 25,10–11).

Kolem roku 60 byl dopraven do Říma. Cestou loď ztroskotala (Sk 27,9–32) na Maltě, kde přezimovali. Dále pluli do Puteol, kde je 7 dní hostili křesťané.

V Římě žil Pavel dva roky v domácím vězení. Další zprávy Skutky apoštolů neuvádí. Nevíme bohužel, zda se mu podařilo navštívit dnešní Španělsko, jak měl v plánu (Řím 15,24 – 29). Sk. 28,30–31 uvádějí, že v Římě dále horlivě zvěstoval Ježíše Krista. O konci jeho života nevíme nic určitého. Podle tradice zemřel stětím za císaře Nera,⁶ v letech 64–67 a jeho hrob se nachází v Bazilice svatého Pavla za hradbami v Římě [Obr. 2].

Baziliku svatého Pavla za hradbami založil římský císař Konstantin I. Nad místem, kde byl pohřben, už po apoštolově popravě postavili jeho stoupenci nad hrobem kapli, takzvanou *Cella memoriam*, která se stala místem velké úcty křesťanů [Obr. 3].

Podle legendy svatý Pavel také údajně vystoupil v Římě spolu s Petrem před císařem Neronem [Obr. 4]. Když byl Pavel sťat, vytryskly ze země tři prameny, a to na místě kam dopadla jeho hlava. Zde byl později postaven kostel svatého Pavla, kde uvnitř jsou umístěny Tři fontány. Objekt je nyní v trapistickém opatství [Obr. 5].

Svatý Pavel bývá obvykle zobrazován jako malý muž s dlouhým vousem (někdy však bývá vyobrazen také jako velký a silný muž). V pravé ruce má většinou knihu a v levé meč. Často ho lze vidět právě se třemi prameny. Jiné předměty se u něho vyskytují jen zřídka (někdy má u sebe, stejně jako svatý Petr, svitek spisu).

⁶ NOVÁK, Josef. *List svatého Klementa Korint'ánům*, Praha: Česká katolická charita, 1985 (1 Klem 5,5–7).

1.2. Apoštol Pavel v Bibli

V Bibli je apoštol Pavel zmiňován v Novém zákoně a to ve Skutcích apoštolů a v jeho listech. Autor Skutků apoštolů, Lukáš, píše o Pavlovi ve druhé části. První zmínka o něm je při kamenování Štěpána (Sk 7,58), kdy hlídal oděv těm, kteří Štěpána kamenovali.

Dále je označen jako mladík (tehdy to bylo asi do 24 let). Je zřejmé, že Pavlova rodina věrně zachovávala židovské tradice (2 Kor 11,22). Také je připomenuto, že Pavel, tehdy ještě Saul, schvaloval, aby Štěpána ukamenovali (Sk 8,1), a dále je rozvedeno, jak se snažil Saul církev zničit, jak pátral po křesťanech doslova dům od domu a posílal do žaláře nejen muže, ale i ženy (Sk 8,3).

Skutky apoštolů také popisují jeho horlivost a jeho žádost, aby byl poslán do Damašku, kde chtěl dále pronásledovat křesťany (Sk 9,12). Další kapitola (Sk 9,3) líčí však zvrat v jeho životě, setkání s Kristem a jeho obrácení [Obr. 6.]. Sk 9,8 popisují události v Damašku. Ve Sk 9,11 se dovídáme místo jeho rodiště.

Sk. 9,26 popisují jeho útěk do Jeruzaléma a později, když mu zde hrozilo nebezpečí od židů, se dovídáme ze Sk. 9,30 o pobytu v Cesareji, později v Tarsu (Sk 9,3–30). Všude je již uváděn pod jménem Saul (Sk. 11,29–30).

Další zmínka o Saulovi je v souvislosti s posláním sbírky z Antiochie jeruzalémské obci, kde vypukl hladomor. Ve Sk 12,25 se na konci líčení o Herodově pronásledování konstatuje, že Saul a Barnabáš, když splnili své poslání, vrátili se z Jeruzaléma do Antiochie.

Od kapitoly 13 se již setkáváme s pojmenováním Pavel a s jeho misijní činností. Jméno Pavel je uváděno od Sk 13,9 a to až do konce Skutků apoštolů i jeho listů.

Chronologie Pavlova života podle knihy Skutky apoštolů

Sk 9,1–31: Obrácení, kázání v Damašku, cesta do Jeruzaléma, kde je přiveden k apoštolům.

Sk 11,25–30;12,25: Pavel a Barnabáš jsou z Antiochie vysláni do Jeruzaléma, aby tam kvůli hrozícímu hladu předali církvi dar.

Sk 13,1–14,28: První misijní cesta.

Sk 15,1–33: Apoštolský koncil v Jeruzalémě.

Sk 15,35–18,22: Pavlova druhá misijní cesta.

Sk 18,23–21,26: Třetí cesta.

Sk 21,27–23,10: Zatčení v Jeruzalémě.

Sk 23,11–26,32: Pavel je dva roky držěn ve vězení v Cesareji.

Sk 27,1–28,31: Cesta do Říma, s pobytom na Maltě (3 měsíce), v Syrakusách (3 dny), v Puteolech (7 dní).

Sk 28,30: Pobyt v Římě.

Chronologie Pavlova života podle jeho listů

Dalším důležitým zdrojem informací o Pavlově životě jsou jeho listy. Jde v podstatě o autobiografické zprávy. Pokud sestavíme jeho cesty podle těchto zpráv, dostaneme následující přehled.

- Ga 1,13–16: Zjevení na cestě do Damašku.
- Ga 1,17: Pavel jede do Arábie a Damašku.
- Ga 1,18: Za tři roky se Pavel vypraví do Jeruzaléma, aby poznal Petra. Zůstane tam patnáct dní a setká se s Petrem a Jakubem, bratrem Páně.
- Ga 1,21: Misijní výprava do Sýrie a Kilikie.
- Ga 2,1–10: Po 14 letech se Pavel spolu s Barnabášem a Titem opět vydá do Jeruzaléma, tentokrát na takzvaný apoštolský koncil.
- Ga 2,11–14: Konflikt s lidmi z Jakubova okolí a s Petrem v Antiochii.
- 1 Sol 2,2: Misijní činnost ve Filipech a v Tesalonice.
- 1 Sol 3,1: Misie v Athénách.
- 1 Sol 3,1–6: Pobyť v Korintu.
- 1 Kor 16,8: Pobyť v Efezu až do svatodušních svátků.
- 1 Kor 16,5–7: Plán cesty do Makedonie a do Korintu, jenž nahrazuje původní plán z 2 Kor 1,15n z důvodů uvedených v 2 Kor 1,17–2,11.
- 2 Kor 2,12: Pavel je v Troadě.
- 2 Kor 7,5–7: Pavel v Makedonii.
- 2 Kor 10,2; 12,14; 13,1–10: Ohlášení návštěvy v Korintu.
- Řím 15,25–28: Plánuje cestu do Jeruzaléma.
- Řím 15,24; 1,10: Plán cesty do Říma.
- Řím 15,24 – 28: Plán cesty do Španělska.

Pokud se srovná chronologie z Pavlových epištol, Galliův nápis a podání ve Skutcích a zohledníme antický způsob počítání let, který bere v potaz i počáteční a závěrečné roky, dostaneme následující přehled:

- Rok 32–33: Povolání Pavla.
- Rok 35–36: První cesta do Jeruzaléma.
- Rok 48–49: Apoštolský koncil.
- Rok 50–52: Pavel v Korintě.
- Rok 52–55: Pavel v Efezu.
- Rok 55–56: Cesta do Jeruzaléma.

Pro naprosto přesné datování není dostatek opěrných bodů, data se však u různých autorů většinou neliší více než o jeden nebo dva roky u jednotlivých událostí.

1.3. Apoštol Pavel z historického pohledu

K postavě a působení svatého Pavla se vyjadřovalo velké množství světců, vědeckých pracovníků, papežů, exegetů.

Svatý Pavel, nazývaný také Pavel z Tarsu, patřil k nejdůležitějším šířitelům křesťanství v jeho počátcích. Přelavil se až do Evropy a byl popraven v Římě císařem Neronem někdy mezi roky 64 až 67. Kdyby Pavel nebyl římským občanem, byl by ukřižován podobně jako svatý Petr.

Teprve v roce 2009 byly ostatky svatého Pavla nalezeny v kamenném sarkofágu, nacházejícím se pod bazilikou svatého Pavla za hradbami v Římě. Testy potvrdily pomocí radioaktivního uhlíku, že kosti pochází z prvního nebo druhého století.⁷ Kamenný sarkofág nebyl nikdy otevřen a nebude, protože by mohlo dojít k narušení oltáře. Přesto speciální zavedená sonda objevila úlomky kostí, zbytky tkaniny a vonného kadidla. Stáří sarkofágu se odhaduje kolem roku 390 a nese nápis „*Pavel Apoštol Mučedník*“.

Mnozí historici se již dříve domnívali, že Pavel byl pohřben právě v těchto místech, udržovala se o tom i stará církevní tradice. Ovšem řada z nich stále pochybovala, zda Pavel vůbec zemřel v Římě. Původní bazilika na tomto místě již byla postavena v roce 390. Ta ale později vyhořela a nová stavba hrobku ukryla hluboko pod zemí. Pod oltářem našli archeologové systém chodeb a tunelů, které je zavedly až k hrobce. Chodby a tunely přitom nejsou zaznamenány na žádných mapách či dokumentech.

Nejstarší doklad o mučednické smrti Pavlovy uvádí 1 Klém 5,1–7, jenž spojuje mučednictví obou sloupů křesťanství Petra a Pavla.

„...*Pavel, štvaný žárlivostí a řevnivostí ukázal, jaká je odměna za vítězství vytrvalosti; sedmkrát byl uvržen do okovů, byl vypuzen do vyhnanství, kamenován a stal se hlasatelem na východě i západě, a tak došel vzácné slávy pro svou víru; i vyučil celý svět spravedlnosti, došel až za hranice západu, vydal svědectví před vladaři a pak se vzdálil se světa a odebral se do svatých míst jako největší zdroj vytrvalosti.*“⁸

Zprávy o tom, zda se Pavlovi podařilo navštívit Španělsko, jak si přál a jak uvádí ve svých listech, nejsou zatím nikde známy. Tradice hovoří o místě jeho odpočinku v Římě, a jak už bylo uvedeno, nachází se pod bazilikou svatého Pavla za hradbami. Zde je od roku 2006 umístěn průhled na jeho sarkofág.

Daleko důležitější ovšem než zprávy o jeho konkrétních osudech je dílo, které zanechal. Ve Skutcích apoštolů se dovídáme o rozsáhlé misijní činnosti, zakládání křesťanských obcí, o péči o ně a o neustálém hlásání evangelia po celém středomoří.

V listech apoštola Pavla nacházíme konkrétní poučení o křesťanském životě v životě konkrétních lidí, o utváření jejich morálních, etických a křesťanských postojů. Pavel jako málokdo dovedl přiblížit evangelium každodennímu lidskému životu a aplikovat jej na něj.

⁷ Promluva Papeže Benedikta XVI., 29. 6. 2009, <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11454>, vyhledáno 11. 11. 2013.

⁸ NOVÁK, Josef. *List svatého Klementa Korintánům*, (s. 40-76).

Prostřednictvím jeho listů se dovídáme o běžných denních starostech křesťanů té doby, nejen duchovních, ale i materiálních. Dokážeme si historicky uvědomovat, jak obtížné v tehdejší situaci toto šíření evangelia bylo, s jakými těžkostmi se potýkalo, a v neposlední řadě si rovněž uvědomujeme, jak odlišný tento svět byl z pohledu dnešního člověka, a to ve způsobu života a myšlení vůbec.

Přehled tohoto jeho konkrétního působení nám dává kniha Skutky apoštolů a jeho listy. V poslední době i archeologické nálezy, které nám přibližují uspořádání obcí v tehdejší době. Důležitým svědectvím je také Galliův nápis v Delfách. Na tomto nápisu je výnos císaře Klaudia, kterým chce zabránit vyliďňování města Delf. Výnos byl vydán po 26. aklamací Klaudia za císaře a jmenuje Gallia prokonzulem. Z toho se dá určit, že byl v Korintu v letech 51 – 52 po Kr., protože před něj byl Pavel předveden právě při svém pobytu v Korintu (Sk 18,12). Také údaj ze Sk o vystřídání Felixe Festem je cenný v určení Pavlova pobytu v Cesareji, a to do r. 60 po Kr.

Přehled života apoštola Pavla podle biblických odkazů

Rok		Biblický odkaz
5–10	Narození v Tarsu.	
33–36	Šavel pronásledovatel církve.	1 Kor 15,9 Gal 1,13 – 23 Flp 3,6 Sk 8,3 Sk 9,1
36	Obrácení Pavla v Damašku.	Sk 9, 1–31 Gal 1,11–7 1 Kor 9,1 1 Kor 15,8–10
39	Pavlův odchod do Arábie a návrat do Damašku.	Gal 1,17
39	Krátká návštěva Pavlova u apoštola Petra v Jeruzalémě (asi 15 dní, uznává Petra jako nejvyššího pastýře církve).	Gal 1,18–20 Sk 9,26–30
36–39	Pavlova misie v Sýrii a Kilikii.	Gal 1,21 Sk 9,30
40–41	V Antiochii, Pavla vyhledává Barnabáš a celý rok se s ním podílí na první misijní činnosti. V Antiochii vznikl název pro vyznavače Ježíše Krista „křesťané“, následovníci Kristovi, kristovci. Veřejnost se na ně dívá ne již jako na židovskou sektu, nýbrž jako na samostatnou náboženskou skupinu.	Sk 11,25
41–48	Pavlova misie s Barnabášem, mimo jiné v Sýrii, Foinikii a Kilikii.	
46–49	První misijní Pavlova cesta na Kypr do Kilikie a jižní Galacie. Místa misie: Antiochie, Seleukie, Salamis, Páfos, Perge v Pamfylii, Pisidská Antiochie, Ikonium, Lystra, Derbe, Lystra Ikonium, Attálie, Pisidská Antiochie, Fenície, Samařsko, Jeruzalém. První a nejkratší cesta apoštola Pavla byla úspěšná. Byly založeny a posíleny mnohé křesťanské obce v Malé Asii a Pavel připravil dobrý základ působení pro další misionářskou činnost a to nejen sobě.	Sk 13–14
49	1. apoštolský sněm v Jeruzalémě	Gal 2,1–10

	<p>Pavel je po 14 letech od své krátké návštěvy opět v Jeruzalémě. Do Jeruzaléma šel Pavel, „protože se mu o tom dostalo zjevení“.</p> <p>Podle něj je tam poslala s Barnabášem a jinými bratry antiošská církevní obec. Tato dvě zjevení se nevylučují, nýbrž doplňují. Pavel komentuje: „<i>Předložil jsem jim tam evangelium</i>“,</p> <p>To znamená jeruzalémské církevní obci, která se skládala z věřících, apoštolů a starších. Pavel při této příležitosti jednal s rozličnými skupinami a mluvilo se o těchto věcech na veřejných shromážděních i v soukromí. Právě Pavel jednal s těmi, „<i>kteří něco znamenají</i>“ a to s Jakubem, Petrem a Janem. Na sněmu bylo rozhodnuto, že pohanokřesťany Zákon neváže. Pavel si dal potvrdit od církevních představených, že on tedy jedná a jednal správně, když obrácené pohany nezavazoval k židovským předpisům. Dal si to schválit od nejvyšších autorit, aby umlčel své protivníky, kteří se proti Pavlovi dovolávali k jeruzalémským apoštolům. Titův otec byl pohan, a proto syna nedal obřezat. Titus byl s Pavlem na jeruzalémském sněmu, stýkal se i s nejvyššími představiteli církve. To se zdálo nesnesitelné některým křesťanům ze židovství a chtěli, aby Titus přijal obřizku. Kdyby s tím apoštolové v Jeruzalémě projevíli souhlas a nařídili Tita obřezat, byla by to porážka i pro Pavla, protože Titus byl jeho žák. To se však nestalo. I tato událost mluví tedy pro Pavla.</p>	<p>Sk 15,1–35 Sk 15,2</p> <p>Sk 15,4</p>
50 – 52	<p>Pavlův konflikt v Antiochii. Okolnosti si vynutily, že Pavel tak důrazně upozornil Petra na jeho chybu. Když totiž přišli do Antiochie z Jeruzaléma křesťanští horlivci, kteří usilovali o zachování židovského způsobu života, měl Petr obavy, že svým přizpůsobováním pohanokřesťanům v jídle a chováním způsobí nepokoj mezi jeruzalémskými věřícími. Proto se Petr začal pohanokřesťanům vyhýbat.</p> <p>Takový přístup Petrův lze ospravedlnit, vždyť v jiných situacích Pavel jednal podobně. Ale tady v tom bylo jisté nebezpečí: Petr jakoby svým jednáním dával najevo, že jen židokřesťané zachovávající židovský zákon jsou praví</p>	<p>Gal 2,11 – 14 Sk 16,3 Sk 21,26 Řím 14,21 1 Kor 8,19 1 Kor 9,20</p> <p>Sk 16,3 Sk 21,26</p> <p>Řím 14,21 1 Kor 8,19 1 Kor 9,20</p>

	křesťané, a toto by směřovalo k dělení křesťanských obcí na dvě části. Byla to tedy chyba v rozhodnutí, nikoliv v nauce (jak napsal již Tertulián).	
49 – 50	Claudiův edikt. Akvila a jeho žena Priscilla odcházejí z Říma do Korintu. Tento edikt proti Židům, vydal císař Claudius v tomto roce, ale již za několik let se nezachovával. O deportaci Židů z Říma nás seznamuje historik Suetonius. Pavlův přítel Akvila byl židovské národnosti, ale náboženstvím křesťan. Akvila a Priscilla se stali Pavlovými spolupracovníky až do jeho smrti.	Sk 18,2 Sk 28,17 Řím 16,3
50 – 52	2. misijní Pavlova cesta do Malé Asie a Řecka se Silasem a Timotejem a začínající jeho odloučení od Barnabáše. Místa, která Pavel se spolupracovníky navštívili: Antiochie, Tarsus, Derbe, Lystra, Troas, Neapolis, Filippy, Tesalonika, Amfipolis, Beroja, Athény, Korint, Atalie, Jeruzalém. Během své 2. cesty navštívil svatý Pavel nejen Malou Asii, kterou již velmi dobře znal, ale pokusil se proniknout na západ do Evropy. Zdejší prostředí pro zakládání nových křesťanských společenství bylo jiné, přesto se mu dokázal částečně přizpůsobit. Silně jej také ovlivnil jeho neúspěch v Athénách, když tamní učenci zcela kategoricky odmítli jeho poselství o vzkříšení. Jak je patrné, Pavel navštívil mnoho středisek, do kterých později psal dopisy, zejména v jihovýchodní Evropě, v Makedonii. Na podzim Pavel přišel do Korintu. Založil tam společenství a pobyl jeden a půl roku.	Sk 15,36 – 18,22 Sk 18,1 – 17
51 – 52	V Athénách se soustřeďovala věda a umění, ale hlavním městem římské provincie Achaje byl lidnatý Korint, známý svým obchodním ruchem a kvetoucím přístavem. V tomto městě sídlil místodržitel provincie.	
52	Povstání proti Pavlovi v Korintu. V Delfách byl nalezený nápis, který potvrzuje, že Gallio (bratr filosofa Seneky) byl skutečně místodržitelem (prokonzulem) v Achaji (Řecko). Tento	Sk 18,12

	dokument obsahuje list císaře Claudia do Delf, kdy byl Gallio prokonzulem (51 – 52), a tedy i rok, kdy byl Pavel v Korintě a byl přiveden před soudný stolec a žalován pro přemlouvání lidí k bohopoctě, která se přičila místnímu zákonu.	
54 – 58	Třetí Pavlova misijní cesta s dvouletým pobytem v Efezu. Tato Pavlova cesta byla jeho poslední misionářskou cestou v pravém slova smyslu. Většinu času strávil v Efezu, tři měsíce potom posiloval svou přítomností církev v Korintu. Právě ta mu udělala nejvíce starostí. Spolu s Titem však situaci zvládli a dokonce zde vybral prostředky pro jiná církevní společenství, především v Jeruzalémě. Od jeho návratu do Jeruzaléma jej však všichni zrazují a mají velké obavy z jeho úmyslu cestovat do Říma. Místa, která Pavel navštívil při třetí misijní cestě: Antiochie, Tarsus, Galácie, Pisidská Antiochie, Frýgie, Efez, Troas, Makedonie, Korint, Filippy, Troas, Ass, Milét, Tyrus, Ptolemaida, Jeruzalém.	Sk 18,23 – 19,20 Sk 21,14
	2. Pavlova „skličující“ mezinávštěva v Korintu a návrat do Efezu. Tato krátká návštěva v Korintě z Efezu zanechala v Pavlovi nemilý dojem i proto, že tam asi byl od někoho veřejně potupen.	2 Kor 2,1
57 – 58	Pavlova cesta do Makedonie se 3. návštěvou v Korintu asi na dobu tří měsíců.	2 Kor 12,14 2 Kor 13,1 Sk 20,2
58 – 60	Pavlovo zatčení v Jeruzalémě a jeho uvěznění v Cesareji.	Sk 21,27
60	Vystřídání prokurátorů v Pavlově procesu: Porcius Festus za Felixe.	Sk 24,27
60 – 61	Cesta do Říma, domácí vězení. Pavlova další cesta, která je jeho poslední doloženou, je do Říma. Pavel tuto cestu podniká jako vězeň, nicméně v Římě mohl přesto nadále šířit evangelium. Toto se mu zřejmě podařilo, ačkoli si stěžuje na zatvrzelost místních židů. To, že v Římě později vznikla významná křesťanská obec, je zajisté a s velkým podílem i Pavlovo dílo.	Sk 27,1 – 28,16

	Důležitá místa této cesty: Jeruzalém, Cesarea, Sidón, Myra, Lasaia, Malta – ztroskotání lodě na cestě do Říma. Syrakusy, Regio, Puteol, Řím. Zda ještě Pavel podnikl další cesty, nevíme.	
62	Cesta do Hispánie?	Řím 15,28
64 – 67	Pavlova mučednická smrt při Neronově pronásledování křesťanů.	

2. Misijní cesty

2.1. První misijní cesta

Místa, která navštívil: Antiochie, Seleukie, Salamis, Kypr, Páfos, Perge v Pamfylii, Pisidská Antiochie, Ikonía, Lystra a Derbe. Zpět: Lystra, Ikonium, Pisidská Antiochie, Perge, Attalie, Antiochie v Sýrii, Jeruzalém. (Sk 13–14).

Na první misijní cestu v letech 45 – 47 po Kristu se Pavel vydal s Barnabášem a Janem Markem. Prošli ostrov Kypr (obrácení prokonzula Sergia Paula) a tato města v Malé Asii: Perge (zde se Marek odloučil), Antiochie v Pisidii, Ikonía, Lystra a Derbe. Hlásali evangelium a pro Krista získávali židy i pohany. Ze své první misijní cesty se vrátili přes Perge a Attalii, do Antiochie v Sýrii. Utvrzovali tam učedníky a povzbuzovali je, aby byli ve víře vytrvalí, protože do Božího království vejdem jen přes utrpení.

První a nejkratší cesta apoštola Pavla byla úspěšná. Byly založeny a posíleny mnohé křesťanské obce v Malé Asii a Pavel připravil dobrý základ působení pro další misionářskou činnost a to nejen sobě.

V jednotlivých církevních obcích ustanovili starší a poručili je Pánu, v kterého uvěřili (Sk 14,21–23). Úlohou starších bylo bdít nad obcí a rozvíjet víru, kterou do nich vložil Kristus prostřednictvím hlásání apoštolů. První misijní cesta měřila asi kolem 1800 km.

Při návratu do domácího společenství křesťanů v Antiochii, Skutky apoštolů uvádějí:

„Když tam přišli, svolali církevní obec a vypravovali, co všechno Bůh s nimi vykonal a jak otevřel bránu k víře pohanům. A zůstali tam s učedníky delší dobu“ (Sk 14,27–28).

V Antiochii se také poprvé setkáváme s označením věřících slovem křesťani.

Během Pavlovy a Barnabášovy nepřítomnosti došlo v Antiochii k neshodám. Přišli křesťané pocházející ze židovství z Judska, kteří se drželi zásady:

„Nedáte-li se podle mojžíšského zvyku obřezat, nemůžete dojít spásy“ (Sk 15,1)⁹.

Kvůli této situaci se zdejší obec rozštěpila na dva tábory a hrozilo, že se pravda Kristova evangelia rozdělí. Byl proto svolán sněm do Jeruzaléma.

Pro křesťany pocházející z pohanství byla žádost o obřízku a tím zachování Mojžíšova zákona zásadním problémem. Byla totiž vnímána ne jako hlásání evangelia, ale jako propaganda proselytismu.¹⁰ Tím by se křesťanství změnilo pouze na jinou formu židovství. Problém byl vážný, protože Antiochie byla po Jeruzalémě nejdůležitější obcí, a Pavel a Barnabáš zde měli již svoji autoritu. Proto se Pavel, Barnabáš a Titus v roce 49 po Kristu rozhodli pro cestu do Jeruzaléma (Gal 2,1),

⁹ Podle Bible byla obřízka smlouvou mezi Bohem a Abrahamem. Chlapec měl být obřezán osmého dne, a to i když tím dnem byla sobota. V obecnou platnost tento předpis vstoupil až po usazení Izraelců v zaslíbené zemi. Obřezávání byli i otroci. Chlapcům se při obřízce také dávalo jméno.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, s. 529–530.

¹⁰ Proselyta byl pohan, který přijal židovské náboženství, přijal obřízku a zachovával předpisy Mojžíšova zákona, a byl považován za rovnoprávného se Židy.

který byl autoritou všech církevních společenství, aby tam předložili svou nauku ostatním apoštolům.

Církevní společenství v Antiochii a Jeruzalémě byla dvě symbolická společenství. Jedno představovalo církve obřezaných a druhé církve pohanů. Obřezání a následné dodržování Mojžíšova zákona se nedotýkalo jen komunit v Jeruzalémě a v Antiochii, ale celé prvotní církve, která se šířila po celém tehdy známém světě.

Skutky apoštolů uvádějí, že „*apoštolové a starší se tedy sešli, aby celou tu věc uvážili*“ (Sk 15,6). Pavel a Barnabáš vysvětlili svoje zkušenosti z misijní cesty: „*Když přišli do Jeruzaléma, byli přijati církví, apoštolů a staršími a vypravovali jim, jak je Bůh ve všem vedl.*“ (Sk 15,4). Pavlův postoj potvrdilo vystoupení Petra a Jakuba, kteří ukazují na dvě strany prvotní církve – židovskou a pohanskou. Skutky apoštolů naznačují, že v církvi od počátku existovala nejen jednota, ale i síla otevřeně diskutovat. Závěr jeruzalémského shromáždění vystihují Jakubova slova, která jsou usnesením všech apoštolů:

„Proto já soudím, abychom nedělali potíže pohanům, kteří se obracejí k Bohu, ale jen jim napsali, aby se vyhýbali všemu, co přišlo do styku s pohanskou modloslužbou, aby nežili ve smilstvu, aby nejedli maso zvířat, která nebyla zbavena krve, a aby nepožívali krev.“ (Sk 15,19–20)

Usnesení se týkalo čtyř bodů:

Neposkvrnit se jedením masa obětovaného k pohanským liturgickým obřadům. (Lv 17,7–9). Tento problém byl delikátní, protože na pohanském trhu bylo možné koupit maso, které bylo předtím obětované modlám. Židé nesměli jíst ani toto maso. Znamenalo by to účast na samotné modloslužbě (1 Kor 8,1–13; 10,14–33).

Nekonzumovat krev (podle předpisu v Lv 17,10–14). V židovství vládlo přesvědčení, že v krvi je sídlo života a konzumovat krev znamenalo zmocnit se života.

Nekonzumovat maso udušených zvířat je rozvinutím předcházejícího příkazu

(Lv 17,13–14), neboť z udušeného zvířete neodešla krev, proto jíst jeho maso znamenalo přijímat i krev.

Zdržet se smilstva. Zdá se, že šlo o zákaz manželství mezi pokrevnými a příbuznými (Lv 18,6–23). Zřejmě nešlo o jediné příkazy, které se kladly na pohanokřesťany. Tato usnesení můžeme hodnotit jako vzájemné pochopení pohanokřesťanů a židokřesťanů. Šlo hlavně o komunity, které byly smíšené, protože v nich žili křesťané ze židovství i z pohanství [Obr. 7].

2.2. Druhá cesta misijní

Místa, která navštívil: Sýrie, Kilikie, Derbe, Lystra, Frygie, Mysie, Troas, Galácie, Samothrák, Neapolis, Filippy, Amfipolis, Apollonie, Tesalonika, Beroja, Athény, Korint, Efez, Caesarea, Jeruzalém. (Sk 15,36;18,22).

Během této cesty v letech 49 – 52 navštívil Malou Asii, kterou dobře znal a pokusil se proniknout na západ do Evropy. Zdejší prostředí pro zakládání křesťanských společenství bylo jiné, přesto se dokázal přizpůsobit. Silně se ho dotkl neúspěch v Athénách, kde učenci nepřijali jeho zvěst o vzkříšení.

Druhá misijní cesta je důležitá pro tuto práci, neboť v jejím rámci navštívil Pavel Korint. Ukazuje také, že Pavel si stále uchovával starost o všechny církve. Chtěl být přítomný mezi těmi, které pro Krista získal. To je hlavní důvod jeho další cesty. Sledoval reálný stav, ve kterém se komunity jím založené nacházely:

„Navštivme opět naše bratry ve všech městech, kde jsme kázali slovo Páně”(Sk 15,36).

Na tuto druhou cestu Pavel odchází ve společnosti Silase. První část druhé misijní cesty byla pravděpodobně velmi rychlá. Pavel a Silas nejprve navštěvovali komunity křesťanů, které založili na první misijní cestě, aby je upevnili ve víře.

V Lystře Pavel potkal Timoteje, o kterém dostal dobré doporučení od věřících z Lystry a Ikónia. Pavel ho vzal za svého společníka a nyní už spolu v trojici zamířili na nové misijní území do Řecka.

Z Troady se přeplavili na evropský kontinent do města Filippy, kde apoštolové získali pro křesťanství Lýdii (prodavačku purpuru). Na nějakou dobu Pavel zůstal v jejím domě. Křesťanská komunita ve Filipech se i později těšila Pavlově oblibě, protože pouze od nich Pavel přijal osobní dary.

Potom přišli do Tesaloniky, které je pro nás známá jako rodiště svatých Cyrila a Metoděje. Dál hlásali také Kristovo evangelium v Beroji, v Athénách.

V Athénách Pavel přišel do konfrontace s pohanským mnohobožstvím, a jak zachycují Skutky apoštolů *„když shledal, kolik modlářství je v tomto městě, velmi ho to znepokojovalo“* (Sk 17,16). Pavel hlásá na Areopagu, na místě, kde dlouhá staletí před ním přednášeli svoje učení různí filozofové a jejich stoupenci. V Pavlově osobě se na toto místo dostává Kristovo evangelium.

Athéňané nepřijali Pavlovu nauku o smrti a zmrtvýchvstání Krista. Misionáři spolu s Pavlem tedy odešli z Athén do Korintu, kde také napsal Pavel svoje první dva listy, a to věřícím do Tesaloniky. V Korintu Pavel působil rok a půl (Sk 18,11), obrátil zde představeného synagogy Krispa (Sk 18,8) a založil novou křesťanskou obec. Zde si také nechal Pavla předvést i prokonzul Gallio (Sk 18,12–17). Poté se Pavel opět vrátil do Antiochie v Sýrii. Není jisté, zda šel přes Jeruzalém. Na druhé misijní cestě prošel se svými druhy vzdálenost přibližně 5000 km [Obr. 8].

2.3. Třetí misijní cesta

Místa, která navštívil: Antiochie, Galácie, Frygie, Efez, Makedonie, Řecko (Korint), Makedonie, Filippy, Troas, Milétos, Týrus, Ptolemais, Caesarea, Jeruzalém, Caesarea, Řím (Sk 18,23 – 28,31).

Tato cesta v letech asi 53 – 59 měřila téměř 4000 km. Během ní v roce 55 proběhla druhá Pavlova „skličující“ mezinávštěva v Korintu a poté následoval návrat do Efezu

(2 Kor 2,1). Krátká návštěva zde zanechala v Pavlovi nemilý dojem i proto, že tam byl od někoho veřejně potupen, a to způsobilo zármutek jemu i jim. V roce 56 odešel Pavel do Makedonie a zde opět navštívil již potřetí Korint (2 Kor 12,14), a to na dobu tři měsíců (2 Kor 3,1; Sk 20,2).

Hlavním cílem třetí cesty bylo město Efez, neboť v závěru druhé cesty Pavel přislíbil, že se tam vrátí: *„Já se k vám vrátím, bude-li Bůh chtít“* (Sk 18,21). Nevybral si však nejkratší cestu, to znamená po moři, ale vydal se po suchu přes Kilikii do oblastí Galacie a Frýgie, aby navštívil komunity založené během druhé cesty, a aby povzbudil víru učedníků.

Efez, díky své poloze, byl v tom čase nejdůležitějším městem Malé Asie. Na konci 1. stol. po Kristu mělo město přibližně 450–500 tisíc obyvatel. Efez byl centrem kultu bohyně Artemis (v římském náboženství uctívaná pod jménem Diana), která tu měla svůj chrám nazývaný Artemision, považovaný za jeden ze sedmi divů světa. Pavel zde musel čelit pohanskému kultu, který tuto bohyni uctíval. V Efezu apoštol Pavel působil asi tři roky. Předpokládá se, že zde měl mnoho obtíží a byl také uvězněn. Je pravděpodobné, že podnikl i krátkou návštěvu Korintu, o které však Skutky nehovoří. [Obr. 9].

Velký čas věnoval psaní dopisů. V této době napsal dva listy věřícím do Korintu, list věřícím do Galacie (Galat'ánům) a list věřícím do Filip (Filipanům). Z Efezu se Pavel vydal směrem do Troady a navštívil hlavní křesťanské společenství ve Filipech, Tesalonice a v Beroji. V těchto makedonských městech se dlouho nezdržel, ale *„prošel tamější krajiny, vytrvale povzbuzoval bratry slovem Božím“* (Sk 20,2). Z Makedonie Pavel přišel do Řecka, do Korintu, kde se zdržel asi tři měsíce a napsal list Římanům.

Poté se vydal do Jeruzaléma se sbírkou. Šel přes Makedonii, Filippy, Troadu, Milét (Sk 20), Tyru, Ptolemais, Cesareu do Jeruzaléma, kde byl zatčen.

3. Misijní působení v Korintu

3.1. Korint

Korint (řecky Κόρινθος, *Kórinthos*) byl starověký řecký městský stát, který byl hlavním městem území Korinthie [Obr. 10]. Název je zřejmě z jazyka Pelasgů, kteří obývali řecký poloostrov, ještě než přišli do této oblasti Řekové. Původní starý Korint ležel na úpatí skalnatého hradu Akrokorintu (530 m), v Korintské šíji (*Isthmos*). Ta spojuje Peloponéský poloostrov a řeckou pevninu. Isthmos. Město je mezi Korintským zálivem na západě a Sarónským zálivem na východě. Dříve zde byli tři přístavy Cenchrea, Lechaenum a Schoenos.¹¹ V antických dobách existovala mezi přístavy dlážděná cesta, po které se lodě tahaly na saních. Jmenovala se *diolkos*. Dal ji vybudovat Periandros (627 až 585 př. n. l.). Od 19. století je zde vybudován Korintský kanál.

Historie osídlení území Korintu sahá až do mladší doby kamenné. Zajímavé jsou dvě legendy ohledně vzniku města. Zakladatelem města podle nich byl potomek boha Helia, nebo bohyně Efyra, dcera titána Okeana. Město bylo v antice také nazýváno Efyra. Ve druhém a třetím tisíciletí př. n. l. město zaniklo a další osídlení přinesli až Dórové.

Významné místo má Korint v řecké literatuře. Homér je uvádí v souvislosti s trojskou válkou, které se Korintané zúčastnili. V řecké mytologii je zmiňován Sisyfos, jako předchůdce korintských králů. Korint je dále zmiňován jako místo, kde Iásón, vůdce řeckých Argonautů, opustil svoji manželku Medeu. Korint byl zřejmě podobně jako Mykény, Tírýns nebo Pylos jedním z palácových center v době mykénské kultury. Vedle Athén a Megary byl jedním z nejvlivnějších měst. To zajišťovalo především bohatství tohoto města pocházející z obchodu a z poplatků za přepravu přes Isthmos. Cestou přes šíji, která spojuje pevninu s poloostrovem Peloponés, bylo možné vyhnout se nástrahám, jež číhaly na mořeplavce při obeplouvání mysu Maléas.

V roce 600 před Kristem byla vybudována zvláštní dlážděná cesta pro převoz nákladů z jedné strany na druhou, jak již bylo uvedeno výše. Císař Nero při návštěvě Korintu v r. 67 podpořil projekt pro vykopání kanálu, ten však nebyl tehdy ještě dokončen.

Až do poloviny 6. století př. n. l. byl Korint také hlavním vývozcem své typické keramiky s černými postavami. Vyvážel ji téměř do celého starověkého řeckého světa, než jí začala konkurovat keramika z Athén. Féničtí obchodníci tu zavedli hrnčířství, barvířství, tkalcovství a zbrojařství. S rozvojem obchodu a přílivem množství lidí zde však také zakotvila i nemravná fénická bohoslužba. Korintský chrám na místě starověké akropole (Akrokorint) byl zasvěcen bohyni lásky, Afrodíté. Působili zde chrámové kněžky – prostitutky, které dopřávaly potěšení bohatým obchodníkům a mocným politikům během jejich pobytu v Korintu.

¹¹ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, s. 339.

Prestižní událostí, díky které se město těšilo velké vážnosti v tehdejší světě, bylo pravidelné konání isthmických her. Vedle olympijských her to byly jedny z nejvýznamnějších kulturních a sportovních slavností té doby.

V 7. století př. n. l., zde vládl Periandr (627 až 585 př. n. l.). Nechal razit první mince, zrušil daně díky výnosům z přepravy lodí po šíji mezi lechaionským [Obr. 12] a canchreiským [Obr. 13] přístavem. Vyslal však také mnoho nepohodlných lidí do zámoří. Korint se podílel na založení kolonie Naukratis ve starověkém Egyptě, což mělo přispět k rozvoji vzájemného obchodu mezi řeckými obcemi a Egyptem.

Antický Korint je také proslulý klasickou antickou architekturou, a to korintskou hlavicí [Obr. 11]. Ta symbolizovala svojí zdobností bohatý a luxusní život, vedle prosté a strohé dórské, znázorňující prostý a přísný život obyvatel Sparty, a iónské, která působila jako příklad harmonie a vyváženosti obyvatel Athén. Často se cituje z tohoto slavného období Korintu věta: „*Ou-pantos-plein-es-Korinthon*“, volně přeloženo: „Ne každý může jít do Korintu“, což je jistě narážka na zdejší nákladný životní styl.

Během řecko-perských válek poskytl Korint 40 lodí do bitvy u Salamíny (480 př. n. l.) a 5 000 hoplítů (nesoucích charakteristické korintské helmice)

[Obr. 14]. Po celé 5. století př. n. l. byl Korint spojencem Sparty a nepřítelem Athén, což bylo zřejmě také důsledkem vzájemného tradičního obchodního soupeření obou těchto měst. Otevřené nepřátelství vůči Athénám vypuklo, když Athéňan Kimón v roce 462 př. n. l. pronikl se svým vojskem bez dovolení na korintské území. Tehdy došlo k válce, v níž Korint se svým spojencem Epidaurem Athény nejprve porazil, pak však Athénám podlehl v námořní bitvě v Sarónském zálivu. Teprve v roce 451 př. n. l. bylo uzavřeno příměří.

Jedním z faktorů vedoucích k vypuknutí peloponéské války v roce 431 př. n. l. byl spor mezi Korintem a Athénami týkající se korintské kolonie Kerkýry. Po skončení peloponéské války se někdejší spojenci Sparty cítili nespokojeni s vedoucím postavením Sparty. To vyústilo v roce 394 př. n. l. v korintskou válku, ve které Korint spolu s Athénami, Thébami a Argem bojoval proti Spartě. Později provedli demokraté v Korintu převrat a výsledkem toho bylo dočasné politické sjednocení s Argem. V roce 386 př. n. l. však byli Korinťané přinuceni akceptovat podmínky královského míru. Argos se musel stáhnout z Korintu, načež se moci chopili aristokraté, kteří se opět přiklonili ke Spartě.

Makedonská a římská nadvláda

Po vzestupu Makedonie v polovině 4. století př. n. l. a po vítězství Filipa II. Makedonského nad Helény v bitvě u Chairóneie, byl založen korintský spolek namířený proti perské říši. Všechny řecké obce včetně Korintu se staly poddanými makedonského krále.

Korint představoval pevnou základnu makedonské moci na jihu Řecka. Démétrios Poliorkétés a po něm i další makedonští vojevůdci se zmocnili města a umístili své vojáky do strategicky důležité pevnosti Akrokorint. Navzdory ztrátě své politické nezávislosti zažíval Korint po celé 3. století př. n. l. výrazný ekonomický rozmach,

kteřý z něho opět učinil jedno z nejbohatších měst Řecka, jež bylo díky svému kvetoucímu hospodářství a kulturnímu životu známo v celém helénistickém světě.

V roce 243 př. n. l. ukončil makedonskou vládu Arátos ze Sikyónu, který město přepadl a obsadil. Za vlády tohoto významného státníka se Korint připojil k achajskému spolku. Když se ale nespokojení obyvatelé města obrátili s žádostí o pomoc na spartského krále Kleomena III., přenechal Arátos vládu nad Korintem v roce 224 př. n. l. makedonskému králi Antigonu III. Dósónovi. Vítězství Římanů v bitvě u Kynoskefal v roce 197 př. n. l. přineslo Korint'ánům vysvobození z makedonské nadvlády. Město se stalo sídlem achajského spolku, který od nynějška zastával ostře protiřímskou politiku.

V roce 146 př. n. l. vyhlásil achajský spolek válku Spartě, čímž se ale dostal do konfliktu s Římany. Konzul Lucius Mummius Achaje porazil a po dobytí Korintu v témže roce dal toto město, které bylo centrem odporu proti Římanům, srovnat se zemí. Ještě před tím ale Mummius nechal popravit všechny muže, zatímco ostatní obyvatelstvo bylo prodáno do otroctví. Za tyto činy mu bylo římským senátem jakožto přemožiteli Achajů udělen titul cognomen Achaicus. Z následujících let existuje jen nepatrné množství důkazů o jakémkoliv osídlení. Teprve v roce 44 př. n. l. bylo město znovu založeno Gaiem Juliem Caesarem¹² jako římská kolonie pod názvem *Colonia Laus Iulia Corinthiensis*. Podle historika Appiána byli noví osadníci vybráni z řad římských propuštěnců.

Za vlády Římanů se Korint stal sídlem správy provincie Achaje. Obyvatelstvo v té době se skládalo z Římanů, Řeků a Židů a bylo známo pro své bohatství, avšak také pro svoji rozmařilost, nemorálnost a zkaženost. V době, kdy byl prokonzulem Achaje Gallio (v roce 51 nebo 52), bratr Senecy, navštívil Korint poprvé právě apoštol Pavel. Během Pavlova druhého pobytu na jaře roku 58 zde zřejmě vznikly listy Římanům. Pavel napsal také korintské obci Korintu své listy.

Již ve 2. století sídlil v Korintu biskup, ve 4. století dokonce metropolita. V roce 267 bylo město těžce poničeno při vpádu Gótů a Herulů, brzy však bylo obnoveno a znovu dosáhlo prosperity. Další těžkou ránou osudu bylo pro Korint ničivé zemětřesení v roce 375 a poté vizigótská invaze do Řecka v letech 395 až 396, při níž bylo město zcela vydrancováno a mnoho jeho občanů upadlo do otroctví.

V roce 521 postihlo město nové katastrofální zemětřesení, které je téměř úplně zničilo, zásluhou císaře Justina I. bylo znovu vybudováno. Za jeho vlády byla vystavěna mohutná kamenná hradba napříč Korintskou šíjí, jež měla chránit Peloponéský poloostrov před barbary pronikajícími ze severu. Hradba byla dlouhá kolem 10 km a byla pojmenována Hexamilion („šest mílí“). Definitivní tečku za antickou slávou města přinesl vpád Slovanů na Peloponés v 80. letech 6. století.

V době byzantské říše se stal Korint střediskem Řecka. Ve 12. století upoutal tehdejší obchod s hedvábím do západní Evropy pozornost normanského krále Rogera II. Sicilského, který si město podmanil v roce 1147.

Po dobytí Konstantinopole během čtvrté křížové výpravy v roce 1204 byl Geoffrey I. de Villehardouin, synovec stejnojmenného slavného historika, ustaven pánem Korintu

¹² STUBHANN, Mathias. *Encyklopedie Bible*, Bratislava: Gemini, 1992, s. 306.

jako vládce achajský provincie. V letech 1205 až 1208 kladli Korint'ané latinským dobyvatelům tuhý odpor z pevnosti na Akrokorintu pod velením byzantského generála Leona Sigura. Ten sice v roce 1208 spáchal sebevraždu skokem z vrcholu Akrokorintu [Obr. 15], vojáci však vytrvali v odboji proti cizím útočníkům ještě další dva roky. V roce 1458, pět let po pádu Konstantinopole, se osmanští Turci zmocnili města a jeho mocného hradu.

V průběhu řecké války za nezávislost v letech 1821 až 1830 bylo město kompletně zničeno tureckými vojsky. Po vyhlášení nezávislosti Řecka patřil Korint díky svému historickému významu a strategické pozici mezi kandidáty na nové hlavní město právě založeného řeckého království. Místo Korintu však byly nakonec vybrány Athény. V roce 1858 byl starý Korint opět zcela zničen zemětřesením. Nové město bylo vystavěno o šest kilometrů dále na severovýchod na pobřeží Korintského zálivu. Na počátku 90. let 19. století byl konečně realizován plán vybudování kanálu propojujícího Korintský a Sarónský záliv [Obr. 16].

V současnosti je Korint řecké město ležící při Korintské šíji (Isthmos). Je správním centrem stejnojmenné řecké prefektury. Nachází se zhruba 80 kilometrů jihozápadně od Athén.

Nedaleko města nacházíme zříceniny starého Korintu pod svahy mohutného Akrokorintu. Nejvýznamnějším objektem jsou pozůstatky Apollónova chrámu z doby kolem roku 540 př. n. l. Patří k příkladům dórské architektury. Východně od chrámu probíhá od severu k jihu dlážděná Lechaionská ulice, kdysi vedoucí od stejnojmenného přístavního města. Dále jsou zde pozůstatky baziliky z 1. – 2. stol. a zbytky lázni s veřejnou latrínou.

Můžeme zde najít Apollónův posvátný okrsek a posvátný pramen Peirene. Cesta vyúsťuje na agoru, prostorné náměstí jižně od Apollónova chrámu. Na náměstí byl kdysi zřejmě čilý ruch, byli zde další chrámy, ale i obchody. Uprostřed poznáváme ještě dnes zbytky řečnické či soudní tribuny (béma), kde hovořil i svatý Pavel.

Jsou zde také zbytky malých chrámů (Hermův, Apollónův, Neptunův, Herkulův, pozůstatky chrámu Augustinovy sestry Oktávie). K vidění je i kašna Glauké, na severní straně tržnice, dvě divadla: menší Odeión a Velké divadlo, které je dnes již zarostlé ve svahu.

Přímo zde ve starém Korintu se nachází také muzeum dokumentující celou historii města. Akrokorint, pevnost nad městem, se dnes tyčí do výšky 575 m. Má řadu budov a mešitu. Hlavním lákadlem pro její návštěvu je ovšem krásný panoramatický rozhled po okolí.

Korintský záliv jako takový je dnes zajímavý návštěvou průplavu, kde k vidění kromě staré silnice jsou dva ponorné mosty na obou koncích průplavu.

V dnešní době tímto průplavem projíždí jen malá plavidla, pro moderní námořní lodě již nestačí [Obr. 17].

Společenské a náboženské poměry v Korintě v 1. stol n. l.

Poměry v Korintě a působení svatého Pavla v nich si můžeme dobře představit podle archeologických vykopávek ve městě [Obr. 18] a zpráv historiků. První křesťané se

scházeli na eucharistii v domech křesťanů. Jak už bylo řečeno, jistě také v domě Akvily a Priscilli nebo v domě Justa a dalších.

Dům měl velký význam, jako sdružení obyvatel určitého okruhu. Spojoval soukromou a veřejnou sféru. Tomu odpovídalo i uspořádání. Většinou byl vlastníkem člen aristokracie nebo bohatý občan. Domy byly většinou prostorné, vícepodlažní. Rozdělena zde byla soukromá sféra, to znamená ložnice, pokoje a dále zde byly prostory společenské, které využívali všichni včetně návštěv. Uprostřed domu se nacházel velký čtvercový prostor (peristyl) obklopený kolonádou s vodní nádrží. Dále to byl vestibul, atrium, soukromá bazilika. Prostorná jídelna (triclinia) sloužila ke společenským účelům. Večer se zde pořádaly hostiny. Dům byl doplněn i provozními místnostmi, jako kuchyň apod. Nedílnou součástí byly pokoje pro hosty. Otroci spali vesměs na přenosných lehátkách. Také koupelny a záchody se později staly nedílnou součástí domů.

Pokud měl majitel nějaké řemeslo, většinou je provozoval v domě. Byly zde i obchůdky, které sloužily buď samotným majitelům, nebo je často k obchodování i pronajímali. Také nájemní domy byly časté. Pavel v takovém zřejmě pobýval s Priscillou a Akvilou. V nájemním domě žilo více rodin. V přízemí domu byly opět obchody. Ve městech se domy stavěly těsně na sebe a plocha dosahovala asi 300 až 400 metrů čtverečních. Lidé poskytovali své domy pro scházení a k liturgickým účelům. Jednalo se o „domácí“ církve, pro menší počet lidí, většinou patřících k danému domu a vázaných na něj. Hostit širokou církevní obec si mohli dovolit jen majetní lidé. Mimořádně velký dům mohl pojmut až sto lidí, většinou však se scházelo několik desítek. Pavel o tom sám píše (1 Kor 11,18).

Pavel řeší ve svých listech toto setkávání společenství všech sociálních vrstev. Někteří bratři a sestry nemohli přispívat darováním jídla a pití. Většinou to museli tedy dělat ti mocnější a movitější. Z toho důvodu zde vznikalo určité napětí přenášející se z běžného života. Pavel nekritizuje nikdy dané sociální uspořádání společnosti, chce však, aby setkání při eucharistii tyto problémy a napětí překonalo.

Pavel se snaží upozorňovat a učit, že církev je něčím zcela novým oproti jiným spolkům. Křesťanství je založeno na vyvolení od Boha nezávisle na sociálním postavení. Pavel to jasně říká Korintským, a chce, aby to respektovali uvnitř života křesťanské obce. Mocní a vlivní, i když jich nebylo mnoho, poskytovali obci pohostinství ve svých domech, financovali potřeby k večeři Páně, podporovali misionáře. Střední vrstva obchodníků a drobných řemeslníků, kterých byla patrně většina, si toto nemohla dovolit. Rozdíly byly také v oblasti zvyklostí, které jednotlivé sociální vrstvy měly. Pavel se tedy obrací většinou na tyto majetnější vůdce křesťanské obce a nabádá je k sociálnímu citění vůči jejich chudším bratřím. Je zřejmé, že i on sám ke svým cestám a své misionářské práci potřeboval určité finanční prostředky, které získával právě od majetných lidí. Platilo k povinnosti obce si svého misionáře podporovat. Pavel se však snažil i za cenu nouze zůstat vůči obcím, zvláště korintské, nezávislým.

Zvláštní postavení v pavlovských obcích mají i ženy. Pavel se o nich sám zmiňuje (např. Foibé, Prisca, Maria, Junia, Tryfaina, Tryfósa, Persis, Julia a další), (Řím 16). V církevních obcích zastávají významnou úlohu, nesou zodpovědnost za obec, jsou

oslovovány jako jáhenky. Žena jménem Chloe dokonce vede v Korintě dům, kde se křesťané scházeli.

V pavlovských obcích připadala ženám významnější role, než jakou známe z okolního antického prostředí. Vycházelo to z očekávání brzkého příchodu paruzie a z myšlenek rovnosti. Zvláštním postavením ženy v obci byla skupina vdov. Jednalo se o ctnostně žijící ženy, které měla obec na starosti, a jejichž úkolem bylo se za obec modlit a sloužit jí (Sk 6,1). Další zmínkou jsou i ženy jako prorokyně. V obci měly i funkci učitele. 1 Kor 11,5 počítá s účastí žen při liturgickém shromáždění, modlitbě a prorokování. V pozdějších dobách se však toto postavení přizpůsobilo okolí a ženy zastávaly již jen pomocné funkce.¹³

Svatý Pavel zahajoval svoji misijní činnost vždy u židů. Je tedy oprávněný předpoklad, že při návštěvě Korintu vyhledal nejdříve místní synagogu, kde hlásal každou sobotu zvěst o zmrtvýchvstání Ježíše Krista.

Synagoga znamená řecky sešlost, shromaždiště, nazývala se také modlitebna (*proseuché*), svatyně (*hieron*), sobotní shromaždiště (*sabbateion*), místo pro výuku (*didaskaleion*). Zde se místní židé scházeli nejen k liturgickým akcím. Synagogy existovaly vedle chrámu a navzájem se respektovaly. Synagoga dovolovala každému obracet se bezprostředně k Bohu a poslouchat zde od učitelů výklad Tóry. Zánikem jeruzalémského chrámu se význam synagogy posílil. Na čestném místě v synagoze byla umístěna schrána s posvátnými svitky Tóry. Sobotní bohoslužba se zde skládala právě z četby Tóry a výkladu. Součástí byla i modlitba a četba proroků (Lk 4,17).

Protože se židé od něho odvraceli při zprávě o Mesiáši, hlásal Pavel především pohanům a také obráceným křesťanům v jejich domech (Titus, Justus).

Také společenské uspořádání v korintské obci bylo složité. Společnost se skládala z různých společenských skupin. Byli zde zřejmě příslušníci elity (*honestiores*), kteří žili hlavně pro svoji společenskou prestiž, veřejné pocty a hodnocení. Patřili k ní hlavně císař, aristokracie, senátoři, jezdcí, bohatí občané, ale také propuštěnci.

Ostatní (*humiliores*), kteří nepatřili k elitě, byli obecně ti, kdo se živili vlastní prací, nevykonávali žádný veřejný úřad.

Chudí mnohdy neměli dostatek prostředků k živobytí a často sklízeli spíše pohrdání mocných.

Otroci tvořili významnou skupinu antické společnosti. V antické společnosti bylo otroctví považováno za zcela běžný jev. Sám apoštol Pavel tento jev přímo neodsuzuje, spíše nabádá k rovnosti vztahů uvnitř církevní obce. Vztah mezi pánem a otrokem byl vždy sice nerovný, pán však byl na něm jistým způsobem i závislý. Otroci byli zajištěni oblečením, bydlením a stravou. Mnohdy zastávali i významné úkoly v hospodářské, kulturní, společenské i politické sféře. V prvním století se jejich postavení ještě zlepšilo. Pokud nabyli jmění, mohli se vyplatit a stát propuštěnci, za což svému pánu i nadále zůstávali vděční. Propuštění otroků bylo v tehdejší společnosti pro pány prestižní záležitostí. Svátý Pavel sám řeší problematiku uprchlého otroka v listě Filomenovi, žádá „přijmi ho, jako bych to byl já sám“ (Flm v. 17).

¹³ RYŠKOVÁ, Mireia, *Doba Ježíše Nazaretského*, Praha: Karolinum, 2008, str. 382.

V antické společnosti mělo důležité místo vytváření závislých vztahů – patron, klient. Patron svým klientům poskytoval jak finanční prostředky v nouzi, tak i pomoc při různých příležitostech. Za to ovšem svému patronu klient nabízel např. uznání na veřejnosti, potlesk při projevech, hlas při hlasování, ranní pozdrav v domě. Přátelské vztahy se vytvářely na úrovni sobě rovných.

Svatý Pavel působil v komunitě lidí slušně situovaných, ale také chudých, jako byli drobní řemeslníci, otroci apod. Pavel byl sice také řemeslník, ale zároveň člověk se vzděláním, živil se sice vlastní prací, ale v době misií byl odkázán na své hostitele.

I když byl odkázán i na finanční pomoc (2 Kor 11,8n; Flp 4,15), řadíme ho spíše do střední skupiny slušně zaopatřených. Lze takto uvažovat podle toho, že se k této skupině obyvatel ve svých listech obracel.

V Korintu se také formovaly různé názorové strany kolem ideového vůdce, za těmito skupinami stál vždy někdo vlivný, kdo měl dům a prostředky, aby je mohl podporovat. Z listu 1 Kor se dovídáme, že zde byli někteří vlivní, vzdělaní a urození, což znamená příslušníci elity (1 Kor 1,26–28). Pavel konstatuje, že jich není mnoho, přesto však hráli v obci rozhodující úlohu. Tito vlastnili domy, kde fungoval společenský život obvyklý v antice s hostinami a hosty.

Židovské obce v diaspoře, které zde existovaly, se počítaly k náboženským spolkům. Spolky byly důležitou součástí tehdejšího společenského života. Každý spolek musel získat koncesi od císaře a senátu. Tu získat bylo neskutčné, a tak vedle nich existovaly i spolky neschválené. To se tolerovalo, pokud nevyvíjely politickou činnost. Křesťanské spolky mnohdy právě čelily tomuto obvinění.

Samo křesťanské učení v prvním století našeho letopočtu bylo nejen velmi revoluční na tehdejší dobu, ale bylo i velmi odlišným od všeho, co se v té době jako duchovní učení nabízel. I v Korintu, jako i v jiných městech, ale právě v něm, neboť to bylo významné středisko římské provincie, mající dva přístavy a kde docházelo k míšení nejen velkého počtu národností, ale tím i různých filosofických směrů a náboženských kultů, byla široká škála náboženských projevů. Díky římské nadvládě bylo i v Řecku vybudováno množství cest a obyvatelé se mohli snadno a rychle přemísťovat. Cesty byly poměrně bezpečné, mluvilo se řecky a lidé se snadno dorozuměli. Zprávy se rychle šířily.

Lidé však také žili ve strachu z římských vojáků. Obzvláště z výběrčích daní. Obavy byly také z častých hladomorů. To vedlo lid k hledání ochrany u nadpřirozených sil a hledání bezpečných životních duchovních hodnot. Bylo běžné nacházet ve městech množství svatyní zasvěcených různým božstvům. Mísil se zde říšský kult oslavující Řím, chrámy ke kterým náležely i kultické prostitutky a prostitutky (nabízeli sjednocení s Bohy prostřednictvím sexuálního styku). V Artemidině chrámu oproti tomu sloužily panenské kněžky propagující sexuální zdrženlivost a také nadřazenost ženy. Náboženské potřeby zprostředkovávala i magie. Byli zde homosexuálové, a ti věřili, že sexuální láska je nejvyšší formou lidské lásky, dovídáme se i o zneužívání dětí k sexuálním službám provozovaným v chrámu.

Dále existovala i střediska mysterií, která nabízela zvláštní znalosti pouze členům kultu. K dosažení cíle byl užíván tanec, ale i drogy. Také židovství zde mělo své místo, nabízelo učení Mojžíše, který přinesl zákon. Mimo tyto kultury se lidé setkávali také

v hojném počtu s učením putujících filosofů. Cynikové – učili jak vést dobrý život; Stoikové – věřili, že bůh je ve všem, je třeba se s ním učit žít v harmonii, pěstovat netečnost, bez ovlivňování emocí; epikurejci – nevěřili v bohy ani nadpřirozeno, nejvyšším cílem jejich života byla rozkoš.

Uvědomíme-li si, že první křesťané byli vlastně minulými zástupci všech těchto směrů, poznáme, jak obtížné bylo pro ně, i po obrácení a vyznávání Ježíše Krista, vytvořit nové společenství fungující na zcela jiných principech.

Významnou událostí v životě tehdejších lidí bylo také pořádání v Korintu známých istmických her, které probíhaly jednou za dva roky.¹⁴ I apoštol Pavel se jich jistě účastnil, jak to dokládají mnohé narážky v jeho listech. Tyto hry založil Theseus jako připomenutí svého vítězství nad Sinielem. Sinus byl lupič, který nedaleko města Korintu podle řecké mytologie přepadával pocestné. Byl to silák hrozivého zjevu a své oběti nejenže okradl, ale také je přivázal k vrcholům dvou ohnutých sosen zakopaných do země. Když kmeny uvolnil, vymrštily se a oběť roztrhly. Mladý Theseus šel od svého děda, troizenského krále Pitthea ke svému nevlastnímu otci Aigeovi, který byl v té době králem athénským. Cestou si chtěl vydobýt slávu a proslulost. Když ho přepadl Sinus, zlikvidoval jej Theseus stejnou smrtí, jakou chystal do té doby on svým obětem. Toto vítězství zaručilo bezpečnou cestu poutníkům a kupcům po celém poloostrově.

Hry se konaly asi už od 7. – 6. stol. př. n. l., a to každé dva roky. Vítěze při nich obdarovávali věncem z břečťanu nebo z miříku celeru. Vítěz se také ve společnosti těšil stejnému postavení a vážnosti jako třeba vojevůdce, který vyhrál bitvu. Měl dokonce nárok na to, aby byl na státní útraty živen ve veřejné jídelně. Soutěže probíhaly v běhu, pěstním zápase, hodu diskem, vrhu oštěpem a v jízdě na koni. Ve starém Řecku byly hry hojně pěstované. Nejznámější byly olympijské, pythijské [Obr. 19]. V Korintu se konaly v Poseidonově svatyni, nedaleko města. Závodníci se na ně pečlivě připravovali a jejich sebekázeň byla přísně kontrolována. Her se směli účastnit pouze Řekové, později i cizinci. Sportovci se stávali profesionály a živili se tím. Nejdélší doložené hry trvaly až pět dnů. Účast na nich nebyla jednoduchá. Sportovci museli projít kvalifikačními závody. Hry sloužily zároveň i jako prezentace uměleckých děl a aktivit. Hrála se divadla, uzavíraly se smlouvy mezi městy, měly význam i politický.

Pavel často užívá ve svých listech přirovnání k těmto hrám. Například i ve svých listech naráží na cvičení závodníků, na závodní běh, na zápasy a odměnu vítězů.

„Nevíte snad, že při závodech na stadionu běží všichni, ale cenu dostává jeden jediný? Běžte tedy tak, abyste ji získali. Každý atlet se všeho odříká; ale oni to dělají, aby dostali pomíjivý věnec, a my nepomíjivý. A se mnou je to vsutku tak, že já neběžím nazdařbůh; takto zápasím, aniž biji pěstmi do prázdna. Umrtnuji naopak své tělo a vleču je do otroctví, abych tak poté, co jsem byl hlasatelem pro druhé, nebyl sám vyřazen“ (1 Kor 9,24–27).

¹⁴ STUBHANN, Mathias. *Encyklopedie Bible*, s. 306.

Dále v Gal 2,2 – 5,7; Flp 2,16 – 3,14, 2 Tim 2,5; Žid 12,1–2, kde svědkové víry jsou přirovnáváni shromáždění diváků v hledišti při závodech běžců, kteří odkládají vše, co by jim mohlo překážet v běhu. Běží trpělivě a vytrvale a hledí jen k tomu, jenž sedí u cíle, aby udělil vítěznou cenu.

Jak už bylo řečeno, ze začátku se křesťané scházeli k eucharistii v soukromých obytných domech a liturgie probíhala v takzvaných domácích církvích. Křesťanství v prvním století po Kristu, i dlouhá léta poté, nemělo organizovanou strukturu. Nebylo tudíž ve městě nějaké místo, kde se společně pravidelně scházeli, jako to bylo v dřívějších synagogách židů.

Podle historických údajů a archeologických nálezů známe 4 domy, které sloužily k tomuto účelu v době římské říše, ale jen jeden můžeme časovat přesně do doby, kdy se Pavel zdržoval v Korintu. Nazýváme ho vila Anaploga [Obr. 20]. Můžeme zde vidět mozaikovou podlahu v tricliniu, neboli jídelně, která zde je zřejmě od konce 1. století našeho letopočtu. Dále se dochovalo rozbité nádobí, které sloužilo jako výplň postelí, což by odpovídalo 50 – 75 rokům našeho letopočtu. Ovšem tato budova již byla postavená předtím, než zde byla vložena mozaiková podlaha.

Krom velmi blízkých přátel rodiny, kteří mohli sdílet ostatní části domu s rodinou, se další lidé scházeli ve veřejných částech domu. Ty tvořily vstupní hala, atrium (dvorek), triclinium (jídelna) a toaleta.

Ve vile Anaploga jídelna měřila 5,5 x 7,5 metru, dávala tedy plochu 41,25 metrů čtverečních. Venkovní atrium mělo rozměry 5 x 6 metrů, tedy 30 metrů čtverečních, z toho jedna devítina podlahy byla zvednuta na „*impluvium*“ (pravoúhlá nádrž na dešťovou vodu v atriu starořímského domu). Voda zde padala otvorem ve střeše domu, který se nazýval „*compluvium*“, byl vytvořen také proto, aby se do atria dostalo sluneční světlo.¹⁵

Pro ucelenější náhled problematiky fungování těchto obytných domů a vůbec života ve starém Korintě uvádím v příloze podrobnější popis nejnovějších archeologických vykopávek z této doby [Obr. 21, 22, 23].

¹⁵ MURPHY-O'CONNOR, Jerome, *St. Paul's Corinth*, Minnessota: Collegeville, 1990, s. 178.

3.2. Působení svatého Pavla v Korintu podle Skutků apoštolů

Struktura pobytu apoštola Pavla podle Sk 18,1–18:

1. Setkání v Korintu s Akvilou z Pontu a jeho ženou Priscillou.
2. Pobyt Pavla v Korintu u Akvily a Priscilly a práce na výrobě stanů.
3. Příchod Silase a Timotea.
4. Kázání židům o Ježíši jako Mesiáši.
5. Kázání v domě Justa, povzbuzení ve vidění.
6. Předvedení před Gallia, propuštění, další působení.
7. Odplutí do Sýrie po 1,5 roce.

Pavel podnikl svoji cestu do Korintu při své druhé misijní cestě v létě roku 52. Toto město si zvolil, protože se jednalo o významné město a také hlavní centrum římské provincie Achaje s přístupem k východnímu Středomoří a do Itálie. Cílem pro něj bylo zde založit církve a vychovat spolupracovníky, jež by dále šířili evangelium v okolní oblasti.

Ve Skutcích apoštolů (Sk 18,1–18) se hovoří o příchodu Pavla do Korintu po zřejmě neúspěšné misii v Athénách. Setkal se tu s Akvilou z Pontu a jeho manželkou Priscillou, nazývanou též Prisca. Akvila (latinsky orel) byl židovský proselyta rodem z Pontu v Malé Asii. Do Korintu přišli z Itálie, a to na základě Claudiova ediktu, který vypověděl r. 49 všechny Židy z Říma. Toto se dozvídáme od Seutonia, antického historika.¹⁶ Císař tento edikt vydal na základě rozbrojů, které židé neustále vyvolávali na popud jistého „Chresta“.¹⁷ Edikt reagoval na to, že se uvnitř synagog rozvíjely křesťanské obce a že vznikaly střety mezi křesťany a židy, které nabyly rozměru, jež si vyžádaly politická opatření.¹⁸ Lze se domnívat, že v Římě tedy byla již křesťanská obec a možná k ní patřila i rodina Akvily.

Pavel v Korintu prováděl stejné řemeslo jako Akvila, v jehož domě přebýval. Vyráběl stany. Je zřejmé, že se chtěl živit vlastní prací, i když měl nárok jako misionář na podporu zdejších křesťanů. Situace se změnila po příchodu Silase a Timotea. Pavel se nyní již plně věnuje kázání. Zřejmě mu přinesli z Makedonie od tamních věřících finanční podporu od Filipánů (Flp 4,10–15).

Dozvídáme se zde také, že v Korintu byla silná židovská komunita v čele s představeným Krispem, který se nechal později pokřtít a spolu s ním řada dalších (Sk 18,8). To také dokazuje existenci synagogy, kde Pavel hlásal evangelium židům. Oni však neuvěřili jeho zprávě, že Ježíš je Mesiáš a odporovali mu. Pavel si tedy „vytřepal šaty“, což tehdy značilo roztržku mezi nimi, a odešel hlásat boží slovo do domu „Justa“. Zde se podle tehdejších zvyklostí scházela nadále křesťanská obec.

¹⁶ MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 155.

¹⁷ ORTKEMPER, Franz-Josef. *První list Korintanům*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.

¹⁸ MURPHY-O'CONNOR, Jerome, *St. Paul's Corinth*. „Podle Orosia byl edikt vydán roku 49, podle Cassia Dia roku 41“, s. 152.

Apoštol Pavel pobyl v Korintu rok a půl, židé povolali Pavla před soud pravděpodobně na jaře roku 52. V té době byl prokonzulem, jak uvádějí Sk. 18,12, Gallio, a protože v Delfách existuje nápis o jeho vládě roku 52, můžeme tento pobyt datovat s naprostou určitostí. Pavel také zmiňuje městského úředníka Erasta, jehož jméno se našlo vytesané bronzovým písmem do korintské dlažby, jako známého mecenáše.¹⁹ Gallio odmítl soudit Pavla, neboť se podle něj jednalo o překročení židovského zákona a poslal je pryč. Židé si vybili zlost nad představeným synagogy Sosthenem (je zřejmě shodný s 1 Kor 1), kterého před soudem zbili.

Po těchto událostech Pavel ještě zůstal nějaký čas v Korintu, a poté odplul do Sýrie. Do Efezu odešel také Akvila se svojí ženou Priscillou.

O druhém pobytu apoštola Pavla v Řecku píše nepřímo Sk 20,2–3, (1 Kor 16,5–9). Předpokládá se, že to byl opět Korint (1 Kor 16,5–9). Strávil zde 3 měsíce a napsal list Římanům. Když se chystal odplout do Makedonie, židé proti němu zorganizovali spiknutí, a proto se vracel přes Makedonii (Sk 20,3).

¹⁹ MATULÍK, Rostislav. *Průvodce biblí*, Praha: Česká biblická společnost, 2004, s. 697.

3.3. Pobyt svatého Pavla v Korintu podle jeho listů

Obecně lze říci, že Pavel napsal do Korintu čtyři listy. Dochovaly se v ustálené podobě dva a některé statě v nich naznačují, že by mohly být samostatné a později do listu včleněné. Předpokládá se, že jeden vznikl před 1 Kor a druhý neznámý v pořadí třetí před 2 Kor.

První list Korintským, jak jej známe z Bible, psal Pavel zřejmě z Efezu (1 Kor 16,8), a to asi v roce 55, na jaře, a ohlašuje zde, že půjde přes Makedonii do Korintu. Druhý je psán z Makedonie (1 Kor 5,7), (2 Kor 1,19; Sk 18,5). Sám Pavel se nazývá otcem církve (1 Kor 9,1–22; 3,1–3; 12,14).

Prvními křesťany v Korintě byli příslušníci rodiny Štěpánovy, které Pavel sám křtil (1 Kor 1,14–16; 16,15). Křesťanská obec se skládala většinou z chudých prostých lidí (1 Kor 1,4–7; 26 – 29). Bývalí židé byli ve sboru menšinou (1 Kor 7,18; 1 Kor 7,18). Pavel tu působil půldruhého roku (Sk 18,11). Na živobytí si vydělával v dílně Akvilově (1 Kor 4,12; 9,11–15; 2 Kor 11,7–10).

V listu 2 Kor 12,14; 13,1 poukazuje na další návštěvu v Korintu. Nebyla asi úspěšná, cesta trvala několik týdnů. Došlo tam ke konfliktu s křesťanem (2 Kor 7,12; 2,5). Po této návštěvě se vrátil do Efezu a napsal list „s mnohými slzami“. Po urovnání situace opět navštíví Korint a organizuje sbírku pro chudé v Jeruzalémě (1 Kor 16,3). Připomíná, že přijde do Korintu strávit zimu (1 Kor 16,5–7).

Tabulka pobytu svatého Pavla v Korintu²⁰

Léto 52	a) Pavel přichází z Antiochie a prochází přes Galacii (1 Kor 16,1; Sk 18,23) b) Apoštol jde z Efezu do Korintu (1 Kor 3,6; Sk 18,24 – 19,1).
Září 52	Pavel přijíždí do Efezu (1 Kor 16,8), kde zůstane po dobu dvou let a tří měsíců (Sk 19,8–10).
Léto 53	a) Pavel píše varovný dopis (nyní ztracený), do Korintu (1 Kor 5,9), pravděpodobně v důsledku informací podaných apoštolu po jeho návratu do Efezu (1 Kor 16,12). b) Pavel je držen ve vězení k výsledku (Flp 1,13; 1 Kor 4,10; Flp 10,23).
Duben 54	a) Chloe, efezská obchodnice, pošle některé ze svých zaměstnanců do Korintu na podnikání. Po svém návratu nahlásí skandální chování v kostele v Korintu (1 Kor 1,11). b) Židé, kteří pronásledují křesťany v Galacii, prochází Makedonií na cestě do Korintu.
Květen 54	a) Pavel pošle Timoteje do Korintu kontrolovat zprávu od Chloe (1 Kor 4,17 – 16,10–11). b) V Timotejově nepřítomnosti přijela delegace z Korintu do Efezu (1 Kor 16,17), nesoucí dopis z kostela (1 Kor 7,1). c) Pavel píše: 1 Kor, plánuje pobyt v Efezu (1 Kor 16,8) až do letnic (2. června 54), a pak chce jít do Makedonie a Korintu (1 Kor 16,5–6).
Červen 54	Timotej se vrací do Efezu, a informuje Pavla o příchodu židů do Korintu.
Léto 54	a) Pavel podniká neplánovanou druhou návštěvu Korintu (2 Kor 13,2), kde se střetává s vůdcem Židů, a jeho komunita se ho nezastane. (2 Kor 2,1–11; 7,6–16). b) Pavel se vrací do Efezu přes Makedonii

²⁰ MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 173.

	<p>(2 Kor 1,23–2,1).</p> <p>c) Pavel pošle Tita do Korintu s dopisem (2 Kor 2,4;7,8), kde si stěžuje, jak s ním jednali.</p> <p>d) Pavel strádá v Asii (2 Kor 1,8), což je uvedeno ve skutečích. (Sk 19,23–41).</p>
Září, říjen 54	<p>a) Přinucen opustit Efez, začíná novou misi v Troadě (2 Kor 2,12).</p> <p>b) Byl zoufalý ve snaze najít Tita a zjistit od něj, jak Korint reagoval na bouřlivý dopis. Pavel se plaví do Makedonie (2 Kor 2,2; 13,7,5, Sk 20,1), předtím, než se námořní doprava zastaví přes zimu.</p> <p>c) Pavel a Titus pobývali v zimě v Makedonii, a to buď ve Filipech, nebo v Tesalonice.</p> <p>d) Pomocí Timoteje Pavel píše 2 Kor 1–9.</p>
Duben 55	Titus přináší 2 Kor 1 – 9 do Korintu
Léto 55	<p>a) Pavel pokračuje na západ podél Via Egnatia k první evangelizaci Illyrica (Ř 15,19).</p> <p>b) Pavel dostává špatné zprávy o situaci v Korintu a jako reakci píše 2 Kor 10–13.</p> <p>c) Před nástupem zimy Pavel cestuje na jih do Korintu, a posílá Priscillu a Akvila do Říma (16,3).</p>
Zima 55-56	<p>a) Pavlova třetí návštěva v Korintu (2 Kor 13,1–2), kde tráví tři měsíce (Sk 20,2).</p> <p>b) V Korintu Pavel píše list Římanům, ve kterém plánuje návštěvu do Jeruzaléma (Řím 15,25) a pak cestu do Španělska přes Řím (15,24).</p>
Duben-květen 56	<p>a) Pavel se dovídá od Priscilly a Akvily, o situaci v Římě.</p> <p>b) Po přidání osobních pozdravů do poslední kapitoly, Pavel odešle Římanům list Řím 1 – 16.</p> <p>c) Pavel odchází z Korintu naposledy a cestu směřuje kolem (Řím 15,31) Egejského moře do Jeruzaléma (Sk 20,3; 21-15).</p>

3.4. Listy apoštola Pavla do Korintu

Listy apoštola Pavla obecně

Listy apoštola Pavla byly psány ve složité době, kdy se křesťanství pomalu šířilo do okolního světa. Na základě tohoto poznání je pochopitelné, že listy, které apoštol Pavel psal, určené konkrétním církevním obcím, jsou tak různorodé. Pavel v nich reaguje na současné problémy a otázky jejich jednotlivců, snaží se řešit jejich spory.

Pavel nepíše soukromé dopisy, ani čistě literární epištoly, nýbrž výklady, které jsou určeny konkrétním čtenářům a přes ně všem věřícím. Nelze v nich tedy hledat systematický obraz apoštolova myšlení a učení. Listy jsou názorným obrazem života v obcích, ve kterých Pavel působil. V dopisech se vždy zabýval přednostně určitou otázkou křesťanské nauky.

Apoštol Pavel tedy při psaní svých listů zachovával tehdejší způsob psaní dopisů. Na začátku je uvedeno jméno odesílatele, potom adresáta, úvodní pozdravy a přání, a to ve formě požehnání nebo modlitby. Potom následuje vlastní obsah dopisu, dále zakončení a pozdravy známým, vyřízení pozdravů od svých spolupracovníků. Dopis končí požehnáním.

Dopisy Pavel zřejmě diktoval písaři (Řím 16,22) a připojil pouze pozdravy psané vlastní rukou. Antika neznala vlastnoruční podpis, ten nahrazoval vlastnoručně psaný pozdrav. Dochované opisy Pavlových listů nezaznamenávají žádné velké odchylky nebo opravy.

V Bibli jsou novozákonní listy zařazeny hned za Skutky apoštolů. Jsou seřazeny podle adresáta a podle délky. Třináct listů nese jméno apoštola Pavla. Devět je adresováno církevním obcím do Říma, dva do Korintu, Galácie, Efezu, Filipp, Kolos, dva do Tesaloniky. Čtyři listy svatého apoštola Pavla jsou určeny jednotlivcům. Dva Timoteovi, jeden list Titovi a jeden list Filomenovi.

Literární druh

Pavel píše listy velice spontánně, až působí dojmem spíše mluvené řeči. Řečtina nebyla Pavlovým mateřským jazykem, ale dokonale ji ovládal. Pavlovy dopisy se podobají po formální stránce epištolám. Byl to oblíbený a rozšířený literární druh tehdejšího helénistického světa. Byly určeny širokému publiku a tedy pro veřejné předčítání.

Listy apoštola Pavla můžeme také rozčlenit podle obsahu:

A/ Zabývající se Kristovým druhým příchodem: 1., 2. list Soluňanům.

B/ Zdůraznění evangelia, které Pavel káže: Římanům, Galatům, 1. a 2. list Korintům.

C/ Dopisy z vězení: List Efezanům, List Kolosanům, List Filipánům a List Filomenovi.

D/ Pastorální epištoly, zabývající se otázkami vedení a organizace církve: 1. a 2. Timoteovi a Titovi.

Současná exegeze rozlišuje mezi pavlovskými listy ty, které se vší pravděpodobností napsal svatý Pavel sám, mezi ně lze s velkou jistotou zařadit list Galat'ánům, První Soluňanům, oba dochované Korint'ánům, list Římanům, Filipánům a Filomenovi.

Dále ty, které jsou s největší pravděpodobností dílem jeho žáků (takzvané deuteropavlovské listy, mezi něž se řadí většinou list Efezanům, 1. a 2. Timotejovi, list Titovi, Kolosanům, a zřejmě také druhý list Soluňanům). List Židům je již dlouhodobě považován za dílo nepavlovského autora a odráží tak jinou než pavlovskou školu.²¹

Ve své práci se budu věnovat listům psaným křesťanské obci v Korintu, kterou Pavel založil.

Listy do Korintu

Pavel při psaní listů vždy zachovával obecně platné formy tehdejšího antického světa. Jeho dopisy i dopisy do Korintu bychom mohli podle formy rozdělit do čtyř částí:

A. Úvodní formule

Listy v úvodu obsahovaly základní údaje o odesilateli, adresáta a pozdravy.

Odesílatel

Ten nemusel být vždy shodný s písařem listu. Uvádělo se jméno, hodnost. Často se také uváděla jména spolupracovníků.

V 1. listě Korintským, uvádí Pavel své jméno: „*Pavel, z vůle Boží povoláný apoštol Krista Ježíše a bratr Sosthenés*“ (1 Kor 1).

Druhý list uvádí odesílatele: „*Pavel, z vůle Boží apoštol Krista Ježíše a bratr Timoteus*“ (2 Kor 1).

Adresát

Byla to buď církevní komunita, nebo jenom konkrétní osoba.

V prvním listu do Korintu je adresát: „*Církvi Boží v Korintu, posvěceným v Kristu Ježíši, povoláným svatým, spolu se všemi, kteří vzývají jméno našeho Pána Ježíše Krista, ať jsou shromážděni kdekoliv, jinde či u nás* (1 Kor 1,2).

V druhém listu je adresát stručnější: „*Církvi Boží v Korintu i všem bratřím v celé Achaji*“ (2 Kor 1).

²¹ KOHUT, Pavel Václav. *Apoštol Pavel: Vim, komu jsem uvěřil*, Brno: Arx. s.r.o., 2009, s. 59.

Pozdrav

Pro Pavla je typické přání milosti, pokoje a milosrdenství. V tehdejší době jej užívali židé často místo pozdravu.

V prvním listu Korintským: „*Milost vám a pokoj od Boha Otce našeho a Pána Ježíše Krista*“ (1 Kor 1,3).

Ve druhém opět píše: „*Milost vám a pokoj od Boha Otce našeho a Pána Ježíše Krista*“ (2 Kor 1,2).

V úvodu bývalo také zvykem rozšířit pozdrav o přání zdraví.

B. Díkůvzdání

Díkůvzdání obsahovaly dopisy běžně. Bohům lidé v řeckém světě děkovali za zdraví, úrodu, vyhrané války, záchranu atd.

Pavel v prvním listě Korintským děkuje Bohu za milost, která se jim dostala a připomíná věrnost Boží a povolání do společenství s ním skrze Ježíše Krista (1 Kor 1,4–9).

Ve druhém listě Korintským velebí Boha jako „*Otce milosrdenství a Boha veškeré útěchy*“ (2 Kor 1,3). Dále rozvádí, že jsme tuto útěchu dostali, abychom mohli také sami utěšovat ostatní. Důraz na Pavlovo utrpení v Efezu.

Pavel často děkuje za víru těch, kterým píše (1 Kor 1,4) i v dalších svých listech. Díkůvzdání oplácí Bohu jeho přízeň, jsou tu i projevy bratrské lásky.

C. Hlavní část

Tato část je posuzována spíše z hlediska obsahu. Nemá ustálenou formu. Pavel zde používal jak naukovou část, tak i část, kde povzbuzoval adresáty.

D. Závěrečné formule

Závěr dopisu obsahoval přání zdraví, rozloučení a pozdravy spolubratrů.

První list Korintským končí dokonce pozdravením celé církve v Asii. Pozdravením Akvily a Priscilly a celého shromáždění, které se u nich schází. Jak to bylo u křesťanských společenství zvykem, nabádá k vzájemnému „*svatému*“ políbení (1 Kor 16,19). Pozdrav psaný vlastní rukou sloužil jako podpis a ověření pravosti listu, vyplývá z toho také, že jej nepsal celý. Závěr „*Maran atha*“, odkazuje na brzkou paruzii („Pán přichází“).

Druhý list Korintským obsahuje jedině u Pavla doložené úplné trojiční požehnání.

„*Milost Pána Ježíše Krista, láska Boží a společenství Ducha Svatého buď s vámi se všemi*“ (1 Kor 13,13).

Problematika počtu listů napsaných do Korintu

Ještě než byl napsán známý první list do Korintu, apoštol Pavel napsal list, který se nedochoval, odkaz na něj nám ale dává sám apoštol v 1 Kor 5,9. Další nedochovaný list je ještě psán mezi 1. Kor a 2. Kor. Nazývá se často listem „v slzách“ a odkaz na něj najdeme v 2. Kor 2,4;7,8.

Po napsání dopisu 1 Kor dostal, jak už víme, nové zprávy z obce, patrně od Timotea (1 Kor 4,17; 16,10). Pavla přesvědčily o neutěšeném vzrůstu náboženských stran a o tom, že někteří neváhali osočovat Pavla z neupřímnosti a nespolehlivosti, dokonce ze světského života (2 Kor 1,12–2,17; 10,7; 11,6; 13,23).

Pavel se vypravil sám do Korintu, aby věci urovnal a zjednal pořádek, to se mu však nepodařilo a musel snést i osobní urážky. Pavel slíbil, že se vrátí. Rozhořčen odešel do Fezu a napsal dopis, plný bolesti a výtek (2 Kor 12,14; 13,1). Bohužel se právě tento dopis nezachoval. Pavel pln bolesti čekal na odpověď.

Odešel mezitím do Troady na pobřeží a doufal, že přijdou zprávy. Nevydržel čekat a přeplul Egejské moře do Makedonie (Sk 2,12–13). Z obavy, aby dopis nepůsobil neblaze, posílá Tita do Korintu (2 Kor 2,12; 7,5).

V Makedonii ho zastihl Titus a Pavel se s ulehčením dovídá, že dopis přinesl kýžený výsledek formou pokání a že ten (jméno není známo), který Pavla urazil, byl potrestán (2 Kor 2,5n). Posílá tedy rychle Tita k organizaci sbírky a píše 2 Kor, patrně na podzim r. 56, zřejmě z Makedonie.

Při třetí misijní cestě tedy poslal Pavel do Korintu dopis z Efezu, který se však nedochoval. Poměry v Korintě ho nutily, aby v psaní pokračoval.

Další dochovaný list Korintským tedy psal Pavel z Efezu (15,32, 16,18) asi v roce 54. Z Korintu přijela delegace s dopisem žádající o radu v některých záležitostech. Z domu Chloé (1 Kor 1,11) se dozvěděl, že v obci se šíří pochybnosti o Pavlově apoštolátu, křesťané své spory předkládají veřejným soudům a vyskytují se těžké případy provinění proti mravnosti.

Vyslanci obce Štěpán, Fortunát a Achaikos Pavlovi předali list (1 Kor 16,17), kde žádají o poučení a vysvětlení závažných otázek každodenního života. Dozvěděl se také o nepořádcích při slavení bohoslužby, nesprávné názory na vzkříšení mrtvých.

3.5. První list Korintským

Přehled témat 1. listu Korintským:²²

- I. Rozkol v obci (1,10 – 4,21).
 - 1. Rozkol ve sboru (1,10–17).
 - 2. Evangelium a moudrost kříže (1,18 – 3,23).
 - 3. Korintská obec (4,1–21).

- II. Mravní závady ve sboru (5,1 – 6,20).
 - 1. Případ nemravnosti (5,1–13).
 - 2. Soud před pohany (6,1–11).
 - 3. O křesťanské svobodě (6,12–20).

- III. Otázky církevního života (7,1 – 11–34).
 - 1. Manželství a zdrženlivost (7,1–40).
 - 1. Maso, obětované modlám (8,1 – 11,1).
 - 2. Pokyny pro společné shromáždění (11,2–34).

- IV. Duchovní dary a jednota církve (12,1 – 14,40).
 - 1. O darech ducha (12,1–30).
 - 2. Láska nejvyšším darem (13,1–13).
 - 3. Jazyky a proroctví (14,1–40).

- V. Vzkříšení mrtvých (15,1–58).
Závěr (16,1–24).

Pavel napsal list, náš 1 Kor, kolem velikonoce (1 Kor 5,7) v Efezu (1 Kor 16,8), někdy mezi roky 55 – 57. Apoštol zde pobyl asi tři roky. Spolupisatelem je neznámý spolupracovník Sosthenes (1 Kor 1,1).

²² SOUČEK, Josef Bohumil. *Výklad první epištoly Pavlovy Korintským*, Praha: 1940, s. 25.

Pavel zaujímá v listu svá stanoviska k těmto závažným tématům

Úvod

Vstupní pozdravy. Hned v úvodu připomíná Pavel křesťanům v Korintě jejich vyvolení a posvěcení. Devětkrát zmiňuje výrazně Krista, zřejmě aby upevnil jednotu v církevní obci a hned v úvodu odmítl jakékoliv pochybnosti a rozdělení. Také vyzdvihuje jejich „charisma“, což zde působí rozporuplně, neboť jak čteme dále, právě za tyto sebevědomé dary je bude kárat. Poté se zde nastiňuje otázka druhého příchodu Páně, o kterém dále bude také hovořit (1 Kor 15,50–58).

Rozdělení komunity

Korintská komunita se po Pavlově odchodu začala štěpit na přívržence Pavla, Apolla a Petra. Informace přišly z domu Chloe (1 Kor 1,11; 11,18) a Pavel doslova prosí, aby se všichni vrátili ke svornosti. Pavel této otázce věnuje téměř čtyři kapitoly, neboť otázku jednoty považuje za zcela zásadní. Mnozí v tomto viděli Pavlovu slabost.

V korintské obci vytvářeli samostatnou skupinu, zaštitěnou jeho jménem oproti skupině přívrženců Apolla. On sám to však odmítá a připomíná, že všichni jsou jen služebníci (1 Kor 3,5; 1,13; 3,22–23).²³

Skupina hlásící se k Apollovi získala své mnohé příznivce jistě Apollovým řečnickým uměním. Avšak Apollo zde působil zřejmě jako Pavlův nástupce a Pavel připomíná, že je mezi nimi soulad, nikoliv rozepře (1 Kor 3,6).

Dále zde byla strana opírající se o autoritu svatého Petra, která měla zase své příznivce z židovství. Někteří neuznávali Pavlův apoštolát a také neviděli rádi otevřenost Pavla k pohanům.

Snad existovala v Korintu i strana Kristova (1 Kor 3,22–23), která zpochybňovala světské autority.²⁴ Výrok „já s Kristem“ není zcela jasný, zda se jedná o tuto skupinu, nebo slova Pavlova, potírající existenci předešlých tří skupin.

1 Kor 3,22–23 mluví o třech skupinách.

Sám Pavel v listě podrobnosti nijak neřeší, ale rázně a jasně ukazuje na nepříhodnost takového dělení (1 Kor 1,13). Pavel vidí svoji hlavní úlohu v hlásání evangelia. Křest, kterému přikládali takovou vážnost, přenechává jiným (1 Kor 1,17). Pavel dále ukazuje na nebezpečí tohoto „dělení Krista“. Poukazuje na absurditu přikládat váhu jednotlivému člověku, neboť všichni náležejí společně Kristu (1 Kor 3,23). Obsah zvěsti je důležitější než zvěstovatel.

²³ BROŽ, Jaroslav. *Studijní texty KTF – První list Korinťanům*.

<http://ktf.cuni.cz/~brozj/distancni/1kor.html>, vyhledáno 11. 10. 2013.

²⁴ ORTKEMPER, Franz-Josef: *Malý stuttgartský komentář – První list Korinťanům*, s. 23.

Moudrost ve světle kříže

1 Kor 1,18 mluví o moudrosti ve světle kříže. V antickém světě se moudrost spojená s křížem jevila jako bláznovství. Podle židovského pojetí je Ježíšův kříž důkazem toho, že byl od Boha zavržen (Dt 21,33). Pavel však říká, že hledají světskou moudrost, a proto nechápou, co je jeho poselstvím, on hlásá Boha ukřižovaného. To je větší moudrost než jejich (1 Kor 1,25). Pavel dále popisuje, že sám přišel s bázní a málo výmluvnými slovy. Naráží zřejmě na rétorické mistry té doby, se kterými se nechce rovnat. Mnoho lidí uznávalo právě tyto řečnický obratné vůdce, aniž by pochopili pravý smysl poznání evangelia. Přesto svoji sílu apoštol vidí v moci Boží, která mu pomůže lidi oslovit a v moci Ducha.

Pavel musí ujasnit, že jde o jiný typ moudrosti a poznání, než jaký byl běžný u tehdejších filozofů nebo v mysterijních náboženstvích. A právě proto klade oproti moudrosti světa slovo o kříži, což se musí jevit jako naprostý a nepochopitelný protiklad. Dále Pavel vysvětluje, že s nimi jedná jako otec a dává sebe za příklad.

Řekové a Židé zde představují nevěřící, neboť jsou slepí vůči poselství, a nejsou mimo, ale jejich postoje najdeme i uvnitř společenství. Boží moc je jiná než člověk čeká i než je někdy schopen pochopit i unést. Bůh vyvolil slabé, neurozené tohoto světa a opovržené, aby zahanbil silné (1 Kor 1,29).

Pavel také vysvětluje, proč jim při své návštěvě nedal úplné poznání. Přirovnává je k nedospělým ve víře, kteří ještě patří tomuto světu. Vidět je to právě na jejich dětinských sporech uvnitř církve. Dále upozorňuje na základ, který je položen, a na další, kteří na tomto základě dále staví. Každý by měl dávat pozor, jak staví (1 Kor 3,10). Církevní obec a její budování je přirovnáno ke stavbě Božího chrámu.

Pavel také naznačuje, že některé kruhy v obci jej povolávají, aby se před nimi zodpovídal a hájil, jak vede jejich obec. Pavel to však ostře odmítá, neboť si není vědom žádné viny. Připomíná, že všichni a nakonec i on budou souzeni Bohem.

Přesto je situace vážná, a proto do Korintu Pavel pošle Timoteje. V obci se rozšiřuje zpráva, že se Pavel bojí přijít osobně, on však ohlašuje svoji návštěvu (1 Kor 4,19). Je zde cítit z jeho slov, že doufá v rozvalu Korintanů a brzké urovnání sporů. Právě rozdělení obce na různé skupiny honosící se každá „svoji“ moudrostí rozbíjí celistvost církve, Pavel je považuje za „tělesné“, nedospělé.

Není zcela jisté, jak vlastně toto rozdělení probíhalo, zda se tyto skupiny shromažďovaly odděleně, nebo scházely pospolu (1 Kor 14,23). Také nevíme, zda se křesťané takto formovali sami, nebo je k tomu různé osoby podněcovaly.

Pavel kritizuje také gnostická hnutí v Korintě.

„Sofia a sofos se vyskytuje během 1-3 kapitoly asi 25x: Boží moudrost je v kontrastu k moudrosti lidské. Pavel tedy nekritizuje jakoukoli lidskou moudrost, ale tu, která odmítá Krista - moudrost Boží. Ačkoli se slovo gnósis vyskytuje v kapitolách 1– 4 pouze jednou (1,5), mnozí jsou přesvědčeni, že Pavel kritizuje v Korintě gnostické hnutí (srov. také 8,1; 8,7-11; 13,2.8; 14,6). Pavel jistě kárá ty, kteří se považovali za více vzdělané a tím nadřazené nad ostatní. Jejich učení však bylo gnostickým systémům 2. stol. dosti vzdálené. Snad popírali vzkříšení těla (15,12.29) a zdůvodňovali to tím, že

Ježíš fyzicky nebyl člověkem a opravdu nezemřel nebo hlásali, že opravdoví věřící již za života duchovně vstali z mrtvých. Říkali někteří korintští křesťané „Ježíš buď proklet“ (12,3)? Pokud ano, byli přesvědčeni, že Kristus (narozdíl od Ježíše) nemá nic společného s pozemským lidským životem?“²⁵

Pavel naprosto radikálně odmítal tyto myšlenky. Stále vysvětloval základní pravdu, že Kristus byl ukřižován a vstal z mrtvých, že skutečně byl fyzicky člověkem. Také odmítal nadřazenost jednotlivců v poznání.

Případ nemravnosti

V páté kapitole reaguje Pavel na zprávu o nemravnosti, která není ani u pohanů (1 Kor 5,1). Jednalo se o cizoložství syna s ženou jeho otce – macechou. Tento svazek byl zakázaný nejen starým zákonem (Lv 18,8; 20,11), ale i římským právem. Není zcela jasné, zda to bylo po smrti otce. Ale je to nejspíše pravděpodobné, neboť komunita křesťanů toto tolerovala. Pavel se zde projevuje jako zastánce židovského zákona a nabádá, aby viníka odstranili ze svého středu (1 Kor 5,4–13). Mnozí pohanokřesťané vnímali Pavlovo učení o svobodě jako zrušení všech předchozích pravidel.

Pro Pavla bylo nepochopitelné, že takovýto případ přehlídí. Chce jednoznačně vyloučení, jehož důsledkem by však bylo uvedení hříšníka na lepší cestu. Je to pro něj jeho poslední naděje. Tím, že jej předají vyšší moci (satanu) ke zkáze těla, zachrání se u posledního soudu. Sami na něj ale nevztáhnou ruku. Následuje přirovnání ke kvasu jako nebezpečné nákaze zlem. Je třeba odstranit starý kvas (přirovnání k Velikonocům).

Křesťané se mají vyhnout dřívějšímu způsobu života. Není však možné utíkat z něj. Mají se naopak svým chováním v tomto okolním světě křesťansky osvědčit (1 Kor 5,10).

Pavel se zabývá těmito otázkami pouze uvnitř komunity křesťanů.

Pohanské soudy

V 1 Kor 6,1–11 apoštol Pavel velmi rázně a ohnivě odsuzuje pohanské soudy. Zdánlivě nechápe, proč se obrací ve svých drobných sporech na pohany a nevyřeší si tyto problémy mezi sebou.

O jaké soudní spory šlo, se zde přímo konkrétně nehovoří. Bere to však jako urážku Boha, že neumí s bratry vyjít v dobrém. Přímou označuje pohanské soudy za „nespravedlivé“, což nás jistě také překvapí, křesťany pak označuje za „svaté“. Nabádá, že nemohou potom důsledně dosvědčit svůj život z víry před pohany, když se mezi sebou soudí, nebo dokonce nechávají sami sebe soudit pohany? Nejvyšší zákon je přece daný od Boha. Připomíná podle tradice, že „svatí“ budou účastni aktivně na Božím soudu

²⁵ BROŽ, Jaroslav. *Učební texty TF UK*. <http://ktf.cuni.cz/~brozj/>, vyhledáno 11. 11. 2013.

(Lk 22,30) a že budou dokonce soudit i anděly (1 Kor 6,3). Pavel zde vypočítává hříchy (1 Kor 6,9).

Pavel se drží přísné židovské tradice, která měla své vlastní soudnictví. Poukazuje na jednotlivce, kteří se v obci pyšní „moudrostí“ a kteří by tedy mohli soudit jiné, a tím snad našli své smysluplnější uplatnění. Pavel také nabádá, že lépe je trpět křivdu, než vést spor s bratrem (1 Kor 6,7). Svatý Pavel trvá na tom, že nejvyšším soudcem je Bůh a ne člověk, a jenom jemu jsme skutečně povinni se zodpovídat.

V závěru šesté kapitoly připomíná Korint'ánům jejich křest jako skoncování s minulostí a konečné sepětí s Kristem, Duchem svatým a jejich ospravedlnění. Vyplývá z toho zodpovědnost každého jedince za své chování. Nic co si svobodně zvolíme, nás nesmí ovládnout.

Manželství a zdrženlivost

Svatý Pavel se setkal v Korintu s nevázaným sexuálním životem a musel se nutně k této záležitosti vyjadřovat. Pavel připouští, že člověk má svobodu ve všem, ovšem musí zvážit, co mu prospívá, co ho naopak zotročuje. Některé zdánlivé svobody člověka naopak uvádí do větší nesvobody.

Zcela rozhodně se staví proti jakémukoliv zneužívání těla především v sexuálních otázkách. Člověk, jako úd Kristova těla nemůže se současně spojovat s hříchem a Bohem. Pavel uvádí jednotu těla i ducha, jeho zcela výjimečnou hodnotu a vážnost. Tělem člověk oslavuje Boha (1 Kor 6,20). Sexuální vztah mezi manželskými partnery ukazuje také na jejich jednotu spolu s Kristem. Všechny ostatní vztahy tuto jednotu porušují.

V sedmé kapitole Pavel překvapivě pro nás konstatuje svůj postoj, že je lépe pro muže zůstat bez ženy, tedy žít v celibátu. Jako příklad uvádí sebe. Zároveň však připouští, pokud toho někdo není schopen, je lépe vstoupit v manželství a uchránit se tak od smilstva. Také říká, že je-li někomu zatěžko žít zdrženlivě, je lépe se oženit, než se trápit.

Tyto formulace lze vysvětlit tehdejším blízkým očekáváním konce světa prvních křesťanů. Jeho výroky jsou zřejmě zaměřené ke skupině lidí, kteří usilovali o přehnanou askezi. 1 Kor 7,6 jasně hovoří o ústupku v tomto směru. Připomíná, že jakákoliv askeze či celibát je možný pouze na základě dobrovolného jednání, ne vynuceného.

Pavel také řeší otázku smíšeného manželství a opět nenabádá k rozluce, nýbrž k vzájemnému pochopení. Verš 1 Kor 7,17 ukazuje na rozmanitost jednotlivých životních povolání žid, pohan, (naráží zde na nedůležitost vnějších znaků, jako byla obřízka, ale na důležitosti zachovávání přikázání).

Ačkoliv Pavel nepíše o manželském stavu příliš nadšeně, uznává zde zcela jasně stejná práva v něm jak mužům, tak i ženám. Staví se proti rozvodu. Podle řeckého práva směla dát žena i muž popud k rozvodu, podle židovského pouze muž. Pavel připouští, že pokud se nekřesťanský partner chce rozvést, může křesťanský znovu uzavřít sňatek (Privilegium Paulinum).

Svatý Pavel upřednostňuje před manželstvím, i když si ho vysoce váží, volbu služby pro evangelium i život v celibátu. Zdůrazňuje však její dobrovolnost a ne vhodnost pro každého.

Pohanské kulty

Velmi důležitou otázkou byly pro Korint'any pohanské kulty. Jak již bylo výše uvedeno, v Korintu bylo množství chrámů a v nich se obětovala zvířata, jejichž maso se pak volně prodávalo. Jidelny, kde se scházely řemeslné a obchodní skupiny, byly přímo pod nejsvětějšími místy Asklépiova chrámu v Korintu. Aby se občan vyvaroval požití takového masa, nebylo prakticky dost možné. Jíst maso obětované Bohům nebylo dovoleno. Tuto otázku řešil také i jeruzalémský sněm (Sk 15,29).

Pavel odpovídá velice citlivě. Upozorňuje, že vše záleží na smýšlení lidí, pokud uznávám jednoho Boha, pokrm mi neublíží. Zároveň však varuje, že tento příklad může ohrozit bratry slabší ve víře, a proto je třeba jednat obezřetně a nesvádět druhé k hříchu (1 Kor 8,13). Pavel říká:

„Pokrm nás Bohu nepřiblíží, nejíme-li obětované maso, nic neztrácíme, jíme-li je, nic nezískáme“ (1 Kor 8,8) [Obr. 24,25].

Obhajoba apoštolských práv, tematika sportu

V 1 Kor 9,24–27 apoštol pokračuje ve svém listu nejen obhajobou své svobody, ale také obhajobou svého misionářského a apoštolského poslání. Zdůrazňuje, že viděl pána a oni, korintská církev, jsou jeho dílo (1 Kor 9,1). V návaznosti na to zdůvodňuje i svůj nárok na finanční odměnu. Přesto, jak sám uvádí, se vzdal tohoto nároku, aby nebyl pro někoho takto překážkou ve víře. Píše, že kvůli tomu i snáší nedostatek.

Pavel sám se cítí osvobozen od zákona pro pohany, ale jeho pravým zákonem je Kristus. Vše dělá pro evangelium, je slabý pro slabé, židem pro židy, pohanem pro pohany. Při své misii se snaží vcítit do myšlení a života lidí, zprostředkovat evangelium, aby jej pochopili, aby je pro ně získal. Toto je platná misijní zásada pro jakoukoliv dobu a jakékoliv misijní dílo.

Pavel přirovnává práci apoštolů k běžcům na běžecké dráze.

Jistě byl inspirovaný isthmickými hrami, které lidé zde dobře znali, a toto téma jim bylo samozřejmě blízké. Uvádí, že všichni běží tak, aby získali cenu, i když ji získá jen jeden. Podrobují se určité kázni, tvrdému tréninku, který trval i deset měsíců. Závodník se musel během této doby vzdát všech požitků. Ale výhra byla v tomto případě pomíjivá (smrkový věnec).

O to více by měl každý křesťan usilovat o výhru u Boha, která je nepomíjivá, trvalá. Sám Pavel však neběží bez cíle, a ukázňuje se tak, aby nesešel (1 Kor 9,24–27). I on má obavy, aby svého cíle dosáhl.

Výstraha před modlářstvím

Pavel se musí opakovaně zabývat modlářstvím i uspořádáním při bohoslužbě, neboť v korintské obci stále velká skupina lidí demonstrovala svoji náboženskou svobodu i účastí v pohanských chrámech (1 Kor 10,14–22).

Varuje před „provokatéry“, kteří jim předkládají maso z obětí schválně, aby je usvědčili. Pokud toto dotyčná osoba zjevně a veřejně prohlásí, že zásady by měli odmítnout, i když se cítí svobodni ve víře. Poukazuje přitom na stejnou situaci, kdy Židé pokoušeli trpělivost Boží na poušti.

Pavel jasně rozlišuje, že je rozdíl jíst a kupovat maso obětované modlám aniž by to souviselo s kultem nebo jej konzumovat při modloslužebném kultovním shromáždění. Poměry v Korintě si zřejmě vynutily jeho ostřejší stanovisko, než v předešlé kapitole. Znovu připomíná, že účast na pohanských kultech je nepřípustná pro členy jeho církevní obce.

Řád při slavení eucharistie

Pavel se nyní obrací k řádu modliteb. Chválí obec, že drží dané tradice, které jim dal. Připomíná, že muž je obrazem Božím a má se modlit s nepokrytou hlavou na důkaz úcty k Bohu, žena naopak, jako odlesk mužovy slávy, má mít hlavu zahalenou.

Některé ženy v korintské církvi se modlily, prorokovaly s nepokrytou hlavou, nedbajíce zažitých zvyklostí. Pavel stanovuje jasná pravidla, muži se mají modlit s nepokrytou hlavou na rozdíl od řeckého a římského zvyku, ale ženy si mají své hlavy zakrývat. Pokrytá hlava je symbolem autority, kterou jim dal Bůh. Pavel to jistě píše pouze s ohledem na nutnost zdrženlivosti, kterou bylo nutné na daném místě zachovávat důsledně (1 Kor 11,1–16).

Také upozornění, aby ženy na shromáždění mlčely, působí protikladně k jeho postojům o rovnoprávnosti žen a mužů.

Výčet jeho argumentů je spíše polemický, teologická zdůvodnění jsou slabá, zdá se, že toto píše spíše s ohledem na uspořádání a zvyklosti v jiných církevních obcích.

Dále se Pavel zabývá slavením Eucharistie a s ní související hostinou. Hostina se konala před, nebo po slavení Eucharistie. Večeře Páně se tedy konala v rámci společného jídla. Odehrávala se v soukromých domech majetných občanů, a to prvního dne týdne, tedy v neděli (1 Kor 16,2). Křesťané společně stolovali. Byla to ještě hostina v pravém smyslu slova. Každý bratr přinesl jídlo, které si mohl dovolit. Společně se pak o ně dělili.

V Korintu však tento princip ztroskotal. Pavel je ironicky „chválí“, že se scházejí spíše ke škodě, než k užitku. Výslovně kárá jejich chování a upřesňuje, že se již nejedná o společenství večeře Páně. Někteří se pustili do jídla dříve (zřejmě ti bohatší, někteří se dokonce i opili, zatímco jiní měli hlad, rozumí se chudí a otroci). Je také možné, že se privilegovaní shromažďovali v „*tricliniu*“ (jidelně) a ostatní na nádvoří. Pavel žádá, aby jedli svorně společně, nebo ať se nají raději každý sám doma (1 Kor 11,33–34).

Pavel řeší i sociální aspekt nerovnosti v tomto případě v obci. Toto velmi odsuzoval. Upozorňoval, že při večeři Páně nelze zahanbovat chudé. Znovu jim připomíná okolnosti první Eucharistie (1 Kor 11,23–26). Také již v 1 Kor 10,16–17 zdůrazňuje jeden chleba jako podíl všech na jednom Kristově těle. Nejasná je zpráva, že na Korintany přišel trest a mnozí jsou nemocní a někteří zemřeli (1 Kor 11,30).

Ježíš při slavení Eucharistie poslední den navázal na židovské tradice. Také v nich se lámal a žehnal chleba a dával ostatním u stolu. Nad vínem se pronášelo díkuvzdání. Ježíš těmto zvykům dává nový rozměr. Výslovně uvádí, že se vydal za nás, za všechny, za bohaté i chudé, otroky i svobodné bez rozdílu.

Nabádá, aby se jako bratři shromažďovali ke stolu a čekali jeden na druhého s odkazem na svůj příchod, kdy ostatní věci dořeší. V každém případě bratrské společenství při eucharistii dává na první místo, oproti pouhému individualistickému vidění přijímání těla a krve Páně. Cílem je společenství „*koinónia*“ tvořené účastí na Eucharistii a respektování Kristovy přítomnosti.

Duchovní dary

Apoštol Pavel ve svém listě v kapitole 12. a 14. vysvětluje rozdílnost duchovních darů u každého a zároveň zdůrazňuje stejnou kvalitu a potřebnost těchto darů. Vysvětluje ustanovení lidí v církvi Bohem na apoštoly, proroky a učitele. Potom následují mocné činy, dar uzdravování, služba potřebným, řízení církve, řeč ve vytržení, moudrosti, poznání, víry, rozlišování duchů, výklad řeči v jazycích. Pavel přirovnává tyto dary k lidskému tělu, kdy každá jeho část je stejně potřebná a nutná je také různorodost těchto darů.

Někteří křesťané ve společenství se vyvyšovali kvůli svým darům, zvláště daru modlitby mluvení v jazycích si obzvláště cenili. Pavel nechce snižovat v žádném případě tuto schopnost, ale staví ji na stejnou úroveň s prorokováním, uzdravováním a dalšími charismaty.

O mluvení v jazycích se píše již ve Skutcích, kdy apoštolové při seslání Ducha svatého hlásali takto evangelium zástupům (Sk 2,1–4). Jedná se tedy o jazyky, které člověk běžně nezná a nežívá.

„Vždyť kdybych k vám, bratří, přišel a mluvil jazyky, a nepřinesl vám žádné zjevení od Boha ani poznání ani prorocké slovo ani naučení – jaký prospěch byste z toho měli?“ (1 Kor 14,6).

Podle apoštola Pavla a v souladu s jazyky popsány ve Skutcích, mluvení jazyky má cenu pro někoho, kdo poslouchá Boží poselství ve svém jazyce, ale pro ostatní je to zbytečné – není-li to překládáno nebo vykládáno, nemá to ani význam pro společenství (1 Kor 14,13).

V odpovědi na dotazy, které z duchovních darů jsou nejhodnotnější (1 Kor. 12,14), Pavel říká, že největší z darů je láska, spojující údy církve s Kristem navzájem. Naopak dar jazyků, kterého si Korint'ané nejvíce cenili, uvádí na posledním místě. Otázka duchovních darů jako vytržení mysli, mluvení jazyky je předmětem další kapitoly.

Pavel tyto dary nepodceňuje, přesto tvrdí, že nezaujímají nejvyšší příčku jeho hodnotového žebříčku. Dary pocházejí ze stejného zdroje a měly by sloužit především pro dobro církve. Vede křesťany, aby se starali odpovědně jeden o druhého.

Nabádá také, že kdo se pokládá sám za proroka nebo člověka obdařeného duchem, měl by sám poznat, že co jim Pavel píše, je přikázání Páně, jinak si nezaslouží uznání (1 Kor 14,38).

Láska, nejvyšší dar

Tato část textu úzce navazuje na dřívější pojednání o duchovních darech a jejich významu pro křesťanskou obec a připravuje čtenáře na další kapitolu o jazycích a proroctví. Pavel v této kapitole představuje lásku jako největší a nejvzácnější dar stojící nad všemi charismaty.

Pojednání o lásce se od předchozí kapitoly, i když na ni obsahově i tématicky navazuje, formálně liší. Pavel hovoří v první osobě jednotného čísla. Jeho výklady mají spíše podobu zcela strhující písně o lásce.

„Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, a lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov nebo zvučící činel.

A kdybych měl proroctví a znal všechna tajemství a měl všechno poznání, a kdybych měl veškerou víru, takže bych přemísťoval hory, ale lásku bych neměl, nic nejsem.

A kdybych dal pro nasycení chudých všechnen svůj majetek a kdybych vydal své tělo k spálení, ale lásku bych neměl, nic mi to neprospěje.

Láska je trpělivá, dobrotivá, láska nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá.

Nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nerozčiluje se, nepočítá zlo.

Neraduje se z nepravosti, ale raduje se spolu s pravdou.

Všechno snáší, všemu věří, ve vše doufá, všechno vydrží.

Láska nikdy nezanikne. Proroctví – ta pominou; jazyky – ty utichnou; poznání – to pomine.

Neboť jen částečně poznáváme a částečně prorokujeme.

Když však přijde to, co je dokonalé, pomine to, co je částečné.

Když jsem byl dítě, mluvil jsem jako dítě, smýšlel jsem jako dítě, uvažoval jsem jako dítě. Když jsem se stal mužem, zanechal jsem dětinských věcí.

Neboť nyní vidíme jako v zrcadle, zastřeně, potom však uvidíme tváří v tvář. Nyní poznávám částečně, potom poznám důkladně, jak jsem byl také sám poznán.

Nyní zůstává víra, naděje a láska, tyto tři věci. Ale největší z nich je láska“

(1 Kor 13,1–13) [Obr. 26].

Charisma, Pavlův osobní příklad

Verše 1-3 uvádějí výčet charismat, kterých lze jen v životě dosáhnout, ale v druhé části verše se vše zlomí pod významem slova lásky. Vedle ní a hlavně bez ní jsou všechna snažení bezcenná před Bohem.

V prvním verši znovu předkládá téma mluvení jazyky.

V následujícím druhém a třetím verši však předkládá dary, kterých si velmi vážil jako proroctví, poznání, víru, péči o chudé, dokonce své vlastní tělo, a i to vše je bez lásky prázdné. Každý čin, byť jakkoliv velkolepý, musí být veden láskou a čistým úmyslem. Nestačí pouze velká gesta bez vnitřních pohnutek.

Pavel zde paralelně podává příklad svého života, má všechny dary, dobrovolně hlásá evangelium, sám sebe by vydal za Ježíše, a to vše dělá z lásky. Vybízí ostatní, aby tak dělali také.

Povaha lásky

Apoštol dále popisuje, co je láska a jak koná. Vyjmenovává kladné a záporné vlastnosti. Pozitivní Pavlovy, záporné Korinťanů. Stručně a výstižně tím charakterizuje poměry v obci (přou se, jsou domýšliví, nafoukaní, radují se z toho, co je špatné, jednají nečestně). Pavel je vede, aby přestali myslet jen na sebe, ale mysleli i na druhé.

Vytrvalost lásky

Korintáné si nejvíce cení darů, které pominou (prorokování, jazyky, poznání), Pavel vidí nejvyšší hodnotu v lásce a v její vytrvalosti. Pravá láska značí duchovní dospělost a zralost. Umožňuje opravdové sepětí s Bohem. Stojí nad všemi duchovními ctnostmi. Je známkou duchovní vyspělosti. Láska je skromná a skrytá do všedních událostí, proto je vytrvalejší než atraktivní duchovní dary.

V závěru znovu opakuje, že největší dar je láska.

Otázka duchovních darů jako vytržení mysli, zvláštní extatická řeč je předmětem další kapitoly. Pavel tyto dary nepodceňuje, přesto tvrdí, že nezaujímají nejvyšší příčku jeho hodnotového žebříčku. Dary pocházejí ze stejného zdroje a měly by sloužit především pro dobro církve.

Otázka vzkříšení mrtvých

15. kapitola začíná evangeliem, které sám Pavel převzal z tradice. Zdůrazňuje, že Kristus zemřel za naše hříchy, byl pohřben a třetího dne byl vzkříšen, podle písma, zjevil se Kéfovi, potom Dvanácti. Sám Pavel nám tedy cituje nejstarší svědectví o zmrtvýchvstání.

Uvádí také doklady Kristova vzkříšení. To má podle Pavla prvořadou důležitost, s ním křesťanská víra stojí a padá.

„Není-li vzkříšení mrtvých, pak nevstal ani Kristus.

Jestliže však Kristus nevstal z mrtvých, pak je naše zvěstování prázdné, prázdná je i vaše víra

a my jsme se také stali falešnými Božími svědky - vždyť jsme vydali svědectví o Bohu, že probudil k životu Krista, on ho však neprobudil, jestliže totiž mrtví nevstávají.

Neboť jestliže mrtví nevstávají, není vzkříšen ani Kristus.

Není-li však Kristus vzkříšen, je vaše víra marná, ještě jste ve svých hříších. Pak tedy zahynuli i ti, kteří v Kristu zemřeli.

Máme-li naději v Kristu jen v tomto životě, jsme nejubožejší ze všech lidí“.

(1 Kor 15,13–19).

Pavel zde reaguje na situaci v Korintu, kdy někteří neuznávali vzkříšení mrtvých (1 Kor 15,12). Někteří vycházeli z toho, že bude vzkříšena jen duše, jak to odpovídalo tehdejšímu řeckému smýšlení, jiní žili v domnění, že již nastal čas naplnění. Pavel jim znovu připomíná, že všichni zemřelí vstanou, že k tomu dojde v budoucnu a vstanou i s tělem (1 Kor 15,35–50). K argumentaci proti jejich vlastním námitkám využívá i jejich zástupný křest za mrtvé, v Korintu tehdy rozšířený (1 Kor 15,29–34). Pavel jej dále nijak nekomentuje.

Pavel dále upevňuje víru ve vzkříšení skutečností, že většina těch, kdo viděli vzkříšeného Pána, je ještě naživu. Kristovo vzkříšení je zárukou, že také jeho

následovníci vstanou z mrtvých. A dostanou nové tělo, duchovní, které bude mít podobu těla Ježíšova a bude nesmrtelné. Bude to tělo proměněné a nepomíjící. Smrt již nebude, neboť nad ní zvítězil Bůh skrze Ježíše Krista (1 Kor 15,55–58).

Závěr

Pavel končí list pokyny ke sbírce pro chudé v Jeruzalémě, těší se na návštěvu v Korintu. V Efezu plánuje zůstat až do letnic (57?). Posílá Timoteje a přeje si, aby byl dobře přijat (1 Kor 16,10–11). Také se dovídáme, že přemlouval Apolla k cestě do Korintu, ten však nechtěl v žádném případě přijít, slíbil však příchod, až bude vhodná příležitost. Lze se z toho domnívat, že nechtěl působit další štěpení v církvi. Pavel vyjadřuje uznání a radost z příchodu Štěpána, Fortunáta a Achaikose, „neboť uklidnili mé i vaše srdce“.

Dále připojuje pozdravy od Akvily a Priscilly. Závěr pak píše sám. Proklíná toho, kdo nemiluje Pána, a vzápětí pronáší „*Maranatha*“ (aramejsky - Pane, přijď).

Shrnutí

Při četbě tohoto listu si snadno uděláme obrázek, že život prvotních křesťanských obcí nebyl nikterak idylický a uspořádaný, vznikaly a řešily se neustále problémy jak teologického rázu, tak hlavně samotného každodenního chodu obcí. Často docházelo k roztržkám.

V samotném Korintu docházelo ke srovnávání Pavla s výřečnějším Apollem. Pavel však vždy rázně zdůrazňoval, že nikdo nehlásá ani Pavla, Petra nebo Apolla, ale vždy jen Ježíše Krista. Pavel a Apollos nejsou konkurenti, ale partneři spolupracující při budování Boží církve (1 Kor 3,5 – 9).

Pavel v listu řeší otázku nikoliv s krátkodobým pohledem, ale staví je vždy do světla posledních skutečností zvěsti o Ježíši Kristu. Je to příklad jednoty pravého myšlení a víry s konkrétními otázkami života, jednoty teologie a životní praxe. Ukazuje na ústřední skutečnost zvěsti, na jejímž základě a pozadí jedině lze danou otázku správně pochopit a na ni i odpovědět.

Například do napomenutí o stranictví klade výklad o ústřednosti zvěsti kříže. K vztahu muže a ženy příkládá zvěst o spravedlnosti. V otázce jedení masa obětovaného modlám někteří křesťané tvrdili, že jiní bohové nejsou a tudíž mohou beztrestně toto maso konzumovat a účastnit se hostin v chrámě, Pavel píše, že jsou vskutku svobodní, ale nelze svobodu zneužívat na úkor druhého, není proto správné jíst u stolu démonů v pohanském chrámě.

V kapitole 9. ukazuje sám sebe jako příklad toho, že úd lidu Kristova musí v určitých situacích se zříci toho, nač má abstraktně nárok. Kvůli evangelium se dobrovolně svobodný muž podřizuje omezením, která mu ukládají druzí, aby je tím získal pro Krista.

Jako hlavní ze všech darů označuje dar víry a lásky.

3.6. Druhý list Korintským

Druhý list do Korintu napsal Pavel asi v létě 57 z Makedonie. Biblisté v něm vidí spojení asi dvou až pěti listů. Velké rozdíly v listu a nejednotnost vyvolávaly námitky mnoha biblistů. Vidí v něm sbírku Pavlových listů, vyčleňují kapitoly 6,14 – 7,1 jako vložku, která ruší souvislost mezi kapitolami 6,13 a 7,2.

Kapitolu 9 považují často za samostatný list. 2 Kor 10–13 vidí „dopis v slzách“ nebo samostatný dodatek k předchozím kapitolám.²⁶ Pavel zřejmě nenapsal tento dlouhý dopis najednou, čímž lze vysvětlit rozdíl v tónu a náladě. Kapitoly 1 – 9 jsou psány většinou sboru, která potrestala viníka, zato kapitoly 10 – 13 jsou psány menšinou, která stála proti Pavlovi.

Tento list přes veškeré pochybnosti o celistvosti je však asi nejosobnějším Pavlovým listem. Cítíme v něm, jak náročné byly Pavlovy cesty a jak hluboká a opravdová byla jeho starost a zodpovědnost za církevní obce, které založil.

Setkával se s těžkostmi, strádáním i ponižováním, někdy až na hranici toho, co může člověk vydržet. V tomto dopise se Pavlovy myšlenky volně vrací k daným tématům. Především se zaměřuje k obhajobě své služby a apoštolské autority, propůjčené mu Bohem.

Struktura:

- A. Úvodní formule: (2 Kor 1,1–2).
- B. Děkuvzdání: (2 Kor 1,3–11).
- C. Hlavní část: (2 Kor 1,12 – 13,10).
- D. Závěrečná formule: (2 Kor 13,11–13).

Rozdělení podle obsahu:

- I. Vstupní pozdravy a děkuvzdání.
- II. Pavel a jeho vztah ke korintské obci (2 Kor 1,12 – 7,16).
 - a/ Výklad proč změnil své cestovní plány (2 Kor 1,15 – 2,11).
 - b/ Křesťanské apoštolství.
 - 1. O jeho moci (2 Kor 2,14 – 4,6).
 - 2. O jeho utrpení a naději (2 Kor 4,7 – 5,10).
 - 3. O jeho poslání a původu (2 Kor 5,11 – 21).
 - 4. O jeho osobním příkladu (2 Kor 6,1 – 7,3).
 - c/ Návrat Titův a jeho dobré zprávy (2 Kor 7,5–16).
- III. Pavlovo úsilí o pomoc svatých v Jeruzalémě (2 Kor 8,1 – 9,15).
 - a/ Příklad Makedonských sborů (2 Kor 8,1–5).
 - b/ Nové poslání Titovo (2 Kor 8,6 – 9,5).

²⁶ Bible. Český ekumenický překlad, s. 169.

- c/ Výzva, aby Korintští dali, co mohou (2 Kor 9,6–15).
- IV. Pavel se připravuje navštívit Korint (2 Kor 10,1 – 13,10).
 - a/ Jeho nárok na apoštolskou autoritu (2 Kor 10,1–18).
 - b/ Jeho nárok na vyšší druh apoštolství (2 Kor 11,1 – 12,18).
 - c/ Jeho připravovaná návštěva (2 Kor 12,19 – 13,10).
- V. Osobní závěr (2 Kor 13,11–13).

Některá závazná témata

Úvod

Pavel hned v úvodu listu a po vstupním pozdravu zdůrazňuje svůj apoštolský titul a svoje povolání (1 Kor 1,1; Gal 1,1 – 1,16). Hájí se zde opět proti těm, kteří jeho autoritu služebníka Krista zpochybňovali.

Jako dalšího uvádí Timotea, kterého tituluje bratr a kterého v Korintu dobře znali (1 Kor 4,17). Timoteje si Pavel velice vážil (1 Sol 3,2; Flp 2,19–21 a další).

Pavel nazývá obec v Korintě „*církví Boží*“, čímž zřejmě upevňuje postavení obce a její spojení s Bohem.

Pavel také uvádí adresáty bratry v celé Acháji jako „svatí“. To možná souviselo s připravovanou sbírkou pro Jeruzalém v této oblasti.

Díkůvzdání obsahuje starozákonní výzvu k útěše (2 Kor 1,3; Iz 40). Staví ji však do novozákonní doby, kdy ji získáváme od Boha otce prostřednictvím Ducha a Ježíše Krista. Pavel připomíná, že i v soužení máme naději. Uvádí dále svoje trápení v Acháji, dokonce i jeho pochybnosti o tom, že vše přežijí. Nelze zcela jasně z těchto údajů vyvodit, o jaké utrpení šlo, (možná měl na mysli věznění, ztroskotání lodi atd). Věřili ale, jak sám uvádí, už pouze v pomoc Boha, jenž křísí mrtvé a který je nakonec z nebezpečí smrti vysvobodil, a jak věří, v budoucnu také vysvobodí. Pavel sám sebe uvádí jako příklad trpělivého snášení utrpení na základě naděje a víry v Boha.

Zdůrazněna je zde také účinnost přímelných a děkovných modliteb.

Vztah ke korintské obci

Pavel vysvětluje nadále svůj postoj ke korintským, doufá, že jednou zcela pochopí jeho listy, které píše s upřímností a otevřeně, a že v den soudu budou zcela smířeni.

Pavel dále vysvětluje důvody, které vedly ke změně plánované cesty.

Původně oznámil svou návštěvu, než odejde do Makedonie, a sám ji označuje jako milost pro ně (2 Kor 1,15). Nakonec plán změnil, což mu vyčítali, že nedodržel slovo. Pavel nepřišel do Korintu ne proto, že se bál, jak uváděli jeho kritici, ale protože nechtěl nové konflikty. Jeho návštěva by byla posuzována jako násilná obhajoba jeho zvěsti. To Pavel nepřipustil. Nechtěl na ně vyvíjet nátlak. Raději napsal „*list v slzách*“, kde věří, že oni sami zjednájí nápravu mezi sebou a budou se moci s Pavlem setkat již „*s radostí*“.

Pavel zde také píše konkrétně o člověku, jenž byl většinou již potrestán, a přimlouvá se za jeho povzbuzení a odpuštění mu. (2 Kor 2,7). Pavel si přál potrestání viníka pouze

s ohledem na církevní poslušnost obce k Bohu. Nyní, když se osvědčila, žádá křesťanské odpuštění.

Pavlovi ležel spor tolik na srdci, že z Troady, kde měl velký misijní úspěch, ale kde nenašel svého vyslance do Korintu Tita, spěchá do Makedonie, kde netrpělivě očekává brzké zprávy o urovnání sporu.

Apoštolát

Svatý Pavel nejdříve děkuje Bohu za postavení apoštola, které se mu dostalo. Šíření poznání připodobňuje k šíření vůně. Zdůrazňuje působení ducha na zvěstování spásy. Jedněm bude slovo ke spáse, druhým k záhubě. Kdo však má toto pověření hlásat? Sám píše, že nepotřebuje doporučující listy jako mnozí, kteří s Božím slovem jen „kramaří.“ (2 Kor 2, 17). Pavlovým doporučením jsou sami Korintští, kteří mají víru v Boha vepsanou Duchem v srdci, ne jak dříve vytesanou na kamenných deskách. Duch sám dává nový život. Způsobilsto k hlásání je od Boha, nikdo si ji sám nemůže určovat.

Pavel svůj list prezentuje jako dílo Boží, vedené Duchem s myšlenkami samotného Krista. Za protiklad dává smlouvu na Sinaji.

Kristus odstranil starozákonní závoj na smlouvě s Bohem. Naše víra a naděje je teď jasná a nezahalená. Židé však ještě teď neodhalili závoj a nepoznali konec staré smlouvy a nástup nové věčné smlouvy.

Křesťanům ale Bůh dal „poznat světlo své slávy ve tváři Kristově. Tento poklad však máme v hliněných nádobách,“ upozorňuje, že veškeré poznání a moc je od Boha a není to ničím jinou zásluhou. Pavel také hodnotí působení člověka na tomto světě jako krátké proti věčné slávě a vybízí k překonání utrpení v tomto světle víry. Bůh nás bude soudit a jen před ním neseme odpovědnost (2 Kor 5,10). Je třeba otevřít své srdce a oddělit se od nevěřícího světa.

Dále Pavel vybízí ke smíření s Bohem, vydává sebe a své spolupracovníky za posly Kristovy tohoto smíření (2 Kor 5, 18–21).

Sám dále navazuje kapitolou o své velké radosti ze smíření, z toho, že Korint'ané sami napravili křivdy jemu způsobené. Je vidět, že ostrý dopis, který jim poslal a je zarmoutil, i když i Pavel litoval nějaký čas, že ho poslal, způsobil nápravu.

Sbírka pro Jeruzalém

Apoštol Pavel organizoval sbírky na pomoc chudých v Jeruzalémě. Protože však došlo ke konfliktu s Korintskými, tato se odložila. Nyní po urovnání sporů Pavel opět připomíná nutnost této pomoci. Nejdříve informuje Korint'any o sbírce, která proběhla úspěšně v Makedonii. Připomíná, že mnozí dávali i nad své možnosti (2 Kor 8, 3), sbírku označuje jako milost, která je jim dána a dále píše, že Makedoňané je dokonce prosili, aby se této milosti (sbírky) mohli účastnit.

Za příklad uvádí následování Krista, který „byl bohatý, ale pro vás se stal chudým, abyste vy jeho chudobou zbohatli“ (2 Kor 8,9).

Vybízí je, aby zde projevíli svoji lásku a účast na tomto dobru. V žádném případě je však, jak zdůrazňuje, nijak nenutí.

Protože sbírku již v Korintu začali před rokem a neuzavřeli ji, doporučuje Pavel, aby pokračovali, ne však na úkor vlastní nouze.

Pavel vysílá pro organizování sbírky do Korintu Tita, který je zde známý a Pavel mu také důvěřuje. Spolu s Titem posílá ještě dalšího bratra, který je také dobře v obcích znám a jimi doporučen. Kdo to byl, neznáme. Možná šlo o Lukáše.²⁷ Pavel se chce ujistit, že ho nikdo nebude podezřívat ze zneužití sbírky. Pavel chce jednat otevřeně i před lidmi. Podle 2 Kor 8,22 s nimi šel ještě jeden bratr.

Kapitola 9. pojednává také o sbírce, ale v Achaji. Je možné, že ji Pavel napsal ještě dříve a jedná se o samostatný list. Pavel nabádá, aby byli v obci na sbírku připraveni, kdyby přišli vybírat z Makedonie, kde je také chválil. Nechtěl, aby došlo k jejich zahanbení. Vyzývá je také k štědrosti. Je zřejmé, že Pavel v Makedonii hovořil o ochotě Korintských ke sbírce a teď se obával, aby vše hladce proběhlo.

Sbírka je podle Pavla zřejmě důležitým spojením jeruzalémských a pohanokřesťanských obcí.

Pavlova apoštolská sebeobhajoba

V 10. kapitole Pavel nápadně přechází od přívětivého a radostného tónu opět k ráznému napomínání.

Je možné, že tuto část napsal po určité pauze, kdy dostal zneklidňující zprávy z Korintu, někdy je i ztotožňován s dopisem „*psaným v slzách*“.

Pavel hned v úvodu napomíná a dokonce hrozí zasáhnout podle svého práva. Připomíná, že má o trochu více práv než ostatní, ale aby u nich stavěl a ne bořil. Pavel opět připomíná, že je také Kristův, jako hlásají jeho odpůrci.

Z dalšího vyplývá, že píše proti pomlouvačům, kteří sice uznávají sílu jeho listů, jeho osobní projev při návštěvách, zvláště mluvní nepovažují za dostatečný. Pavel píše: „*i když mi chybí výmluvnost, poznání mi nechybí*“ (2 Kor 11,6). Bojuje proti falešným apoštolům. Zdůrazňuje, jak snášel nedostatek a hlásal jim evangelium zadarmo, doslova „*okrádal*“ jiné církve. Pavel také upozorňuje na skutečné dílo, které v Korintě vykonal založením obce.

Pavel se chválí, i když argumentuje, všechno jeho dílo je dílo Boží a on tak činí jen na popud svých protivníků.

Pavel líčí svoji starost o svěřenou obec v Korintu. Přirovnává ji k nevěstě, kterou neporušenou musí předat ženichovi.

V dalším textu se Pavel pokládá za nerozumného, vypočítává stejné atributy, jako mají ostatní, chlubí se jako jeho protivníci svým vězením, bičováním, kamenováním (Sk 14,19), souzením atd. Vypočítává všechny svoje životní strasti a námahy při starosti o svěřené dílo.

Pavel také oponuje těm, kdo se chlubili zázračným viděním. Připomíná sebe, ale zástupně jako jednoho člověka, kterého zná. Ten člověk byl přenesen do nebe, před

²⁷ *Jeruzalémská Bible*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 2019.

čtrnácti léty (2 Kor 12,2). Sám však toto nepovažuje za důležité. Tato zkušenost podle Pavla není na rozdíl od apoštolské činnosti určena k předávání.

„Já velmi rád vynaložím všechno, ano vydám i sám sebe pro vaše duše. Když Vás tak velice miluji, mám snad za to být méně milován?“ (2 Kor 12,15).

Ohlášení další návštěvy v Korintu a závěr

V 13. kapitole Pavel ohlašuje svoji návštěvu v Korintu. Jedná se již o třetí. Pavel opakuje, že nebude nikoho šetřit a nebude slabý, ale silný v Kristu, je živ z moci Boží. Kristus prokázal svoji slabost v ukřižování, ale i svoji sílu v zmrtvýchvstání.

Pavel vyzývá, aby místo něho sami sebe zkoumali, aby neudělali nic zlého a jako on obstáli. Pavel si také přeje, aby nemusel svoji pravomoc použít proti nim, až přijde. Sám se modlí k Bohu, aby neudělali nic zlého (2 Kor 13,7).

Nakonec v pozdravu svatý Pavel nabádá k radosti, povzbuzuje je a nabádá k pokoji a vzájemnému políbení, jak bylo při liturgických shromážděních zvykem. Vyřizuje pozdravy a dopis končí trinitální formulací:

*„Milost našeho Pána Ježíše Krista a láska Boží a přítomnost Ducha svatého se všemi Vámi“*²⁸ (2 Kor 13,13).

²⁸ Bible. Český ekumenický překlad, s. 177.

Závěr

Svatý Pavel se nikdy nesetkal s pozemským Ježíšem z Nazareta.

Své pojetí apoštolátu postavil výhradně na setkání se vzkříšeným Kristem (Řím 1,1–1; 1 Kor 1,1; Gal,1;15–17). Sám sebe označuje za apoštola Ježíše Krista, ale svůj apoštolát vnímá zcela jinak, než tomu bylo dosud (1 Kor 9,9–3) u ostatních apoštolů. Často ukazuje na sebe a na svůj příklad. Vychází to z jeho dosavadní zkušenosti farizeje, kdy víru bere jako základ osobní zodpovědnosti každého jedince. Sám však byl velmi zodpovědný i za jednotu církevních společenství a obcí.

Ve svém poznání postupně dozrával a naučil se žít společně se sborem apoštolů a vydávat o tom svědectví. I když byl často s druhými ve sporu, dokázal tyto rozdílnosti překonat a společně se s nimi sejít k oslavě Pána. Vnímал velmi citlivě, že nestačí jen určité osobní charisma. Viděl, jak nebezpečné je štěpení křesťanů kolem jednotlivých vůdčích osobností, a proto vždy zdůrazňoval jednotu ve víře.

Při své druhé misijní cestě přišel do Korintu, kde působil půldruhého roku. Jak jsem již uvedla, jeho pobyt zde se podle různých badatelů ustálil někdy mezi léty 50 – 52. Založil zde křesťanskou obec, do které patřili převážně lidé z nižších vrstev obrácení z pohanství. Obec se musela vypořádávat s velkým tlakem helenistické kultury. Pavel velmi citlivě za svého pobytu a ve svých listech uvedl v soulad cenné prvky řeckého ducha s křesťanským zjevením.

„Stále za Vás Bohu děkuji pro milost Boží, která vám byla dána v Kristu Ježíši, on vás obohatil ve všem, v každém slovu i v každém poznání...“ (1 Kor 1,4–5).

Svatý Pavel měl rozhodující vliv na vznik prvotní církve v Korintu, neboť zde ještě dosud neexistovala na rozdíl od jiných měst. Sám zde také osobně křtil a měl vliv na uspořádání jejího chodu a rozšíření zejména mezi pohany. Dokázal v této křesťanské obci sjednotit různé náboženské skupiny a získat některé pohany i židy do jednotné křesťanské obce, a to na základě univerzální křesťanské zvěsti. Svými hlubokými znalostmi starého zákona mohl i dobře argumentovat a toto učení obhájit.

Jako první vysvětlil Kristovu smrt a vzkříšení jako střed Božího plánu spásy. Pochopil význam pojmu Božího lidu, jako spojení všech, kdo věří v Krista v jednom „těle“. Pochopil souvislost Božího plánu Kristova vítězství ve spojení se starozákonním Izraelem. Šířil evangelium mezi pohany bez podmínky, aby se stali Židy, což jak se ukázalo, bylo v té době klíčové rozhodnutí, které umožnilo přijmout víru široké veřejnosti.

Pavel v Korintě založil křesťanskou obec, o které díky jeho listům poměrně dost víme oproti jiným takovýmto obcím v dalších městech. Na svoji dobu v ní šířil pokrokové myšlenky bratrské rovnosti, přičemž do pojmu bratři zahrnoval rovnoprávně muže i ženy. Vystupoval zde jako misionář hlásající evangelium, ale také jako vedoucí obce, snažící se vést svěřené obrácené křesťany k novému uspořádání života v duchu evangelních rad.

Vidíme, že se na něj také s důvěrou mnozí obraceli při řešení svých problémů, ale sledujeme také, že se obec zmítala v neustálých sporech a konfliktech nejen mezi sebou, ale vystupovali otevřeně i proti Pavlovi. Nemůžeme se tomu divit při poznání struktury

tehdejší společnosti a vzhledem ke skutečnosti, že tito lidé museli po svém obrácení hledat zcela novou životní cestu nejen v oblasti duchovní, ale také mnohdy i sociální.

Přesto, že se dovídáme o jeho sporu s Korintskými, vidíme, že si Pavel znovu našel prostřednictvím svých listů a také osobní návštěvy cestu k těmto křesťanům. Jeho úsilí bylo jistě vyčerpávající a náročné, nicméně toho nelitoval a cítíme v jeho listech a konání i jeho osobní sympatie a skutečně otcovský vztah, který ke Korintu měl.

Jak bylo popsáno, město to bylo sice morálně zkažené, ale tím více Pavla určitě těšily dílčí výsledky, kterých v evangelizaci dosáhl. Určitě se měl možnost setkat se skupinami lidí různorodě orientovaných jako nikde ve světě. Vidíme, že nešetřil svůj čas a velmi ochotně jim vysvětloval každé i prosté dotazy. Jistě měl nárok jako již vážený představitel nechat tyto běžné záležitosti svým pomocníkům, čehož zřejmě také musel využívat, ale nešetřil čas se těmito záležitostmi zabývat i osobně.

To, že se Pavel do Korintu vracel, je také signálem k domněnce, že se mu pobyt zde i líbil. Zdejší působivá krajina na něj jistě také udělala příjemný dojem. Z listů se dovídáme, že zde našel i mnohé přátele (Akvila, Priscilla), se kterými společně pracoval a žil a kteří mu také pomáhali v evangelizaci.

Zajímavou otázkou na závěr by bylo, co by apoštol Pavel asi řekl při dnešní návštěvě Korintu. Dnes patří Korint do Řecké republiky s parlamentním zřízením. Novodobé město bylo po velkém zemětřesení založeno teprve v roce 1858. Po našem starém pavlovském městě Korintu nám zbyly pouze vykopávky pod svahy mohutného Akrokorintu. Jsou to jen rozvaliny s dominantou zbytku sloupu Apollonova chrámu. Zdá se, že všechny pohanské kulty, které se zde slavně konaly, vzaly za své a žijí pouze v mytologických vzpomínkách. Zato křesťanská víra, kterou sem apoštol přinesl, žije dosud. Většina obyvatel, 98%, se hlásí k řecké ortodoxní církvi, která je uznána jako samostatná pravoslavná církev.

Svatý Jan Zlatoústý, 4. stol. (Homilie XXV ke 2. Kor):

„Jako plamen, který si pohrává se slámou a přetváří ve svou přirozenost všechno, co zapálí, tak i Pavel všechno proniká a všechno přivádí k Pravdě. Jako proud vody, který všechno uchvacuje a převrací překážky“.

Seznam zkratek:

Starý zákon

Lv	Levitikus
Dt	Deuteronomium
Iz	Izaiáš

Nový zákon

Lk	Evangelium podle svatého Lukáše
Sk	Skutky apoštolů
Řím	List Římanům
1 Kor	První list Korint'anům
2 Kor	Druhý list Korint'anům
Gal	List Galat'anům
Ef	List Efezanům
Flp	List Filipanům
Kol	List Kolosanům
1 Sol	První list Soluňanům
2 Sol	Druhý list Soluňanům
1 Tim	První list Timoteovi
2 Tim	Druhý list Timoteovi
Tit	List Titovi
Flm	List Filomenovi
Žid	List Židům

Další

1 Klém	První list Klémův
--------	-------------------

Seznam literatury

- ADOLF, Adam. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- ADOLF, Adam. *Liturgický rok. Historický vývoj a současná a praxe*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- BADIOU, Alain. *Svatý Pavel zakladatel univerzalizmu*, Praha: Svoboda Servis, 2010.
- BENEDIKT XVI. *Myšlenky o svatém Pavlovi*, Praha: Paulínky, 2009.
- BENEDIKT XVI. *Apoštol Ježíše Krista*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- Bible, Ekumenický překlad*, Praha: Česká katolická charita, 1987.
- DUS, Jan A. *Příběhy apoštolů, Novozákonní apokryfy II.*, Praha: Vyšehrad, 2003.
- FEE, Gordon Donald. *The First Epistle to the Corinthians*, Grand Rapids, MI: Eedermans, 1987.
- FLAVIUS, Josephus. *Válka židovská*, Praha: Svoboda, 1990.
- FREEDEMAN, D. N. *Anchor Bible Dictionary, 6. sv.*, New York: Doubleday, 1992.
- GURNEY, David. *Dobrý boj – Deník svatého Pavla*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
- HANUŠ, Jiří. *Svatý Pavel, synagoga a církev*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.
- Jeruzalémská bible*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- KOHUT, Pavel a kol. *Apoštol Pavel: Vím, komu jsem uvěřil*, Brno: 2009.
- KREMER, Jakob. *Malý stuttgartský komentář – Druhý list Korint'anům*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.
- KROLL, Bernard. *Po stopách Ježíšových*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- MATULÍK Rostislav. *Průvodce biblí*, Praha: Česká biblická společnost, 2004.
- MERELL, Jan. *Listy Apoštola Pavla z vězení*, Praha: Česká katolická charita, 1976.
- MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, Minnessota: Collegeville, 1990.
- NOVÁK, Josef. *List svatého Klementa Korint'anům*, Praha: Česká katolická charita, 1985.
- NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1992.
- OPATRNÝ, Aleš. *Apoštol Pavel s Alešem Opatrným*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.
- ORTKEMPER, Franz-Josef. *Malý stuttgartský komentář – První list Korint'anům*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- POLLOCK, John. *Svatý Pavel – Apoštol pohanů*, Praha: Návrat domů, 2003.
- RYŠKOVÁ, Mireia, *Doba Ježíše Nazaretského*, Praha: Karolinum, 2008.
- SOUČEK, Josef Bohumil. *Výklad první epištoly Pavlovy Korint'ským*, Praha: Zvon, 1940.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Apoštol národů svatý Pavel*, Praha: Mladá fronta, 2008.
STUBHANN, Mathias. *Encyklopedie Bible*, Bratislava: Gemini, 1992.
THISELTON, Anthony. C. *The First Epistle to the Corinthians. A Comentary on the Greek Text*, NIGTC, Grand Rapids: Eerdmans, 2000.
VOUGA, Francois. *Dějiny raného křesťanství*, Praha: Vyšehrad, 1997.

Ostatní zdroje:

BROŽ, Jaroslav. *Učební texty TF UK*. <<http://ktf.cuni.cz/~brozj/>>.

Audio nahrávky:

BROŽ, Jaroslav: *Život a dílo apoštola Pavla /CD/*, CBS0220, 2008.

Internetové zdroje:

<http://www.svatypavel.paulinky.cz/>.

http://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_z_Tarsu.

<http://www.kubak.cz>.

<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11454>.

Přílohy:

1. Řím, Jedno z nejstarších vyobrazení svatého Pavla v katakombách svaté Tekly
Foto: Farnost Hodonín, archiv, vyhledáno 5. 3. 2013.
2. Řím, Bazilika Svatého Pavla za hradbami
Foto: Farnost Hodonín, archiv, vyhledáno 5. 3. 2013.
3. Řím, hrob svatého Pavla
Foto: Farnost Hodonín, archiv, vyhledáno 1. 2. 2013.
4. Řím, patník, u kterého byl podle tradice stáť svatý Pavel
Foto: Farnost Hodonín, archiv, 5. 3. 2013.
5. Řím, Kostel Tři Fontány
Foto: Farnost Hodonín, archiv, 5. 3. 2013.
6. Řím, Caravagio – Obrácení svatého Pavla na cestě do Damašku
Foto: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel z Tarsu](http://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_z_Tarsu), vyhledáno 1. 2. 2013.
7. Misijní cesty
Foto: <http://www.kubak.cz>.
8. 2 Misijní cesta
Foto: <http://www.kubak.cz>.
9. 3 Misijní cesta
Foto: <http://www.kubak.cz>.
10. Korint, vykopávky starého města
Foto: Vlastní archiv.
11. Korint, korintská hlavice
Foto: <http://cs.wikipedia.org/wiki>
12. Korint, přístav Lechaem
MURPHY-O'CONOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*.
13. Korint, přístav Cenchrea
MURPHY-O'CONOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*.
14. Korint, válečná helma
Foto: <http://cs.wikipedia.org/wiki>.
15. Korint, Akrokorint
Foto: Farnost Hodonín, archiv, 5. 3. 2013.
16. Korint, Korintský průplav
Foto: Vlastní archiv.
17. Korint, Korintský průplav
Foto: Vlastní archiv
18. Korint, plán města Korintu z 1 stol. n. l.
MURPHY-O'CONOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*
19. Atény, Olympijský stadion
Foto: Vlastní archiv.
20. Korint, dům římského stylu
MURPHY-O'CONOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*.
21. Korint, plán města okolo r. 50
MURPHY-O'CONOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*.
22. Pompeje, dům Vettii
MURPHY-O'CONOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*.
23. Korint, dům Olympie
MURPHY-O'CONOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*.

24. Korint, Asképiou
MURPHY-O'CONOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*,
25. Korint, jídelna v Asképiou
MURPHY-O'CONOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*.
26. Korint, pomník svatého Pavla, nápis 1 Kor 13
Foto: Vlastní archiv

Příloha č. 1. Řím, jedno z nejstarších vyobrazení svatého Pavla v katakombách svaté Tekly²⁹

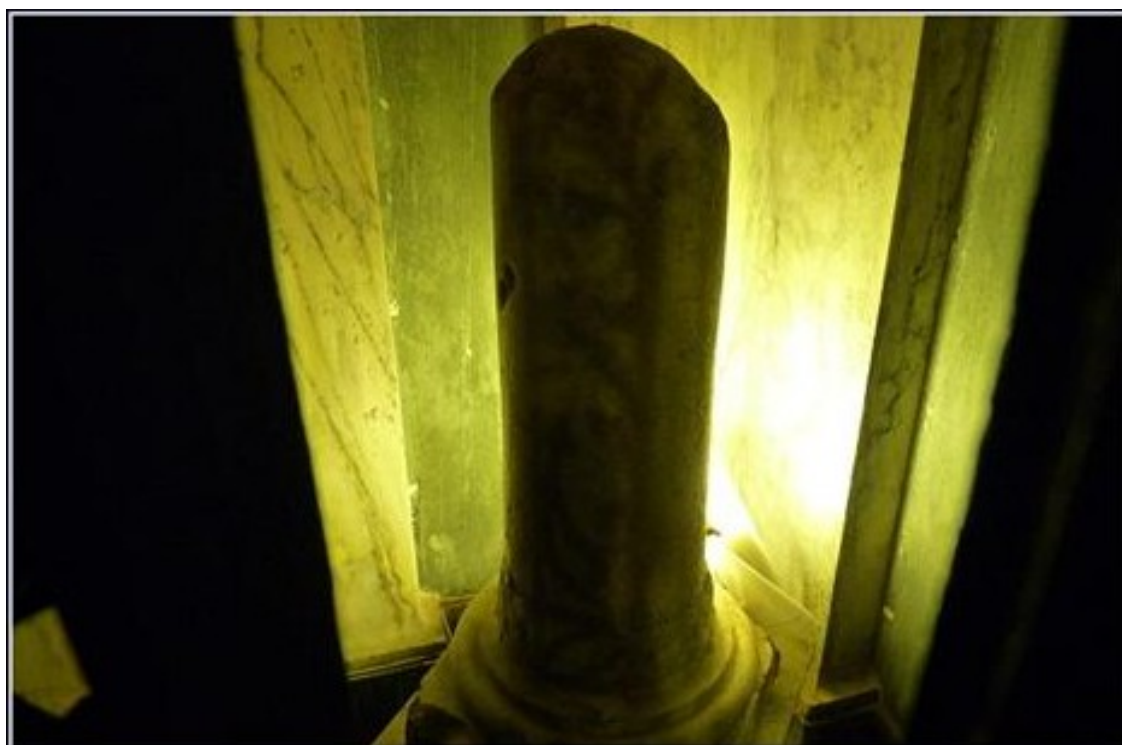
Příloha č. 2. Řím, Bazilika svatého Pavla za hradbami³⁰

²⁹ Farnost Hodonín. <http://www.farnosthodonin.cz>, vyhledáno 1. 12. 2012.

³⁰ Farnost Hodonín. <http://www.farnosthodonin.cz>, vyhledáno 1. 12. 2012.

Příloha č. 3. Řím, hrob svatého Pavla³¹

Příloha č. 4. Řím, patník, u kterého byl podle tradice st'at svatý Pavel³²

³¹ Farnost Hodonín. <http://www.farnosthodonin.cz>, vyhledáno 1. 12. 2012.

³² Farnost Hodonín. <http://www.farnosthodonin.cz>, vyhledáno 1. 12. 2012.

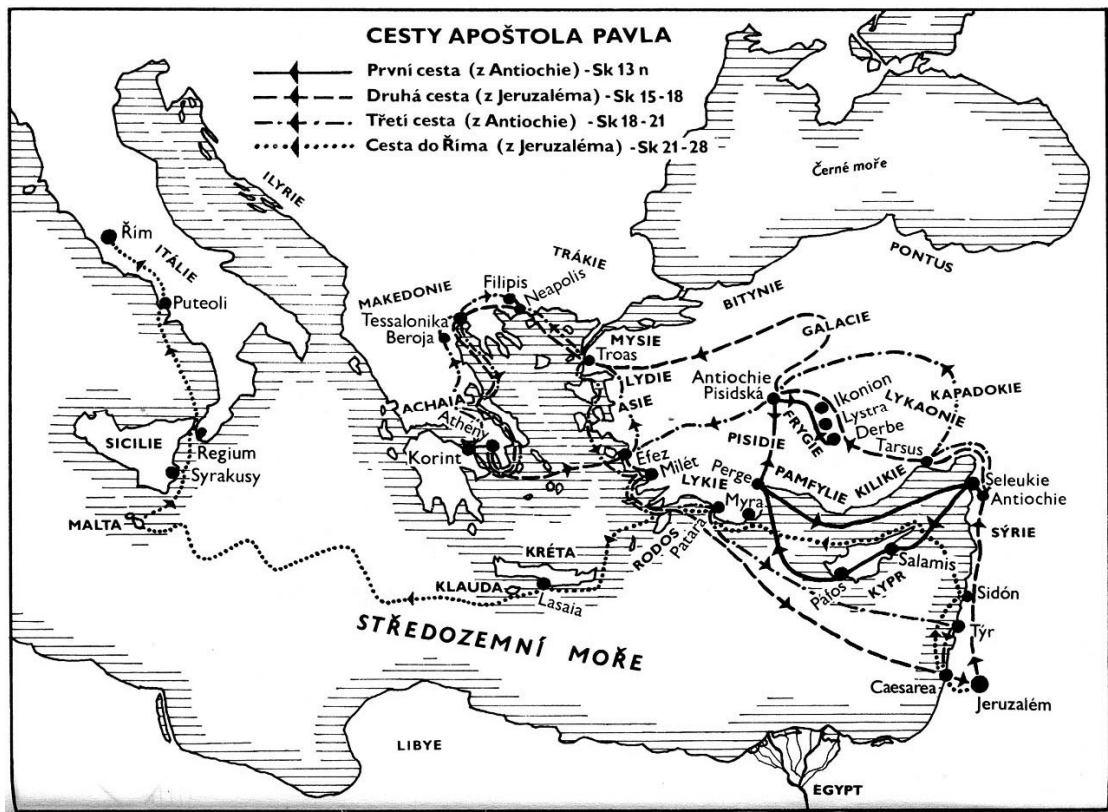
Příloha č. 5. Řím, Kostel Tři Fontány³³

Příloha č. 6. Řím, Caravaggio - Obrácení svatého Pavla na cestě do Damašku³⁴

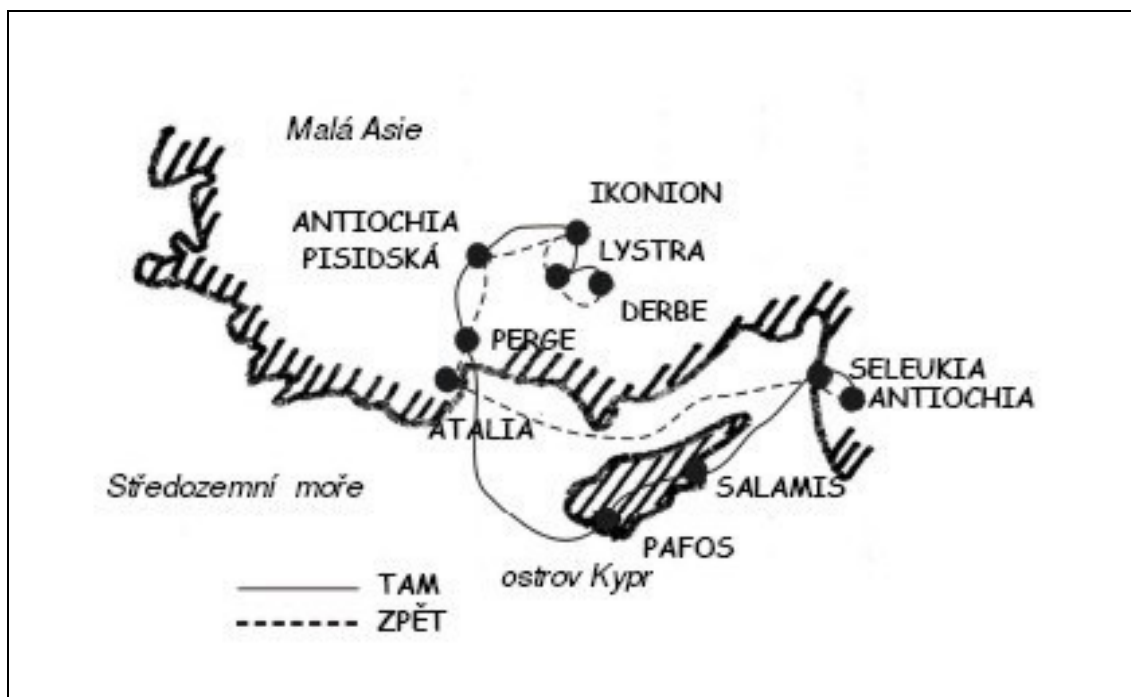
³³ Farnost Hodonín. <http://www.farnosthodonin.cz>, vyhledáno 11. 11. 2013.

³⁴ Řím, Santa Maria del Popolo. Foto: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel-z-Tarsu>, vyhledáno 11. 11. 2013.

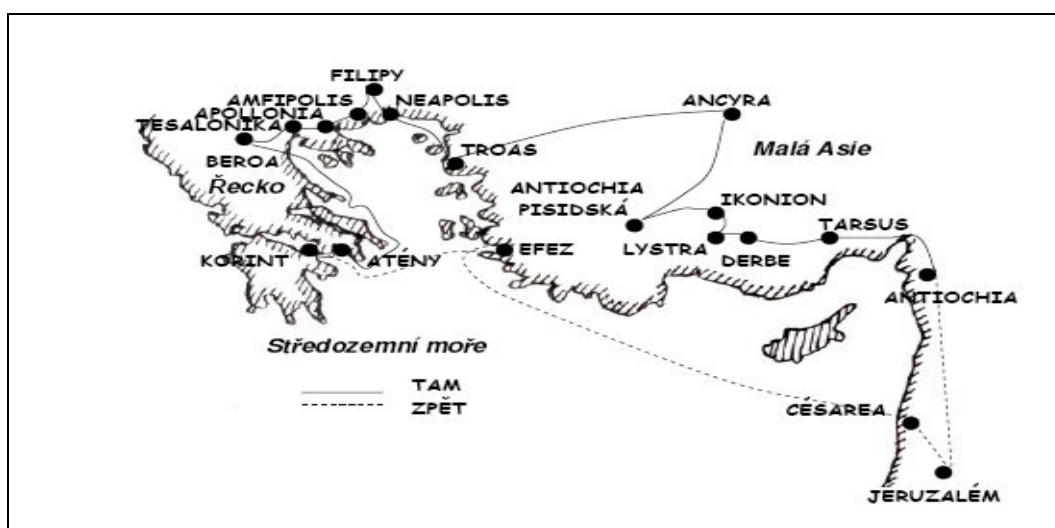

Příloha č. 7. Misijní cesty³⁵

³⁵ Biblické mapy. <http://www.kubak.cz>, vyhledáno 1. 12. 2012.

Přiloha č. 8. 2. misijní cesta³⁶

Přiloha č. 9. 3. misijní cesta³⁷

³⁶ Biblické mapy. <http://www.kubak.cz>, vyhledáno 1. 12. 2012.

³⁷ Biblické mapy. <http://www.kubak.cz>, vyhledáno 1. 12. 2012.

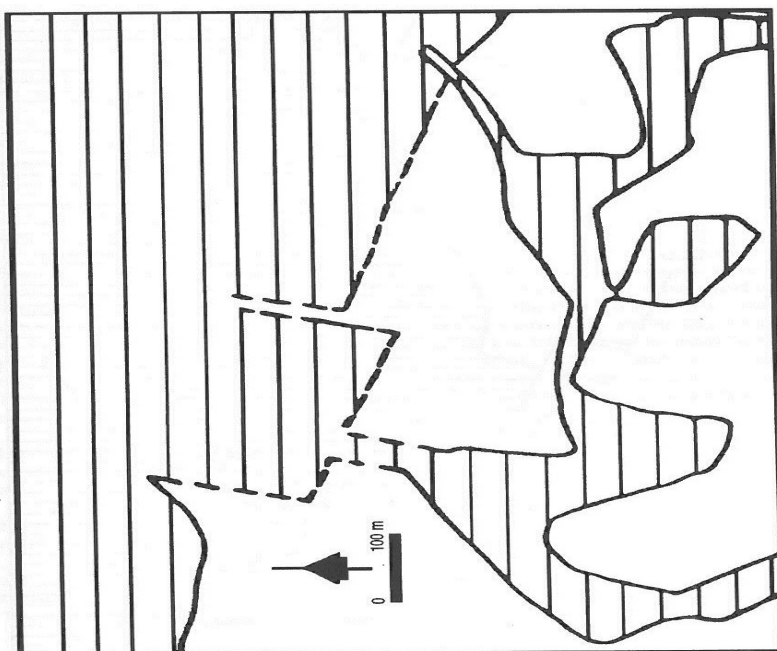
Příloha č. 10. Korint, vykopávky starého města³⁸

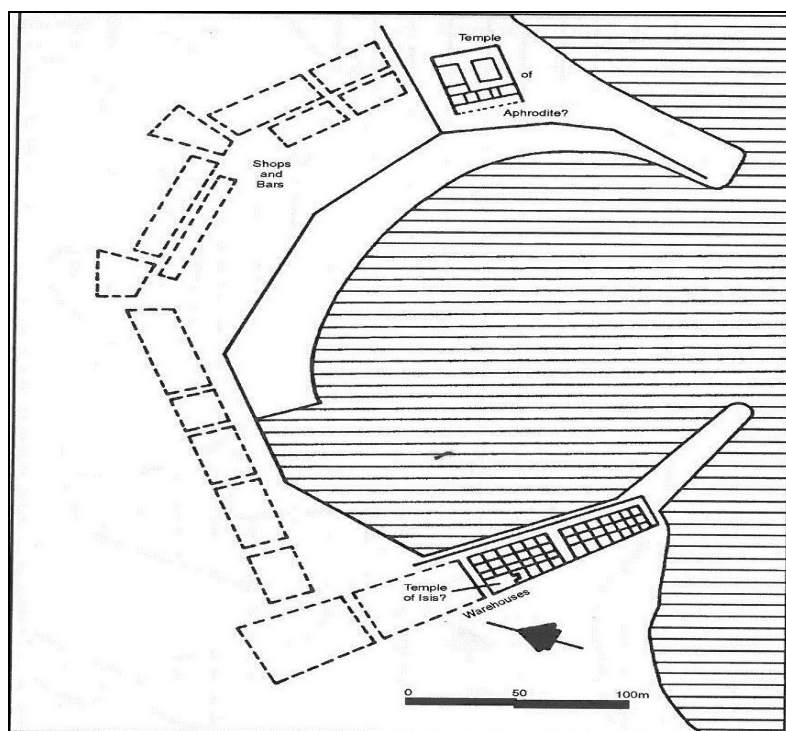
Příloha č. 11. Korint, korintská hlavice³⁹

³⁸ Foto: Vlastní archiv.

³⁹ Foto: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Korint>, vyhledáno 1. 12. 2012.

Příloha č. 12. Korint, přístav Lechaem⁴⁰

Příloha č. 13. Korint, přístav Cenchræae⁴¹

⁴⁰ MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 17.

⁴¹ MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 18.

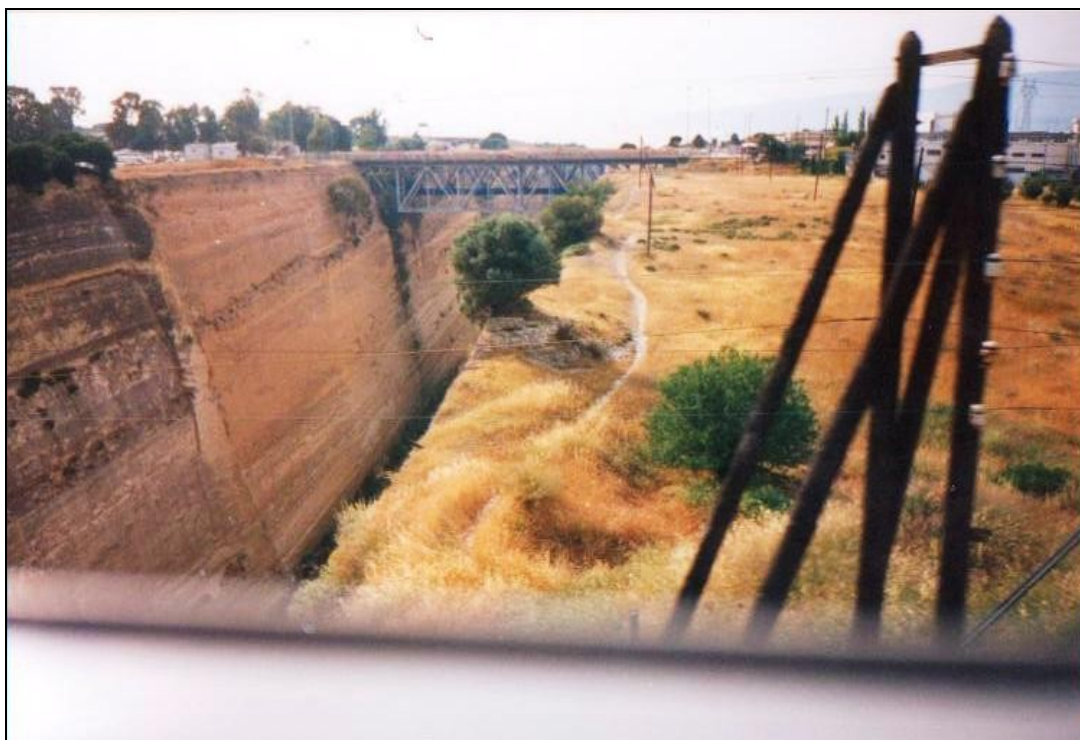
Příloha č. 14. Korint, válečná helma⁴²

Příloha č. 15. Korint, Akrokorint⁴³

⁴² Foto: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Korint>, vyhledáno 1. 12. 2012.

⁴³ Foto: Farnost Hodonín. <http://www.farnosthodonin.cz>, vyhledáno 1. 2. 2013.

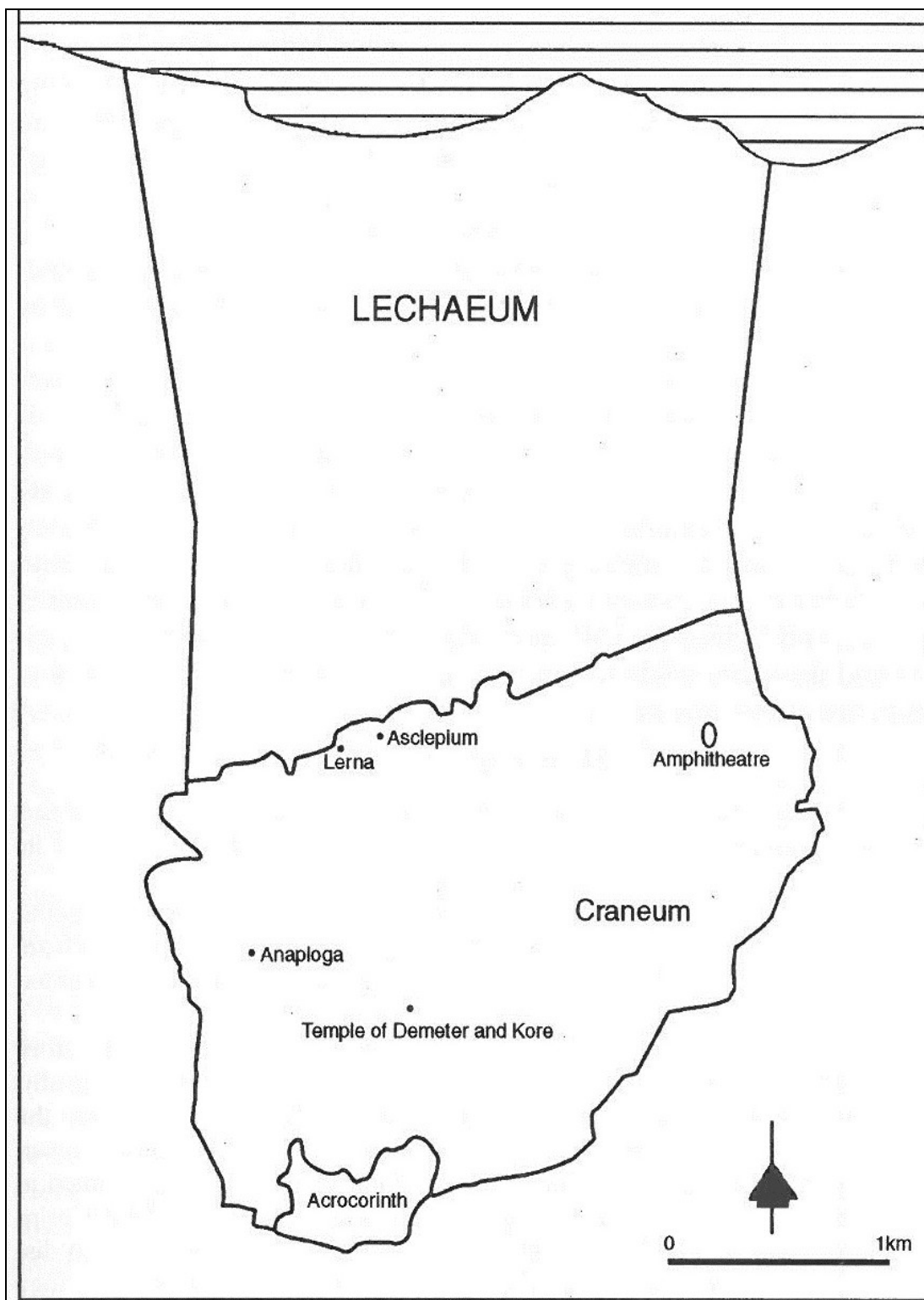
Příloha č. 16. Korint, Korintský průplav⁴⁴

Příloha č. 17. Korint, Korintský průplav⁴⁵

⁴⁴ Foto: Vlastní archiv.

⁴⁵ Foto: Vlastní archiv.

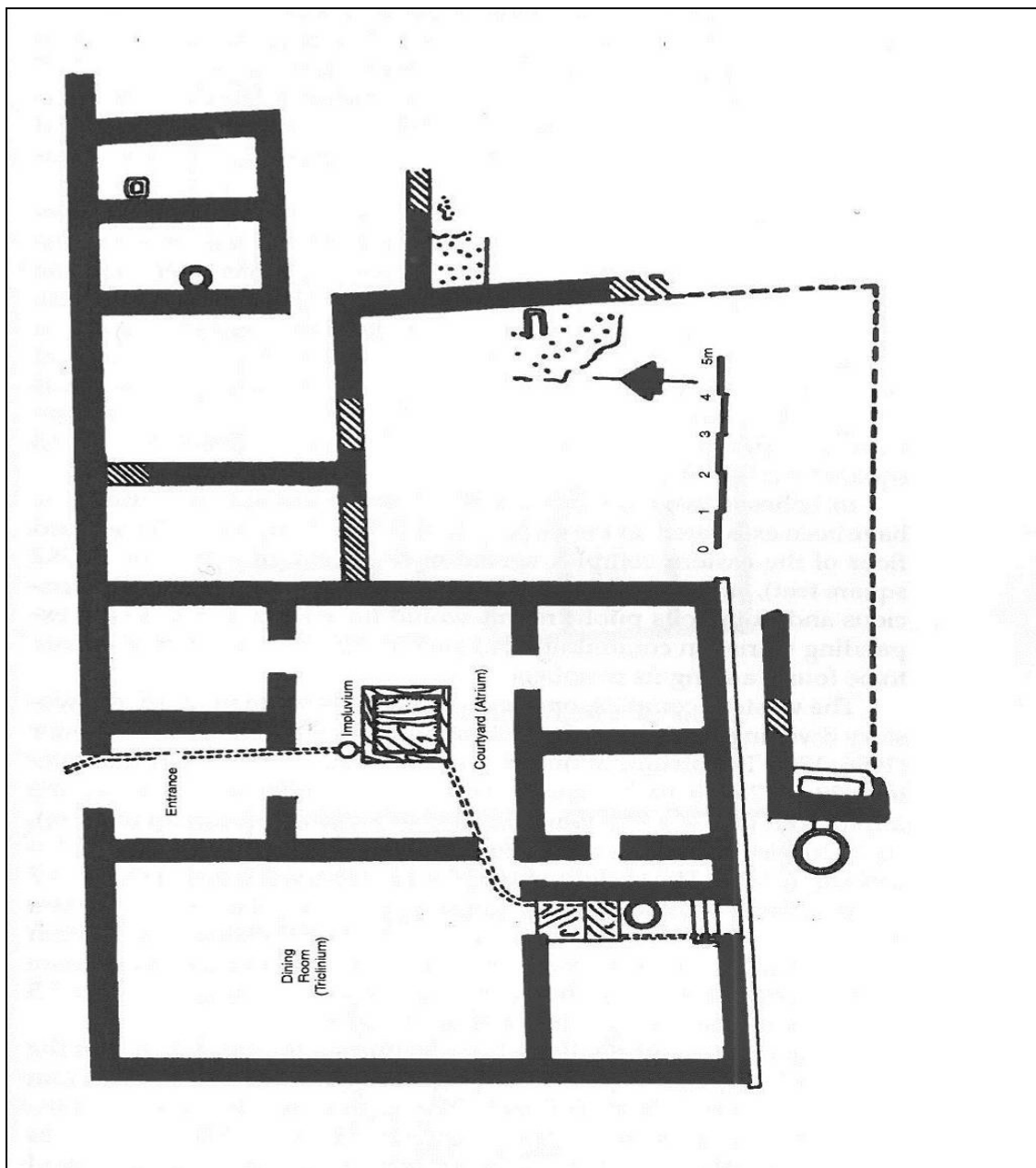
Příloha č. 18. Korint, plán města Korintu z 1. stol. n. l⁴⁶

⁴⁶ MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 17.

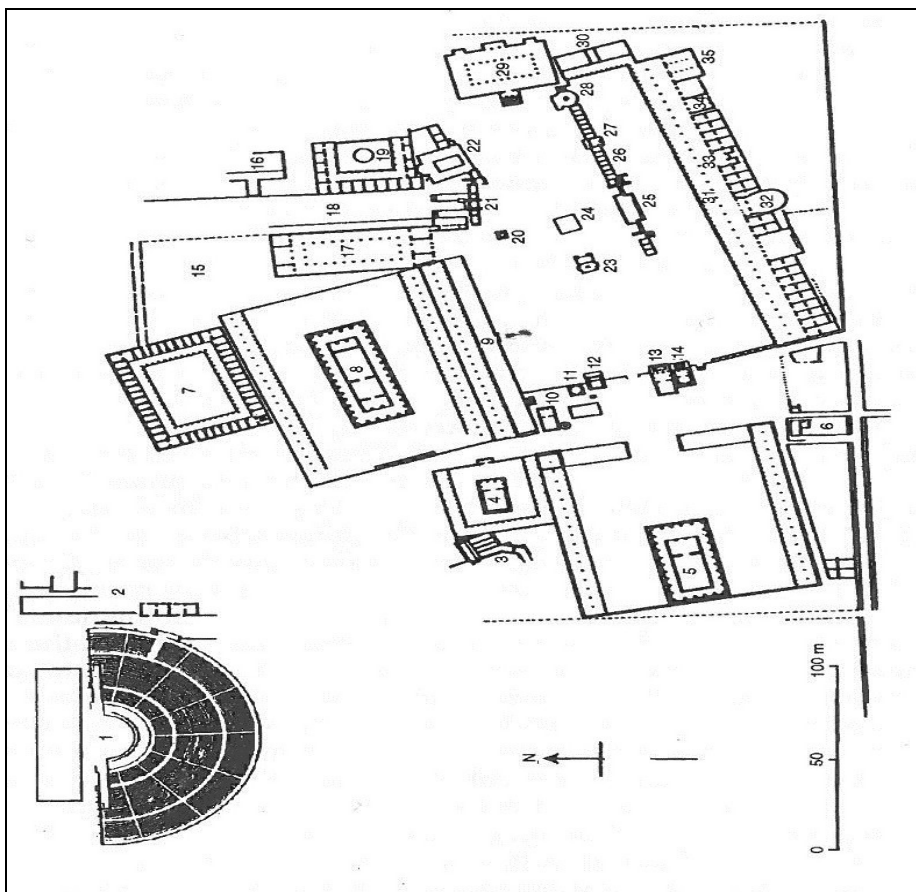
Příloha č. 19. Athény, Olympijský stadion⁴⁷

⁴⁷ Foto: Vlastní archiv.

Příloha č. 20. Korint, typický dům římského stylu, Anaploga⁴⁸

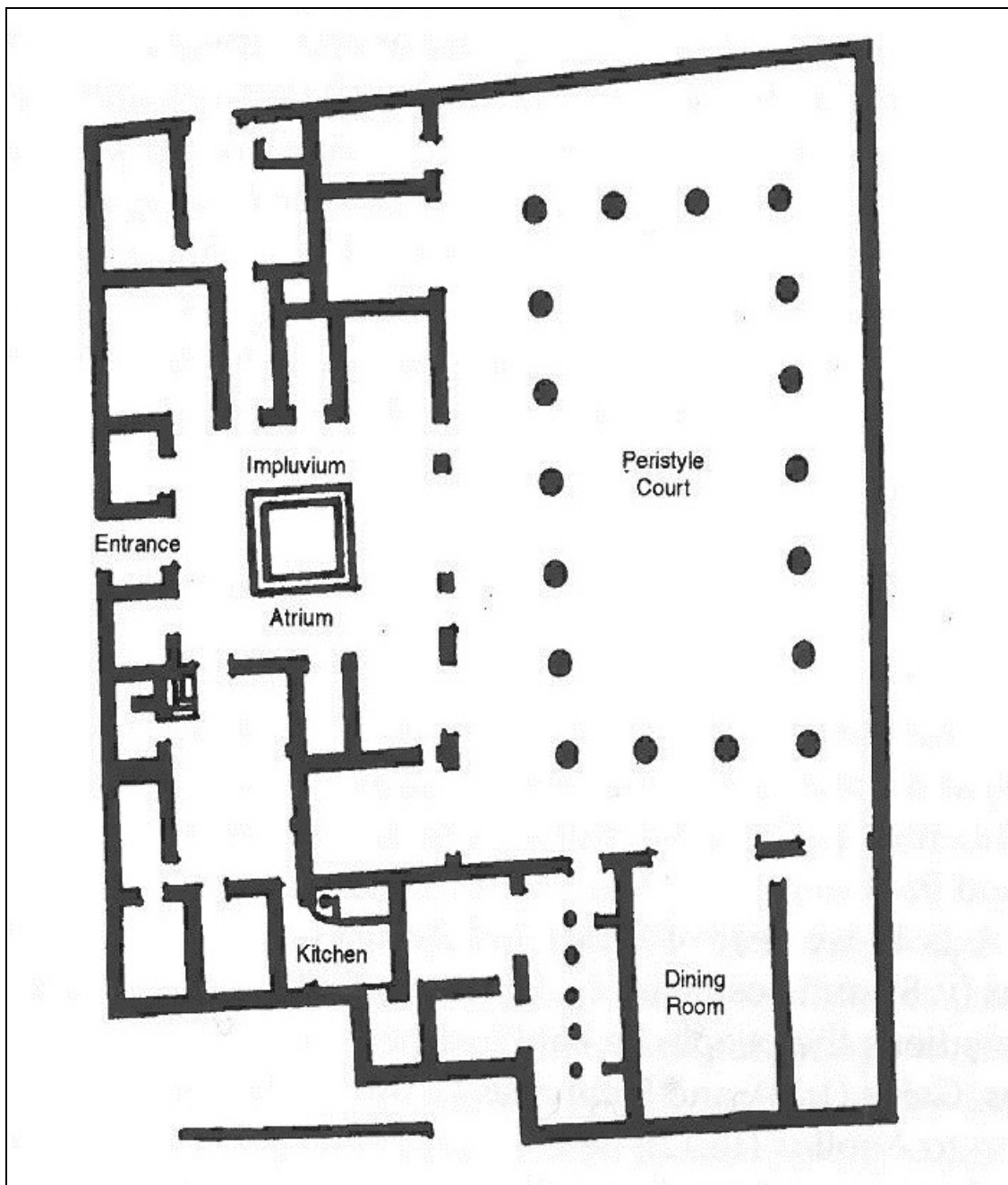
⁴⁸ MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 179.

Příloha č. 21. Korint, plán města okolo r. 50⁴⁹

1. Divadlo	20. Oltář
2. Ernstova dlažba	21. Porpyalea
3. Studna	22. Fontána Peirene
4. Chrám	23. Oltář
5. Chrám kultu císaře	24. Socha Athény
6. Restaurace	25. Řečnické nádvoří
7. Severní trh	26. Bazilika Julia
8. Archaický chrám	27. Svatyně
9. Severozápadní stoa	28. Sloup
10. Chrám Rycne	29. Bazilika Julia
11. Pomník Babia	30. Kanceláře
12. Poseidonova fontána	31. Severní socha
13. Chrám Apolena	32. Městská komora
14. Chrám Afrodité	33. Kašna
15. Obchod	34. Úřad
16. Lázně	35. Úřad
17. Severní Bazilika	
18. Lechaemova silnice	
19. Rybí obchod	

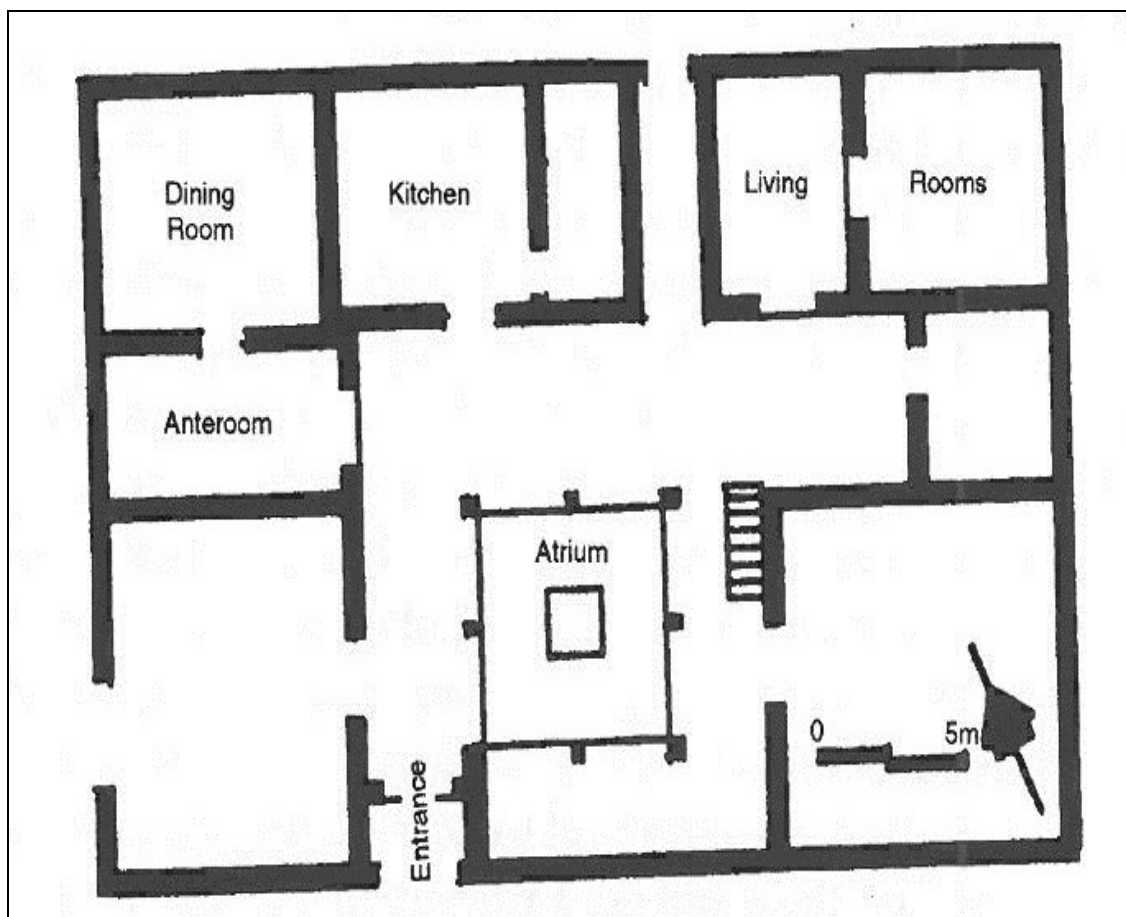
⁴⁹ MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 27.

Příloha č. 22. Pompeje, dům Vettii⁵⁰

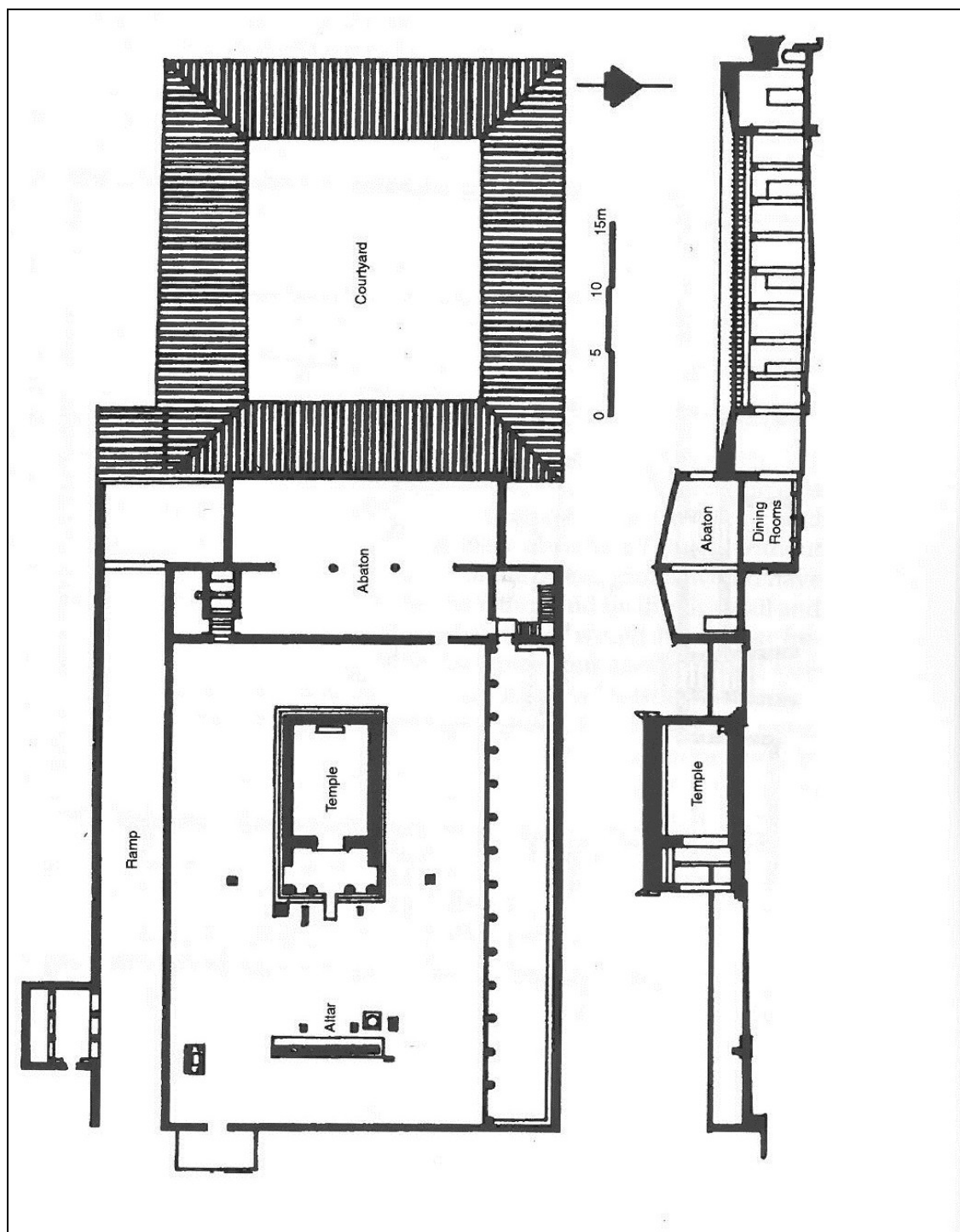
- Dining room – jídelní pokoj
- Kitchen – kuchyň
- Atrium – vstupní hala
- Entrance – vstup
- Peristyle court – sloupořadí
- Impluvium – nádrž na dešťovou vodu

⁵⁰ MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 181.

Příloha č. 23. Korint, dům Olympie⁵¹

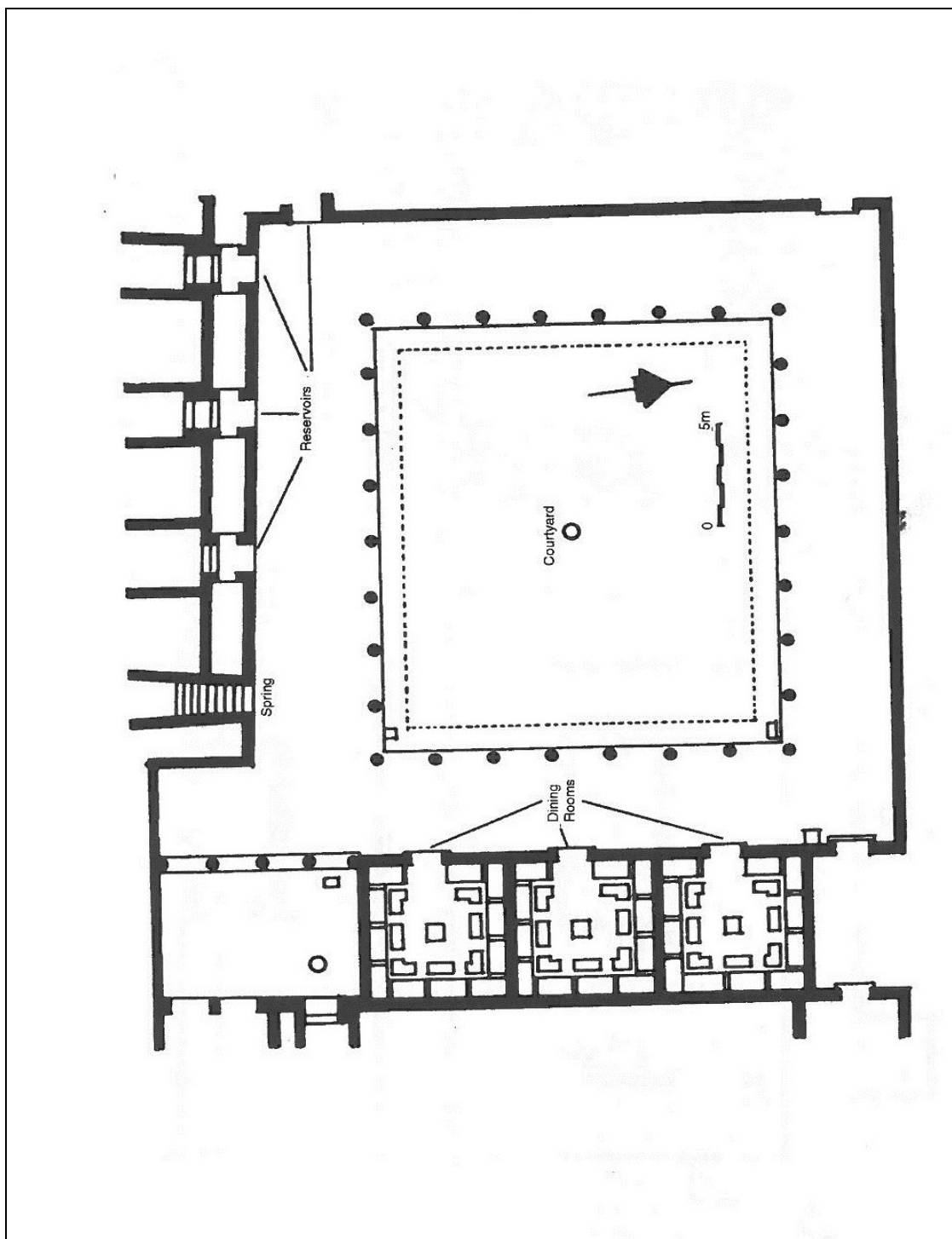
⁵¹ MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 181.

Příloha č. 24. Korint, Asképioon⁵²

Chrám Asképioon se nacházel u severní zdi a byl i místem pro osvěžení v létě. Součástí byly lázně i jídelna. Přilehlou součástí pohanského chrámu Asképioon byla jídelna, kde se konzumovalo jídlo obětních zvířat. Většinou se tady scházely různé spolky z Korintu. Jídelny se nacházely přímo pod vnitřní svatyní.

⁵² MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 187.

Příloha č. 25. Korint, jídelna v Asképiou⁵³

⁵³ MURPHY-O'CONNOR, Jerome. *St. Paul's Corinth*, s. 188.

Příloha č. 26. Korint, pomník svatého Pavla, nápis 1 Kor 13⁵⁴

⁵⁴ Foto: Vlastní archiv.